

Panu Autio

Julkinen ja yksityinen rahoitus sekä toimijuus jalkapallostadioneilla

Diplomityö, joka on jätetty opinnäytteenä tarkastettavaksi
diplomi-insinöörin tutkintoa varten.

Espoossa 24.05.2018

Valvoja: Heidi Falkenbach

Ohjaaja: Heidi Falkenbach

Tekijä Panu Autio

Työn nimi Julkinen ja yksityinen rahoitus sekä toimijuus jalkapallostadioneilla

---

Koulutusohjelma Creative Sustainability

Pääaine Creative Sustainability in Real Estate and
Water Management

Koodi IA3026

Työn valvoja Heidi Falkenbach

Työn ohjaaja(t) Heidi Falkenbach

Päivämäärä 24.05.2018

Sivumäärä 98

Kieli suomi

Tiivistelmä

Tutkimus avaa kysymystä siitä, miten julkinen ja yksityinen rahoitus sekä toimijuus kohtaavat jalkapallostadioneilla. Valtion, kunnan ja myös jalkapalloliittojen tukia ja osallisuutta avataan prosessin eri vaiheissa. Osana työtä tehdään katsaus tutkimuksiin, joissa arvioidaan stadionien kehitystä ja kyseenalaistetaan stadioninvestointien taloudellista rationaalisuutta julkisesta näkökulmasta. Toisaalta stadionit tuovat yhteiskunnalle paljon hyvää, jota on vaikea mitata rahassa.

Jalkapalloseuralle stadion tarjoaa edellytyksiä talouden kehittämiseksi ja urheilulliselle menestykselle - vaikkakin uudelle stadionille siirtyminen saattaa heikentää kotietua hetkellisesti. Yleiskatsaus Veikkausliigan kauden 2017 stadioneihin osoittaa, että ne olivat edelleen pääosin kaupunkien omistuksessa. Kaupungin stadioneilla jalkapalloseurojen kaikki toiveet eivät toteudu vaikkapa värimailmaan liittyen. Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö on kuitenkin lisääntymässä ja esimerkiksi stadionin nimi oli myyty 6/11 kauden 2017 pelipaikoista. Uudenlaiset tavat ajatella rakentamista kuten elinkaarimalli ja allianssimalli ovat lisänneet yksityisten sijoittajien kiinnostusta stadioneita kohtaan, mikä tulee ilmi myös Suomessa vireillä olevia stadionprojekteja tarkasteltaessa.

Työssä syvennytään kolmeen erilaiseen stadioniin niiden johtajien haastattelujen avulla ja pohditaan, millaisia toimintaedellytyksiä ne tarjoavat jalkapalloseuralle. Stadioneita rakennetaan ja niitä pyöritetään edelleen kokonaan julkisin voimin, kuten Vaasan Elisa stadionin esimerkki osoittaa. Helsingissä HJK on vuokrannut kaupungin omistaman Telia 5G Areenan ja pyörittää siellä ydintoimintaansa tukevaa liiketoimintaa. Seinäjoen kokonaan yksityinen Oma SP stadion seuraa eurooppalaista trendiä yksityisten stadionien yleistymisestä.

Avainsanat stadion, jalkapallo, yksityinen, julkinen, liikuntapaikka, Veikkausliiga

---

Author Panu Autio

Title of thesis Public and Private in Football Stadiums

Degree programme Creative Sustainability

Major/minor Creative Sustainability in Real Estate
and Water Management

Code IA3026

Thesis supervisor Heidi Falkenbach

Thesis advisor Heidi Falkenbach

Date 24.5.2018

Number of pages 98

Language Finnish

Abstract

This master's thesis is researching how public and private money and interests are influencing in the football stadiums. Different types of stadium subsidies from the government, local municipalities and football federations are introduced. The thesis sums up some earlier studies regarding the stadium development. Numerous academics question the rationale of the public stadium subsidies from economic perspective, but on the other stadium produces many not so tangible good things for the community.

Stadium offers opportunities for football clubs to develop their sporting success through economics - despite the fact that there has been noted a temporary decline in the home advantage while moving to a new stadium. A general review of the stadiums in Veikkausliiga in 2017 shows that most of the stadiums are still owned by the city. In the stadiums owned by the local government the football clubs are not often able to fulfill all their hopes, for example the color of the stands are not in club's colors. Nevertheless the cooperation between the public and the private has been growing and the naming rights of the stadiums gives one example on that. New kind of public-private partnership models for stadium project has been introduced and these increases the private investors interest on stadiums.

There is a case study about three stadiums based on the theme interviews with the stadium directors. These stadiums are operating in a different kind of models. Elisa Stadion in Vaasa is owned and operated by the local municipality authors. HJK has leased the Telia 5G Areena in Helsinki and operates in the stadium like a private company. Oma SP Stadion in Seinäjoki is following the European trend where the stadiums privatized and the place is fully owned and operated by private businesses.

Keywords stadium, football, public, private, subsidy, Veikkausliiga

---

Alkusanat

Aiheeseen päädyttiin, koska siinä yhdistyy monta asiaa liittyen henkilökohtaisiin kiinnostuksen kohteisiin, osaamiseen ja monipuolisiin opintoihin, joita olen tehnyt. Huippu-urheilun yhteiskunnallinen perustelu on iso ajankohtainen keskustelunaihe, joka kiehtoo ja koskettaa minua urheilijana myös henkilökohtaisesti. Huippu-urheilun suorituspaikat ja liikuntapaikkarakentaminen liittyvät keskusteluun olennaisesti. Liikuntapaikkoja on helppo perustella kansanterveydellisillä syillä, mutta kun puhutaan huippu-urheilun suorituspaikoista argumenttien asettelu ei olekaan enää niin yksinkertaista.

Työn tavoitteena on tuoda ymmärrystä ja lisäarvoa keskusteluihin stadionprojekteista. Toiveena on syventää pohdintoja urheilun yhteiskunnallisesta roolista. Onko kyse puhtaasti kaupallisesta showbisneksestä, joka pitäisi jättää markkinoiden hoidettavaksi? Vai pitäisikö yhteiskunnan edelleen osallistua sen tukemiseen tarjoamalla suorituspaikkoja, jotka vastaavat nykypäivän vaatimuksiin? Miten asiat ovat käytännössä menneet Veikkausliigassa ja muualla maailmassa?

Työ on tekijänsä näköinen. Se yrittää pohtia aihetta hyvin laajasti ja paljolti myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Diplomityö on osa monitieteistä Creative Sustainability -maisteriohjelmaa, jossa pääaineekseni valikoitui monen mutkan kautta kiinteistötalous. Ohjelmaan on lähdetty valtiotieteen kandidaatin taustakoulutuksella. Tämä diplomityön ohessa olen kilpaillut ja valmentanut huipputasolla futsalissa sekä tehnyt päivätöitä Jalkapallon Pelaajayhdistyksessä, joten siinäkin mielessä aihe tuntui luontealta, koska liittyy olennaisesti myös työhöni ja jalkapalloilijoiden arkeen.

Haluankin nyt lausua kiitokset työnantajalleni joustavuudesta, jotta olen pystynyt viimeistelemään tutkimuksen maaliin. Jalkapalloperheessä tutkimuksena on saanut muutenkin loistavaa tukea ja keskustelut useiden eri toimijoiden kanssa ovat auttaneet minua ymmärtämään aihetta kokonaisvaltaisemmin. Erityiskiitos menee Palloliiton olosuhdepäällikkö Tero Auviselle. Lämmin kiitos kuuluu myös haastatteluihin vastanneille asiantuntijoille. Heidi Falkenbach on toiminut työni ohjaajana sekä valvojana ja hänen napakat ja asiantuntevat kommentit ovat työntäneet minua eteenpäin ja pitäneet tiellä - suuret kiitokset.

Erityiskiitos menee perheelleni, jonka tuki prosessin aikana on ollut korvaamatonta. Kiitos äiti ja isä sekä sisarukseni Tuomas, Emma ja Matias sopivasta kuumottelusta ja kannustuksesta. Vaimoni Janniina on ollut projektin tärkein tukija. Poikamme, jolle emme ole vielä ehtineet antaa nimeä, syntyi vappuna projektin viime metreillä ilahduttamaan ja kirittämään tätä työtä maaliin. Kiitos Janniina, että olet pitänyt huolta meistä molemmista viime viikot - rakkautesi ansiosta tämäkin työ saatiin onnellisesti maaliin hyvissä ajoin ennen kuin Länsimetro ehdittiin avata Kivenlahteen.

Espoo 24.5.2018

Panu Autio

Sisällysluettelo

Lyhenteet.....	9
1. Johdanto.....	10
Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja aiheen rajausta	12
Keskeisiä käsitteitä.....	13
Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori	13
Julkiset tuet ja epäsuorat julkiset tuet.....	14
Veikkausliiga	15
Veikkausliiga, Veikkaus ja valtionyhtiöiden sponsorieurot	15
Muiden valtionyhtiöiden tuki jalkapallolle	17
YLE ja Veikkausliigan medianäkyvyys (ja kuuluvuus).....	17
Tutkimuksen rakenne	18
2. Julkinen rahoitus urheilulle ja liikuntapaikoille ja siihen liittyvä tutkimus	19
Suomalainen urheilukenttä	20
Suomalaisen liikunta- ja urheilututkimuksen instituutiot ja kenttä	20
Julkinen raha suomalaisessa urheilussa	21
Liikuntapaikkarakentamisen tuet	21
Valtion rahoitus liikuntapaikkarakentamiseen liittyvään tutkimus- ja kehittämistoimintaan	22
Urheilupaikkarakentamisen erityisavustukset valtion budjetista.....	23
Valtion rahoittaman rakentamisen ongelmat	23
Kaupunkien ja kuntien tuet.....	23
UEFA:n Hat Trick -ohjelma - mahdollisuus jalkapallostadionprojekteille.....	24
Miksi julkisen vallan tulisi tukea stadioneita?.....	24
Julkinen kaavoitusmonopoli ja urheilupaikkarakentaminen	25
Katsaus tutkimuksiin - julkisten stadioninvestointien taloudelliset ja muut perustelut	25
Suljettujen sarjojen monopolit	28
Julkinen tuki ottelutapahtumien turvallisuuteen liittyen	28
3. Jalkapallostadioneista.....	30
Jalkapallostadionien kehitys ja suhde urheiluun.....	30
Stadionrakentamisen erilaiset mallit ja vaiheet	31
Julkinen stadion	31
Yksityinen stadion.....	32

Public Private Partnership (PPP) ja elinkaarimalli	32
Allianssimalli	33
Stadionrakentamisen eri vaiheet	34
Stadion alustana ja alusta stadiontoimijoille	35
Kestävä kehitys ja yhdenvertaisuus stadioneilla.....	35
Tasa-arvonäkökulma	36
Seurojen talous ja stadionit.....	37
Olosuhteet urheiluseuran toiminnan kehittämisen mahdollistajana	39
Stadionin operatiivisen vaiheen tulot ja menot.....	39
Stadionien nimet	40
4. Aineistot ja menetelmät.....	41
Kirjallisuuskatsaus sekä yleiset taustatiedot.....	41
Puolistrukturoitu teemahaastattelut.....	42
Tilastot, taulukot ja tietokannat	42
Yleiset taustatiedot.....	43
5. Veikkausliiga-stadionit 2017.....	44
Stadionien nimet Veikkausliigassa 2017.....	44
Sponsorien mukaan nimetyt Veikkausliiga-stadionit:	44
Veikkausliiga-stadionit ilman sponsorin nimeä:.....	44
Lisenssijärjestelmä painostuskeinona kaupunkien ja seurojen suuntaan.	45
Missä pelattiin ja miten 2017 - stadionien esittely?.....	46
Helsinki (HJK & HIFK).....	46
HIFK:n vaikea asema HJK:n vuokralaisena ja suunnitelmat omasta stadionista...	48
Pohjanmaan painipartnerit Vaasa ja Seinäjoki	49
Uudelle stadionille muuttamisen vaikutus kotietuun	50
Yleisökeskiarvot	51
Uudelle stadionille siirtymisen vaikutukset yleisömääriin Vaasassa ja Seinäjoella	52
Vaasa (VPS)	53
Seinäjoki (SJK).....	53
Muut stadionit kaudella 2017	54
Lahti (FC Lahti)	54
Maarianhamina (MIFK)	55
Tampere (Ilves).....	55
Kuopio (KuPS).....	56
Jyväskylä (JJK)	57
Kemi (PS Kemi).....	57

Rovaniemi (RoPS)	58
Turku (Inter)	58
Yhteenvetoa ja analyysia stadioneista.....	59
6. Asiantuntijahaastattelujen avaaminen ja analysointi	61
Virkamiehen näkökulma: Liikuntapaikkojen ja jalkapallostadionien valtionavustukset (Mauri Peltovuori)	61
OKM:n suhde Vaasan ja Seinäjoen hankkeisiin	61
Kysymys yleishyödyllisyydestä.....	62
Kunnat liikuntapaikkojen päärahoittajana Suomessa (Liikuntalaki)	63
Veikkauksen ja liikuntapaikkarakentamisen suhde	63
Vaasan - kaupunki omistajana ja kuntayhtymä operatiivisesta toiminnasta vastaavana (Kaisa-Leena Ahlroth)	64
VPS ja stadion.....	65
Yhteistyö stadionien kesken	65
Yksityisen stadionin tapaus Seinäjoella (Raimo Sarajärvi)	66
Kaupungin rooli ja operatiivinen vaihe	66
Rahoitus.....	66
Omistusjärjestelyt ja konserni.....	67
Yhteistyökumppanuudet.....	68
Ottelutapahtuma ja stadionin muut tapahtumat	68
Helsinki - kaupungin omistama ja seuran pyörittämä bisnes (Aki Riihilahti)	69
Liiketoimintamalli.....	69
HJK:n ja stadionin omistajan kaupungin suhde.....	71
Seuran tulonmuodostus	72
Töölön stadionin peruskorjaus ja stadionrakentamisen mallit	73
Rakennusvaihe vs. operatiivinen vaihe ja stadionin omistajuus.....	74
Huippu-urheilun, urheilupaikkarakentamisen ja stadionien yhteiskunnallinen perustelu	75
Haastattelujen analyysi ja yhteenveto - yhteisiä teemoja, haasteita ja mahdollisuuksia	76
Yritysjärjestelyistä: erillisten tytäryhtiön tuomat edut.....	76
Erilaiset tapahtumat stadioneilla ja kysymys markkinoiden vapaasta kilpailuista ..	77
Kenttien lämmitys ja valaistus.....	78
Stadionin värimaailma ja muut yksityiskohdat.....	79
Stadionien välinen yhteistyö.....	80
Seuranäkökulma - mahdollisuudet ja uhat:	82
VPS:n vahvuudet Elisa stadionilla	82

VPS:n uhat Elisa stadionilla	82
SJK:n mahdollisuudet Oma SP stadionilla	82
SJK:n uhat Oma SP stadionilla	82
HJK:n mahdollisuudet Telia 5G Areenalla	83
HJK:n uhat Telia 5G Areenalla	83
7. Tutkimuksen yhteenvetoa, arviointia ja pohdintaa	84
Yhteenveto tutkimuksesta	84
Työn arviointi ja jatkokysymyksiä	85
Pohdintaa huippu-urheilun yhteiskunnallisesta perustelusta	85
Lähdeluettelo	87
Uutisia ja sivustoja:	93
Liite 1.	97

Lyhenteet

CIES	International Center for Sport Studies
FIFA	Fédération Internationale de Football Association
HSM	Helsinki Stadion Management Oy
KIHU	Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus
KISS	Knowledge and Information Sharing Scenario
LIKES	Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö
OK	Olympiakomitea
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
UEFA	Union of European Football Associations
PPP	Public Private Partnership
VLN	Valtion Liikuntaneuvosto
NHL	National Hockey League
MLB	Major League Baseball
MSL	Major Soccer League
NFL	National Football League
NBA	National Basketball Association

Veikkausliiga-joukkueet 2017:

FC Inter	Football Club Inter Turku
FC Lahti	Football Club Lahti
HJK	Helsingin Jalkapalloklubi
HIFK	Helsingfors Idrottsförening Klubben
IFK Mariehamn	Idrottsföreningen Kamraterna Mariehamn
Ilves	Tampereen Ilves
JJK	Jyväskylän Jalkapalloklubi
KuPS	Kuopion Palloseura
PS Kemi	Palloseura Kemi
RoPS	Rovaniemen Palloseura
SJK	Seinäjoen Jalkapallokerho
VPS	Vaasan Palloseura

1. Johdanto

Suomessa oli vuonna 2017 lähes 37 000 rekisteröityä liikuntapaikkaa (Lipas 20.12.2017). Tämä diplomityö keskittyy niistä yhteentoista, joissa pelattiin vuonna 2017 miesten pääsarjatason jalkapalloa.

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella julkisen ja yksityisen toimijuuden sekä rahan suhdetta jalkapallostadioneilla. Mukaan tarkasteluun on rajattu ne stadionit, jotka toimivat Veikkausliigassa kaudella 2017 pelanneiden joukkueiden ensisijaisina kotikenttinä. Aihetta voidaan lähestyä yhtäältä yhteiskunnan näkökulmasta ja toisaalta loppukäyttäjien eli käytännössä urheiluseurojen näkökulmasta. Tässä työssä pyritään pohtimaan molempia näkökulmia.

Urheilupaikat ovat perinteisesti olleet osa julkista infrastruktuuria ja niiden rakentamista sekä ylläpitoa on rahoitettu julkisin varoin. Tutkimuksessa perehdytään julkisen tuen perusteisiin ja toteutuneisiin tukiin suomalaisilla stadioneilla, joilla pelataan pääsarjatason jalkapalloa. Monilla stadioneilla harrastetaan myös muita lajeja ja kompromissit muiden lajien vaatimusten kanssa aiheuttavat haasteita jalkapalloseurojen näkökulmasta. Toisaalta urheilullisia kompromisseja joudutaan tekemään myös liiketoiminnallisista syistä.

Kansainvälisen kovan kilpailun myötä tiukentuneet jalkapalloseurojen laatuvaatimukset ja urheilurakentamisen uudet suuntaukset ovat saaneet aikaan sen, että stadioneita on ruvettu rakentamaan myös yksityisten toimijoiden voimin. Tällöin stadioneita on voitu muokata paremmin jalkapalloseurojen taloutta sekä brändiä tukeviksi ja esimerkiksi stadionin värimaailma on voitu suunnitella tunnustamaan seuran värejä. Itse rakentaminen on myös useimmiten nopein mahdollinen tapa saada olosuhteet kuntoon, sillä julkiset urheilupaikkarakentamishankkeet tapaavat edetä usein hitaasti.

Tässä monitieteistä lähestymistapaa soveltavassa työssä esitellään ensiksi urheilun julkisia tukimuotoja ja -tutkimuksia sekä stadioneihin liittyvää kirjallisuutta. Myöhemmin esitetään lyhyt esittely kaikista Veikkausliiga-stadioneista sekä puolistrukturoituun asiantuntijoiden teemahaastatteluihin perustuva tapaustutkimus kolmesta erilaisesta omistajuus- ja toimintamallista: Vaasa (julkinen), Seinäjoki (yksityinen) ja Helsinki (julkinen omistaa, yksityinen operoi). Haastattelujen tueksi on kerätty aineistoa erinäisistä lehdistölähteistä ja Lipas-tietokannassa sekä Veikkausliigan tilastoista. Stadioneihin on myös tutustuttu paikan päällä. Vaasan ja Seinäjoen tapauksissa on tutkittu myös tilastojen avulla uusien stadionien vaikutuksia joukkueen peliesityksiin ja yleisömääriin. Stadionien johtajien sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM:n) virkamiehen haastattelujen perusteella on laadittu yhteenveto siitä, mitä mahdollisuuksia ja uhkia erilaiset stadionin omistajuusmallit tarjoavat. Analyysi on pyritty tekemään jalkapalloseurojen näkökulmasta.

Suomessa Seinäjoelle kesällä 2016 valmistunut jalkapallostadion on uusi ja merkittävin pääasiassa yksityiseen rahaan perustuva stadion. Toisaalta samaan aikaan samalle

talousalueelle Vaasaan nousi stadion, jossa kaupunki oli rakennuttajana ja kaupungin omistama Kuntayhtymä hoitaa ylläpitoa. Helsingissä kaupunki omistaa Töölön stadionin, mutta on vuokrannut sen operointia hoitavalle HJK:n omistamalle Stadion Management Oy:lle. Liigaseuroista myös HIFK pelasi kaudella 2017 Töölössä HJK:n vuokralaisena.

Monille Veikkausliiga-paikkakunnille suunnitellaan uusia stadioneita tai vanhojen peruskorjauksia. Osana diplomityötä tehdään yleiskatsaus kaikkiin stadioneihin ja olosuhteiden parantamiseen käytäviin suunnitelmiin. Tavoitteena on antaa kuva nykyhetken trendeistä ja tulevaisuuden kehityssuunnista stadionrakentamisessa Suomessa - unohtamatta kansainvälistä näkökulmaa. Samalla pyritään myös pohtimaan isoa kuvaa sekä urheilun legitimeettiä julkisiin tukieuroihin. Työssä esitellään myös jalkapallostadionille kannattavia liiketoimintamalleja ja pohditaan stadionliiketoiminnan yhteyttä stadioneilla kotiottelunsa pelaaviin seuroihin.

Tutkimuksen taustalla on laajempi kiinnostus julkisesta tuesta liikunnalle ja urheilulle ja etenkin huippu-urheilulle. Liikunnan hyödyt kansantalouden näkökulmasta ovat kiistattomat. Esimerkiksi aktiivinen liikunta lapsena ja nuorena auttaa menestymään opinnoissa ja työelämässä elämässä myös aikuisena (Kari 2018). On myös arvioitu, että liikkumattomuus aiheuttaa Suomelle vuosittain 3,2-7,5 miljardin euron kulut (VNK 31/2018). On siis varsin loogista tukea julkisin varoin liikuntapaikkarakentamista, kun puhutaan esimerkiksi uimahalleista tai koulujen yhteyteen rakennetuista lähiliikuntapaikoista, jotka tarjoavat liikuntamahdollisuuksia suurille massoille.

Huippu-urheiluun keskittyvillä isoilla jalkapallostadioneilla annettaville julkisille tukieuroille on vaikeampi löytää perusteluja, jos suuret massat lähinnä vain istuvat, syövät nakkimukia, juovat kaljaa ja katsovat peliä. Kyseinen problematiikka on toiminut liikkeelle panevana voiman tälle tutkimukselle. Miksi suomalaista miesten ylimmän sarjatason jalkapalloa tai huippu-urheilua ylipäättään tulisi tukea julkisin varoin? Ovatko huippu-urheilun argumentit sen suhteen kunnossa, että suorituspaikkojen tukia voidaan pitää ansaittuina ja oikeutettuina? Miten isoja eroja tässä on paikkakuntien välillä?

Kiinteistötalouden näkökulmasta jalkapallostadionit yksinään eivät ole kovin houkuttelevia sijoituskohteita. Neliöitä vaaditaan valtavasti, mutta sijainnin tulisi kuitenkin olla keskeinen. Päävuokralaisten eli tässä tapauksessa useimmiten jalkapalloseurojen maksukyky on suhteellisen heikko. Urheilulliseen menestykseen ja sitä kautta myös vuokralaisten maksukykyyn liittyy paljon epävarmuustekijöitä. Toki stadionilla voi olla muitakin vuokralaisia.

Niinpä yksityiset sijoittajat, jotka laittavat rahaa jalkapallostadionien rakentamiseen saattavat tehdä toisinaan investointeja tunnesyistä ”rakkaudesta lajiin”, jolloin osingot maksetaan niin sanotusti elämyksinä. Jalkapallostadionit tuottavat monesti omistajilleen arvoa, joka ei ole rahassa mitattavissa. Tämän arvon sanoittaminen ja tekeminen näkyväksi on haaste stadionien rakennuttajille ja etenkin jalkapalloseuroille, jotka stadioneista haaveilevat. Toisaalta jos stadionien yhteyteen saadaan lupa rakentaa esimerkiksi toimistoja ja asuntoja, saattaa tilanne olla jo täysin toinen.

Kansainvälisesti verrattuna Suomalainen jalkapallo on muita maita perässä monella eri osa-alueella. Olosuhteet ovat yksi mitattavissa oleva konkreettinen asia ja olosuhteiden parantaminen onkin kirjattu myös yhdeksi painopistealueeksi Palloliiton strategiaan

(Palloliitto 2016). Jalkapallo-olosuhteita voidaan arvioida monella eri tapaa, nuorten ja aikuisten harjoittelu- sekä peliolosuhteiden kautta. Tässä työssä keskitytään miesten huippujoukkueiden kilpailupaikkoihin, stadioneille joissa pääsarjapelejä pelataan. Miten stadionolosuhde vaikuttaa jalkapalloseuran tai joukkueen kilpailukykyyn? Millaisia vaikutuksia on stadionin omistussuhteilla ja sillä omistaako stadionin yksityinen vai julkinen taho?

Tutkimuksessa jalkapallostadioneita lähestytään ja tutkitaan kahdesta eri näkökulmasta: Yhtäältä asiaa lähestytään omistajan eli julkisen vallan (ja samalla yleisen hyvän) tai yksityisten sijoittajien (tuotto-odotusten) näkökulmasta ja toisaalta loppukäyttäjän eli jalkapalloseurojen ja katsojan näkökulmasta. Tässä työssä pohditaan näiden intressien yhteensovittamista.

Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tavoitteena on kirkastaa kuvaa miesten ylimmän sarjatason jalkapallostadionien nykytilasta ja kehityksestä Suomessa. Tämän työn avulla pyritään myös ymmärtämään paremmin urheilun saamaa julkista tukea ja sen perusteluja. Osana tutkimusta vertaillaan erilaisilla omistuspohjilla ja järjestelyillä toimivia stadioneita stadioneilla operoivien johtajien sekä OKM:n virkamiehen haastatteluihin perustuen. Tavoitteena on ymmärtää paremmin julkisten ja yksityisten jalkapallostadionmallien heikkouksia ja vahvuuksia jalkapalloseurojen näkökulmasta.

Tutkimus on rajattu koskemaan kaudella 2017 käytettyjä Veikkausliiga-stadioneita. Mukana on siis 12 joukkueen 11 kotistadionia, joista HJK ja HIFK käyttivät Helsingissä samaa stadionia. Erityishuomio kiinnitetään Helsingin stadioniin sekä uusiin Vaasan ja Seinäjoen stadioneihin.

Työn tutkimusongelma on eritelty seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten huippu-urheilun infrastruktuuria tuetaan julkisin varoin? Miten stadionien julkista tukemista argumentoidaan puolesta ja vastaan?
- Miten stadioneita rakennetaan ja mitä vaikutuksia uudella stadionilla on siellä pelaavan jalkapalloseuran kannalta?
- Minkälaisia olivat Veikkausliigan stadionit kaudella 2017?
- Mitä mahdollisuuksia ja uhkia piilee stadionien erilaisissa omistajuuteen ja operatiiviseen toimintaan liittyvissä malleissa (yksityinen vs. julkinen) jalkapalloseuran näkökulmasta?

Tämä diplomityö keskittyy siis miesten urheiluun. Yksi syy tälle on rajauksen pitäminen riittävän tiukkana. Toisaalta voidaan myös todeta, että Naisten Liiga ei nykyisellään täytä taloudellisilla mittareilla ammattilaissarjan kriteerejä. Yleisömäärät ovat huomattavasti pienemmät kuin Veikkausliigassa, joten isoille stadioneille ei ole samanlaista tarvetta.

Kun pohditaan jalkapallostadionien oikeutusta julkiseen tukeen, on tasa-arvo yksi yhteiskunnallisen oikeutuksen kannalta merkittävä esille nouseva kysymys. Jos vuoroja ja rahaa ei jaeta riittävän tasa-arvoisesti, eivät perustelut yhteiskunnan tuelle ole kestävällä pohjalla. Tämä onkin asia, johon jalkapalloperheen ja stadionien omistajien sekä operoinnista vastaavien tahojen tulisi suhtautua kunnioittavasti. Myös Valtion Liikuntaneuvosto (VLN) määrittelee Liikuntapaikka rakentamisen suunta-asiakirjassaan, että se *“painottaa hankkeita, jotka edistävät tasa-arvoa liikuntakulttuurissa. Tasa-arvonäkökulmina tulevat kysymykseen alue, sukupuoli, ikä, varallisuus ja liikuntaesteisten huomiointi.”* (VLN 2014:4)

Keskeisiä käsitteitä

Tämän tutkimuksen ytimessä on yksityinen ja julkinen sekä niiden erot. Siksi on tärkeää pyrkiä määrittelemään, mitä käytännössä tarkoittaa julkinen tuki ja milloin voidaan puhua subventioista. Valtionyhtiöt ovat esimerkki harmaalla alueella liikkuvista toimijoista, joissa asian linjaaminen yksiselitteisesti ei ole helppoa.

Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori

Julkisella viitataan tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisiin instituutioihin ja toimijoihin. Julkisella toimijalla tarkoitetaan siis valtiota, kaupunkia tai kuntaa tai niiden sen alaisuudessa toimivia instituutioita. Suomen Tilastokeskus on määritellyt julkisen sektorin seuraavasti:

“Julkiseen sektoriin kuuluvat valtio ja kunnat. Valtiosektoriin luetaan valtion hallinto, yliopistot, Kansaneläkelaitos, Suomen Pankki ja valtion liikelaitokset. Kuntiin ja kuntayhtymiin luetaan kunnan hallinto, kunnallinen koululaitos, kuntien ja kuntayhtymien palvelulaitokset ja toimipaikat, jotka eivät ole yhtiömuotoisia, kuten terveyskeskukset, sairaalat, päiväkodit sekä kuntien ja kuntayhtymien liikelaitokset.” (Tilastokeskus 25.4.2018)

Yksityisellä viitataan yksityiseen omistukseen ja yrittämiseen perustuvaa toimintaa. Yhteiskunnan tasolla puhutaan yksityisestä sektorista, jonka toimijoita ovat erimuotoiset yhtiöt (mm. pörssiyhtiö, osakeyhtiö, kommandiittiyhtiö, avoin yhtiö ja toiminimi). Rajatapauksia ovat kunnan tai valtion omistamat yhtiöt ja rakennukset, joita tässä tutkimuksessa ovat mm. Veikkaus ja Töölön jalkapallostadion, jotka ovat julkisessa omistuksessa, mutta pyrkivät kuitenkin toimimaan yksityisen yritysmaailman periaatteiden mukaan. Yhteiskunnassa vallalla oleva ulkoistamisbuumin myötä rajanveto yksityisen sekä julkisen välillä on alkanut häilyä ja sillä on isoja vaikutuksia esimerkiksi siihen, miten avoimesti julkisomisteisen yhtiön pitää viestiä toiminnastaan (Repo 2.9.2016).

Kolmannella sektorilla viitataan julkisen ja yksityisen väliin jäävään kenttään, johon kuuluvat järjestöt ja säätiöt. Kolmannen sektorin, jota usein kutsutaan myös järjestösektoriksi, erityislaatuja kuvaavat seuraavat määreet: ei-voittoa (taloudellista) tavoitteleva kansalaistoiminta ja vapaaehtoisuus. Järjestäytyneen kansalaistoiminnan

mielletään määräytyvän aatteelliselta, arvo- ja intressiperustalta kansalaisten omaehtoisten keskustelujen ja yhteenliittymisten tuloksena. (Jyväskylän yliopisto 26.4.2018)

Jalkapalloseurat ja lajiliitot kuten Palloliitto sekä Veikkausliiga (Jalkapalloliiga ry) ovat kolmannen sektorin järjestöjä. Veikkausliigassa pelaavien seurojen taustalla on rekisteröitynyt yhdistys. Kuitenkin liigassa pelaavan edustusjoukkueen toiminta on siirretty useimmiten osakeyhtiön alle. Näin on voitu tehdä sopiva pesäero koko seuran toiminnan ja edustusjoukkueen toiminnan välillä. Edustusjoukkueen toimintaan liittyy useimmiten melko suuria taloudellisia riskejä. Veikkausliigan joukkueiden yhtiöittämisellä on muun muassa haluttu turvata koko seuran ja etenkin junioritoiminnan tulevaisuus siinä tapauksessa, jos edustusjoukkue on ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin. Edustusjoukkueiden yhtiöittämisen johdosta Veikkausliigan joukkueita voidaan pitää yksityisinä toimijoina.

Julkiset tuet ja epäsuorat julkiset tuet

Yksi tämän tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä on julkinen tuki ja sen määrittely. Milloin voidaan puhua julkisesta tuesta ja miten se lasketaan? Missä määrin pitäisi ottaa huomioon epäsuoria tukia, joita annetaan esim. työpanoksena, alennetun vuokran, verohelpotuksen, kaavoituksen tai valtio-omisteisen yhtiön kautta? Miten näitä epäsuoria tukia voidaan laskea tai edes yrittää arvioida rahallisesti?

Kun raha tulee julkisen instituution eli käytännössä valtion tai kaupungin tai kunnan budjetista, voidaan puhua suorasta julkisesta tuesta. Nämä summat on suhteellisen helppo löytää valtion ja kuntien tukipäätöksistä, jotka ovat julkista tietoa. Esimerkiksi rahapelitoiminnan tuotoista (aiemmin veikkausvoittovaroista) OKM:n jakamat rahat ovat esimerkki selkeästä suorasta julkisesta tuesta.

Epäsuoraa julkista tukea on monenlaista. Sitä on esimerkiksi kaavoituksen muutoksen kautta poliittisella päätöksellä tuleva tuki, jolla saattaa olla hyvinkin merkittävää rahallista arvoa. Stadionin operatiivisessa vaiheessa alennettu tontin vuokrahinta tai kaupungilta tuleva liikuntapaikan hoitoon liittyvä työpanos saattaa olla myös osa julkista tukea. Kiinteistövero ei tarvitse maksaa, jos omistava taho määritellään yleishyödylliseksi yhdistykseksi. Voidaanko tällöin puhua epäsuorista julkisista tuista?

Epäsuora julkinen tuki voi liittyä myös stadionien ja ottelutapahtumien turvallisuuteen. Kun ottelutapahtumiin tulee paljon väkeä ja mukana on myös intohimoisia fanijoukkoja, joista osalla saattaa olla taipumusta huliganismiin, saattaa virkavallalle olla tarvetta. Poliisi ja pelastuslaitos laittavat huomattavia resursseja Veikkausliigan ottelutapahtumiin etenkin silloin, kun kyseessä on niin sanotusti korkean riskin ottelutapahtuma. Toisinaan on käyty keskustelua siitä, että pitäisikö ottelun järjestävän tahon osallistua näihin kustannuksiin, mutta Suomessa siihen ei ole vielä lähdetty. Ruotsissa on kuitenkin kokeiltu mallia, jossa ottelua järjestävä seura saattaa joutua osallistumaan poliisin kustannuksiin, jos tapahtumassa esiintyy pahoja järjestyshäiriöitä. Tutkimukset kokeilusta osoittavat, että tämän seurauksena seurat lisäsivät yksityisen järjestyksenvalvonnan määrää 40 % ja väkivalta väheni 20 % (Nyberg & Priks 2017).

Veikkausliiga

Veikkausliiga määrittelee itse itsensä seuraavasti:

“Veikkausliiga on suomalaisen jalkapalloilun miesten pääsarja ja samalla pääsarjaa hallinnoiva organisaatio. Liigaorganisaatio perustettiin vuonna 1989 ja ensimmäinen liigakausi pelattiin seuraavana kesänä. Veikkausliigan keskeisin tehtävä on liigajalkapalloilun, sen seurojen, pelaajien sekä lajin toimintaedellytysten kehittäminen ja arvomaailman esiintuominen.” (Veikkausliiga.com, 30.11.2017)

Veikkausliiga on käytännössä seurojen omistama ja hallinnoima organisaatio, joka on viralliselta nimeltään Jalkapalloliiga ry. Suomen Palloliitto on myöntänyt organisaatiolle oikeudet järjestää miesten korkeimman sarjatason kilpailutoimintaa Suomessa. Kaikki muut suomalaiset jalkapallo- ja futsalsarjat ovat täysin Palloliiton hallinnassa. Malli, jossa pääsarjalla on oma organisaatio, on käytössä monissa muissakin maissa ja eri urheilulajeissa.

Seurat ovat usein yhtiöittäneet edustusjoukkueensa ja siirtäneet näin joukkueen toiminnan oman taloudellisesti itsenäisen osakeyhtiön alle. Näin emoseuran, johon useimmiten kuuluu monia eri joukkueita nuorimmista junioreista aikuisten alemman sarjatason joukkueisiin asti, ei ole ollut liian riippuvainen edustusjoukkueen taloudesta. Termit seura ja joukkue saatetaan sekoittaa helposti keskenään, mutta on hyvä muistaa, että ne ovat kaksi eri asiaa. Seuran alla voi olla vaikka kuinka monta joukkuetta, mutta kentällä jalkapallo-ottelussa voi olla vain yksi joukkue - joka toki edustaa tiettyä seuraa.

Vuonna 2015 Veikkausliigan pääsylipputuotot olivat Palloliiton (2016) strategiapaperin mukaan 4 115 000 euroa ja kumppanituotot yhteensä 7 775 000 euroa (Palloliitto 2016). Näistä kumppanituotoista iso osa on tullut sarjan pääsponsorilta eli Veikkaukselta. Sekä kumppanituotot, että pääsylipputuotot ovat tiiviisti yhteydessä seurojen käytössä oleviin fasiliteetteihin eli käytännössä kotistadioniin. Hienoille stadioneille on helpompi myydä vip-tilaisuuksia sponsoreille ja tavallinen katsojakin lähtee mieluummin paikan päälle katsomaan jalkapalloa, kun fasiliteetit ovat kunnossa.

Veikkausliiga, Veikkaus ja valtionyhtiöiden sponsorieurot

Veikkausliigan nimi tulee suomalaiselta peliyhtiöltä Veikkaukselta. Kyseessä on siis pitkäaikainen sponsoriyhteistyö, jossa sarjan nimi on myyty yritykselle. Kansainvälisessä urheilussa yleistynyt sarjan nimen myymisen tapa on verrattavissa jossain määrin myöhemmin tässä työssä käsiteltävään stadionien nimien myyntiin.

Veikkaus on valtion omistama rahapeliyhtiö, jolla on alallaan Suomen lakiin perustuva monopoliasema. Veikkauksen tuotoista jaetaan avustuksia opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) kautta yli 500 miljoonan euron edestä vuodessa. Niistä 25 % (noin 150 miljoonaa euroa) menee liikunnalle ja urheilulle. (OKM, 23.3.2018) Tästä arviolta 150 miljoonan potista liikuntapaikkarakentamiselle menee noin 25 miljoonaa. Vuoden 2017

Veikkausliiga-stadioneista kaikki Seinäjokea lukuun ottamatta olivat saaneet OKM:n kautta rahapelitoiminnan tuotoista (ts. veikkausvoittovaroista) rahoitusta.

OKM:n kautta jaettavien avustusten lisäksi Veikkauksen rahaa valuu urheilulle markkinointiyhteistyönä, joka on osa Veikkauksen markkinointia ja liiketoimintaa tukevaa toimintaa. Esimerkiksi Veikkausliigan ja Palloliiton Veikkaukselta saama markkinointiraha on yksi sponsoroinnin ja markkinointiyhteistyön muoto.

Vuoden 2017 alussa Raha-automaattiyhdistys (RAY), Finntoto ja Veikkaus yhdistyivät kaikki kolme Veikkauksen nimen alle. Vuonna 2016 nämä kolme valtion omistamaa rahapeliyhtiötä käyttivät yhteensä noin 50 miljoonaa euroa markkinointiin (HS, 8.11.2017). Näistä markkinointimiljoonista iso osa käytetään urheilumarkkinointiin ja jalkapalloliigalle maksettava raha liigan nimestä ”Veikkausliiga” on osa tätä budjettia. Veikkausliigalle tuleva markkinointiraha voidaan jossain määrin nähdä epäsuorana tukena myös jalkapallostadioneille, koska Veikkausliigan joukkueiden pelit ja harjoitukset ovat monien stadionien tärkeintä (liike)toimintaa. Pienenä kiinnostavana yksityiskohtana todettakoon, että Veikkausliigan organisaation toimisto sijaitsee Helsingissä Töölön Telia 5G Areenalla ja he toimivat täten stadionyhtiön vuokralaisina.

Veikkaus on liiketoiminnallisilla periaatteilla toimiva yritys. Se on kuitenkin valtio-omisteinen monopoli, jonka omistajaohjauksesta vastaa valtioneuvoston kanslia ja sen pelitoimintaa valvoo sisäministeriö. (OKM 23.3.2018) On aiheellista pohtia onko Veikkauksen maksama markkinointiraha oikeastaan julkista vai yksityistä tukea. Veikkausvoittovaroista tulevat OKM:n kautta jakoon tulevat rahat ovat ilmiselvästi julkista tukea, mutta miten on Veikkauksen markkinointieurojen laita?

Veikkaus itse määrittelee asian näin:

”Veikkaus sponsoroi Suomen maajoukkueita, jalkapallosarjoja ja seuroja. Veikkauksen sponsorointi ei ole tukemista vaan liiketoiminnallisista tarpeisiin perustuvaa yhteistyötä. On tärkeää erottaa toisistaan Opetus- ja kulttuuriministeriön jakamat veikkausvoittovarat ja Veikkauksen sponsorointi. Veikkauksen tuotto luovutetaan kokonaisuudessaan Opetus- ja kulttuuriministeriölle, joka tekee tukipäätökset ja jakaa veikkausvoittovarat. Sponsorointikohteet Veikkaus päättää itse.” (Veikkaus.fi, viitattu 5.12.2017)

Suomen laissa on rajoitettu tupakkatuotteiden ja alkoholin mainontaa urheilutapahtumissa. Lainsäädäntöä on tiukennettu vuosien mittaa (tupakkamainonta kiellettiin 1976 (Neuvonen 2016) ja alkoholin mainontaa on rajoitettu asteittain) samalla kuin näitä riippuvuutta aiheuttavien ”paheiden” vaikutuksia on alettu tiedostamaan entistä paremmin. Aiempina vuosikymmeninä tupakka- ja alkoholiyhtiöt olivat urheilustadionien näkyvimpiä mainostajia. Toistaiseksi valtion uhkapelaamisen mainontaa on pidetty sopivana - sillä reunaehdolla, että mainostaa saa ainoastaan valtion monopoliyhtiötä. Internetin kautta tapahtuvan rahapelaamisen yleistymisen myötä myös ulkomaiset vedonlyöntiyhtiöt ovat pyrkineet Suomen markkinoille. Ulkomaisten vedonlyöntiyhtiöiden mainostaminen on kuitenkin kielletty ja lain tulkintaa on tiukennettu viime vuosina ulkomaisten peliyhtiöiden aggressiivisten markkinointistrategioiden myötä.

Veikkauksen monopolin legitimizeetti nousee toisinaan keskusteluihin Suomessa. On mielenkiintoista nähdä, miten pitkään systeemi säilyy nykyisellään. Suomalaisen liikunnan ja urheilun ja myös urheilupaikkarakentamisen rahoitus on isosti riippuvainen veikkausvoittovaroista.

Muiden valtionyhtiöiden tuki jalkapallolle

Aiempina vuosina yksi suomalaisen jalkapallon suurimpia tukijoita oli Posti. Alan avauduttua kilpailulle sekä postin liiketoiminnan ja toimintaympäristön muuttumisen myötä yhteistyö kuitenkin päättyi. Jalkapallon pääsarjassa on nähty myös valtiomisteisen lentoyhtiön sponsorioima joukkue Finnairin Palloilijat (FinnPa), jonka tarina jäi kuitenkin suhteellisen lyhyeksi 1990-luvulla. Finnair pysyi kuitenkin FinnPan tarinan päätyttyä vielä jonkin aikaa jalkapallon merkittävänä tukijana, kun Töölöön vuonna 2000 nousseen jalkapallostadionin nimi oli ensimmäiset kymmenen vuotta Finnair Stadion.

Ilmiö, jossa valtionyhtiöt tukevat jalkapalloa, ei ole tietenkään pelkästään suomalainen. Jalkapallon kansansuosion johdosta monissa maissa osittain tai kokonaan valtion omistamat yhtiöt ovat jalkapallon suuria tukijoita. On aiheellista pohtia, tarvitseeko valtionyhtiöiltä tulevia sponsorieuroja tarkastella jotenkin eri lailla verrattuna kokonaan yksityisessä omistuksessa oleviin yrityksiin.

YLE ja Veikkausliigan medianäkyvyys (ja kuuluvuus)

Yksi merkittävä julkinen epäsuora tuki jalkapallolle liittyy YLE:n kautta tulevaan näkyvyyteen. Televisio on median murroksesta huolimatta edelleen merkittävä väline, jonka välityksellä tavoitetaan suuria massoja. Jalkapalloseurojen liiketoiminnan näkökulmasta ja esimerkiksi stadionille myytävien kentänlaitamainosten arvon kannalta on äärimmäisen merkittävää, miten paljon ruutuaikaa Veikkausliiga-ottelut saavat ja millaisia katsojamääriä näillä kanavilla on. Niinpä esimerkiksi YLE:n päätökset näyttää Veikkausliigan maalikoosteita tai kokonaisia otteluita vaikuttavat merkittävästi myös jalkapallon saamaan huomioon ja seurojen talouteen ja sitä kautta epäsuorasti myös stadionien arvoon.

Viime vuosina urheilussa on yleistynyt kiinnostavimpien sarjojen ja urheilutapahtumien kasaantuminen maksukanaville. Kuitenkin näiden maksukanavien katsojamäärät ovat verrattain pieniä verrattuna valtakunnan verkossa vapaasti näkyvään valtion televisiokanavaan. Euroopan huippusarjoissa seurat tekevät miljoonien ja jopa miljardien arvoisia sopimuksia televisiointioikeuksista ja esimerkiksi Englannin, Saksan, Italian ja Espanjan liigan televisiointisopimukset ovat kukin arvoltaan yli miljardi euroa kaudessa. (Suomifutis.com 6.2.2018)

Kaudella 2017 Veikkausliigalla oli televisiointisopimus Sanoma Media Finlandin kanssa. Käytännössä tämä tarkoitti kaikkien pelien näyttämistä suorana IS Extra ja Ruutu+ -palveluiden kautta, jotka toimivat käytännössä netti-tv:n tavoin. Lisäksi vapaassa valtakunnan verkossa Nelonen kanavalla näytettiin noin kerran kuukaudessa Futiskierros-nimistä ohjelmaa, jossa seurattiin samanaikaisesti kaikkia kierroksen otteluita. Veikkausliigan sopimusten rahallista arvoa ei ole julkistettu. (YLE 20.6.2017)

Yleisradiolla oli sen sijaan tarjolla radion puolella YLE Puhe -kanavalla Jalkapallokierros -niminen ohjelma, jonka välityksellä selostettiin suorana suurin osa otteluista. Kaudelle 2018 YLE päätti kuitenkin lopettaa Jalkapallokierros -konseptin ja muuttaa sen Urheilukierrokseksi. Päätös kirvoitti kritiikkiä sosiaalisessa mediassa sekä keskustelupalstoilla ja YLE:n johtoa on syytetty jalkapallon ajojahdista ja alasajosta. (FutisForum2 18.5.2018)

Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen johdannossa edellä on esitelty aiheen taustaa ja lähtökohtia. Sen lisäksi ensimmäisessä luvussa on käyty läpi tutkimuksen tavoitteita, perusteltu aiheen rajausta ja eritelty tutkimuskysymykset. Keskeisimpien käsitteiden avaamisen yhteydessä on esitelty ja pohdittu julkisen ja yksityisen rajoja ja harmaita alueita niiden välissä esimerkiksi valtionyhtiöiden kautta.

Jatkossa seuraavassa luvussa aikaisempaa tietoa ja tutkimusta kuvattaessa perehdytään suomalaiseen liikunnan ja urheilun instituutioihin sekä niihin liittyviin julkisiin tukiin ja tutkimuksiin - erityisesti liikuntapaikkarakentamisen tukiin ja tutkimuksiin. Samassa esitellään erilaiset stadionien tukimahdollisuudet valtiolta ja kaupungilta sekä UEFA:n Hat Trick -ohjelma. Stadionien saamien julkisten tukien perusteluja pohditaan Pohjois-Amerikan esimerkkeihin peilaten ja samalla käydään läpi siihen liittyvää tutkimusta. Sen myötä pohditaan myös amerikkalaisen ja suomalaisen järjestelmän eroja, jotka näkyvät erityisesti volyymeissa ja urheilusarjojen tavassa järjestäytyä (suljetut sarjat vs. avoimet sarjat).

Kolmannessa luvussa esitellään yleisesti jalkapallostadioneihin liittyvää tutkimusta ja historiallista kehitystä. Samalla käydään myös läpi stadionrakentamisen erilaisia vaiheita ja toimintamalleja, joissa julkisilla ja yksityisillä tahoilla voi olla erilaisia rooleja. Sen jälkeen tehdään katsaus kestävän kehityksen ja vastuullisuuden periaatteiden toteuttamiseen stadioneilla.

Neljännessä luvussa tarkastellaan jalkapalloseuran ja stadionin suhdetta ja luodaan teoreettista pohjaa sille, miten stadion vaikuttaa esimerkiksi seuran toimintaedellytyksiin, talouteen tai urheilulliseen menestykseen. Ottelutapahtumiin liittyen pohditaan, millaisia epäsuoria tukia tulee järjestävälle taholle virkavallan (poliisin ja palokunnan) kautta. Luvun lopuksi käydään läpi stadionin nimen myymisen tuomia mahdollisuuksia ja ilmiön taustaa yleisellä tasolla.

Kirjallisuuskatsauksen taustat, puolistrukturoidut teemahaastattelut ja muut lähdeaineistona käytetyt tietokannat ja tilastot avataan aineistot ja menetelmät luvussa. Haastatteluista ja muista taustatiedoista on kasattu kuvaileva tutkimus.

Sen jälkeen alkaa syventyminen Veikkausliigan kauden 2017 stadioneihin. Tässä luvussa käydään läpi stadionien nimet ja niihin liittyvät sponsorit. Sen jälkeen tehdään esittely kustakin stadionista, jossa tuodaan esille perustietoja esimerkiksi stadionin ikään, kenttään ja yleisömääriin liittyen. Samalla esitellään joidenkin kaupunkien tulevaisuuden

suunnitelmia. Stadionkohtaisten kuvausten yhteenvedossa pyritään analysoimaan suomalaisten pääsarjatason jalkapalloseurojen ja stadionien suhdetta.

Seuraavassa vaiheessa tutkimusta käydään läpi asiantuntijoiden puolistrukturoidut teemahaastattelut. Kukin haastatteluista avataan ensin yksittäin, jonka jälkeen käydään kootusti läpi eri stadioneilla ja eri haastateltavien kanssa esiin tulleita yhteisiä teemoja. Tämän jälkeen on vielä koottu analyysi Vaasan, Seinäjoen sekä Helsingin stadionien mahdollisuuksista ja uhista ja se on tehty nimenomaan jalkapalloseuran näkökulmasta.

Lopun johtopäätöksissä ja yhteenvedossa arvioidaan tutkimusta ja esitetään yleistä pohdintaa aiheeseen liittyen sekä laajemmin huippu-urheilun yhteiskunnallisesta perustelusta. Lähdeluettelon jälkeen on vielä lisätty liitteeksi taulukko, jossa on tietoja koskien kauden 2017 Veikkausliigan stadioneita sekä Palloliiton lisenssivaatimusten kohdat, jotka koskevat stadioneita.

2. Julkinen rahoitus urheilulle ja liikuntapaikoille ja siihen liittyvä tutkimus

Liikunnallinen aktiivisuus on yhteydessä lähiympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin (Trost ym. 2002). Liikuntapaikkarakentamisella ei ole kuitenkaan voitu osoittaa olevan yhteyttä väestön liikunta-aktiivisuuteen (Valkeinen ym. 2014). Mihin sitten pohjautuvat perustelut liikuntapaikkojen rakentamiselle? Entäpä huippu-urheiluun tarkoitetut liikuntapaikat? Miksi niitä pitäisi rakentaa? Ja mikä on urheilupaikkojen yhteys urheilumenestykseen?

Suomessa jäähalleja on rakennettu toiseksi eniten maailmassa asukaslukuun nähden. Miesten maajoukkueen menestyksen on nähty kiihdyttäneen jäähallien rakentamista. (Isotalo 2016). Voidaanko siis nähdä, että urheilumenestyksellä on yhteys liikuntapaikkarakentamiseen? Esimerkiksi Oulunkylään rakennettiin Curling-halli heti sen jälkeen, kun Suomi oli voittanut Markku Uusipaavalniemen johdolla hopeaa Torinon Olympialaisissa vuonna 2006. Curling-hallia olisi tuskin rakennettu ilman olympiamenestyksen synnyttämää hypeä. Alkaisiko Suomessa jalkapallostadionien rakennusbuumi, jos Suomen miesten maajoukkue etenisi EM- tai MM-lopputurnaukseen?

Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus Suomessa on melko vähäistä. Suomalainen jalkapallostadionien tutkimus rajautuu lähinnä muutamiin opinnäytetöihin. Tapaustutkimuksia on tehty jonkin verran yksittäisistä stadionprojekteista ja esimerkiksi seurojen omiin halli- tai kenttäprojekteihin liittyen (esim. Vilanen 2015, Ekroos 2015). Historiantutkimuksissa sivutaan usein myös olosuhdeasioita.

Amerikassa on viimeisten vuosikymmenten aikana nähty valtava stadionrakentamisen buumi, jota on rahoitettu paljon julkisin varoin. Ilmiö on saanut aikaiseksi paljon tutkimuksia, joissa on tarkasteltu investointien rationaalisuutta julkisen vallan näkökulmasta. Tässä työssä esitellään yhteenveto näistä tutkimuksista, jotka ovat

suhteellisen yksimielisiä siitä, että kansantalouden näkökulmasta stadionit eivät ole järkevää julkisen rahan käyttöä.

Suomalainen urheilukenttä

Suomalainen urheilukenttä voidaan jakaa kolmeen eri sektoriin:

1. Julkinen sektori, johon kuuluu valtio ja kaupungit sekä kunnat
2. Yksityinen sektori, johon kuuluvat ne henkilöt ja organisaatiot, jotka yrittävät tehdä taloudellista tuottoa tarjoamalla urheiluun liittyviä tuotteita ja palveluja. Yksityisen sektorin merkitys koko urheilukentässä on noussut huomattavasti 2000-luvun aikana.
3. Järjestösektori eli vapaaehtoisten ja kansalaisyhteiskunnan ”kolmas sektori”, johon kuuluvat urheiluseurat ja -järjestöt, jotka tarjoavat liikuntapalveluja kansalaisille. Tämä järjestösektori on perinteisesti ollut kaikkein merkittävin. (Laine 2017, 107)

Suomalaista huippu-urheilua on luonnehdittu valtiojohtoisen ja järjestölähtöisen mallin välimuodoksi. Muista Pohjoismaista Tanska on selkeästi kehittänyt urheilua valtiojohtoisesti ja vuonna 1984 perustettu Team Denmark on ollut sen konkreettisin esimerkki. Toisaalta Ruotsissa ja Norjassa valtion rooli on ollut urheilun ohjaamisessa erittäin vähäistä ja toiminta on ollut enemmän järjestöjen ohjaamaa. Suomen malli on asettunut jonnekin näiden kahden mallin välimaastoon, jossa selkeä johtajuus koko urheilulta on ollut ajoittain kenties hieman kadoksissa. (Lämsä et 2016)

Suomalaisen liikunta- ja urheilututkimuksen instituutiot ja kenttä

Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa ja kehittää liikuntapolitiikkaa ja liikuntatieteellistä tutkimusta Suomessa. Ministeriön asiantuntijaelimenä liikuntakysymyksissä toimii valtion liikuntaneuvosto ja sen eri jaostot. (UKK-instituutti, 20.4.2018) Suomalainen urheilu- ja liikuntatutkimus on keskittynyt Jyväskylään, jossa liikuntaan ja urheiluun erikoistuneen yliopiston kanssa yhteistyössä toimii muun muassa Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus (KIHU). Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön (LIKES) ylläpitämä LIKES-tutkimuskeskus pitää majaansa niin ikään Jyväskylässä. Urho Kekkosen Kuntoinstituutissäätiön ylläpitämä UKK-instituutti tekee puolestaan tutkimusta terveysliikuntaan liittyen ja on maantieteellisesti pitänyt kotiaan Tampereen Kaupissa. Liikuntatieteellinen seura (LTS) ja liikuntalääketieteen valiokunta koordinoivat puolestaan liikuntalääketieteen edunvalvontaa, koulutusta ja viestintää Suomessa. Urheilumuseo tekee oman osansa liikuntaan ja urheiluun historiaan liittyvän historiallisen tiedon ja tutkimuksen tuottamisessa sekä arkistoinnissa. Suomen jalkapallomuseo sijaitsee Valkeakoskella ja sitä ylläpitää Suomen Jalkapallomuseo ry. Urheiluun- ja liikuntaan liittyvässä tutkimuksessa sivutaan usein olosuhteita ja liikuntapaikkoja, mutta hieman harvemmin liikuntapaikat ovat tutkimuksen ytimessä.

Valtioneuvoston julkaisuarkistosta löytyy paljon kotimaiseen liikuntapolitiikkaan liittyvää tutkimusta ja julkaisuja, jotka on tehty tilauksesta tukemaan suomalaista päätöksentekoa. Niistä mielenkiintoisimpia tämän tutkimuksen kannalta ovat:

- Liikuntapaikkarakentamisen suunta 2011 Opetusministeriön julkaisuja : 2008:45 (OKM, 2008)
- Liikuntapalveluiden ulkoistaminen ja palveluiden turvallisuus: Nykytilanne ja kuntien kokemukset – Loppuraportti Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja : 2015:9 (OKM, 2015)
- Liikuntapaikkarakentamisen avustusjärjestelmän kehittäminen Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä : 2004:12 (OKM, 17.03.2004)

Toni Hyytisen ja Jouni Kivistö-Rahnaston tekemä ”Liikuntapalveluiden ulkoistaminen ja palveluiden turvallisuus: Nykytilanne ja kuntien kokemukset – Loppuraportti” (2015) on esimerkki julkisen vallan tilaamasta tutkimuksesta, jonka on tarkoitus auttaa kunnan päättäjiä liikuntaviraston työntekijöitä heidän työssään.

Julkinen raha suomalaisessa urheilussa

OKM jakaa vuosittain rahapelitoiminnan tuottoja tukena yli 500 miljoonaa euroa yli 3 000:lle edunsaajalle. Urheilu on yksi edunsaajista ja OKM jakaa tukea esimerkiksi urheilujärjestöille, urheilutapahtumiin, liikunnan koulutukseen ja tutkimukseen, urheilun apurahoihin ja valmennukseen, kuntien liikuntatoimintaan ja liikunnan kansainväliseen yhteistyöhön. (minedu.fi, 23.3.2018) Tämän lisäksi rahaa jaetaan liikuntapaikkarakentamiseen, mikä on tämän tutkimuksen keskiössä. Rahapelitoiminnan tuotoista on käytetty vuosittain:

- urheilun ja liikuntakasvatustyön edistämiseen 25 %
- nuorisotyön edistämiseen 9 %
- tieteen edistämiseen 17,5 %
- taiteen edistämiseen 38,5 %
- samoihin tarkoituksiin harkinnan mukaan 10 % (minedu.fi, 23.3.2018)

Edellä mainittu 25 % noin 500 miljoonan kokonaissummasta on 150 miljoonaa, joka on siis suurin piirtein valtion vuosittainen budjetti liikunnalle ja urheilulle.

Liikuntapaikkarakentamisen tuet

Valtion Liikuntaneuvosto (VLN) on OKM:n yhteydessä toimiva asiantuntijaelin, joka toimii aina eduskunnan toimikauden ajan. Sen tehtävänä on *”käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä.”* Sen

tehtävänä on myös antaa lausuntoja liikuntapaikkojen perustamishankkeiden rahoitussuunnitelmista ja perustamiskustannuksiin myönnettävistä avustuksista (liikuntaneuvosto.fi, 23.3.2018) VLN julkaisee muun muassa Liikuntapaikkarakentamisen suunta -asiakirjaa, joka toimii ohjaavana ja työkaluna liikuntapaikkojen rakentamiseen liittyvissä asioissa. Vuonna 2014 julkaistussa asiakirjassa todetaan muun muassa seuraavasti:

“Liikuntapaikkarakentamisen tukeminen sekä avustuksilla että tiedolla ovat olleet keskeinen osa valtion liikuntapolitiikkaa jo vuosikymmenten ajan. Viime vuosina valtio on tukenut liikuntapaikkarakentamista vuosittain noin 25 miljoonalla eurolla. Valtion rahoituksen osuuden arvioidaan olevan noin 10–20 prosenttia. Läpi historian kunnat ovat pääosin vastanneet liikuntapaikkojen rakentamisesta ja ylläpidosta.” (VLN 2014:4)

Liikuntaan ja urheiluun liittyvien valtion avustusten jako on siis keskitetty OKM:lle. Avustuskategorioita on monia (syksyllä 2016 niitä oli kaikkiaan 22) ja niistä muutamat liittyvät suoraan urheilupaikkarakentamiseen.

- Liikuntapaikkojen rakentamista, ylläpitoa tai käyttöä palveleva tutkimus- ja kehitystyö
- Liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatoimintojen perustamishankkeet
- Liikunnan koulutuskeskusten perustamishankkeet (minedu.fi 20.11.2017)

Välillisesti urheilupaikkojen ja myös jalkapallostadionien operatiivista toimintaan tuetaan toisinaan myös muilla avustuksilla. Esimerkiksi seuratuksia ja liikunnan- ja urheilun suurtahtumien tukea voidaan käyttää urheilupaikkojen vuokran maksuun. Käytännössä valtion tuista urheilupaikoille ovat päättäneet OKM:n virkamiehet. Tätä diplomityötä varten haastatellun OKM:n urheilupaikkarakentamisen tuista päättävän johtavan virkamiehen Mauri Peltovuoren mukaan he ovat tarvittaessa konsultoineet painotuksissaan esimerkiksi Olympiakomitean hallitusta ja sen sisällä toimivaa olosuhdetoimikuntaa.

Valtion rahoitus liikuntapaikkarakentamiseen liittyvään tutkimus- ja kehittämistoimintaan

Osa OKM:n myöntämistä valtion liikuntapaikkarakentamisen määrärahoista menee vuosittain liikuntapaikkarakentamiseen liittyvään tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Vuosina 2012-2015 määrärahat ovat vaihdelleet 700 000 ja 800 000 euron välillä. Niistä merkittävin (vuonna 2015 140 000 euroa) on viime vuosina ollut Jyväskylän yliopiston ylläpitämä LIPAS/liikuntapaikat.fi -hanke, joka kokoaa yhteen tietoja suomalaisista liikuntapaikoista. Myös Oulun yliopistolle on myönnetty joitakin määrärahoja (vuonna 2015 70 000 euroa) liikuntakaavoituksen selvittämiseen.

Urheilupaikkarakentamisen erityisavustukset valtion budjetista

OKM:n liikunta-avustusten lisäksi urheilupaikkarakentamiseen on poikkeustapauksissa myönnetty erityiskohteille erillistä tukea, mikä käy ilmi myöhemmin tässä työssä tarkemmin avattavasta OKM:n virkamiehen Mauri Peltovuoren haastattelusta. Esimerkiksi Olympiastadionin peruskorjaus on saanut valtiolta erillispäätöksellä jo toista sataa miljoonaa. Valtion avustuksen ehtona on ollut, että Helsingin kaupunki ottaa osaa kustannuksiin samalla summalla - ja toisin päin. (YLE 13.6.2017) Olympiastadion on muutenkin kansallisesti erityinen tapaus suomalaisten stadionien joukossa ja monella mittarilla Suomen merkittävin urheilupaikka. Stadion toimii Suomen miesten jalkapallon A-maajoukkueen kotikenttänä ja siellä on myös pelattu miesten pääsarjaa eri vuosikymmeninä. Jalkapallon pääsarjan pelejä ei kuitenkaan ole juurikaan pelattu Olympiastadionilla sen jälkeen, kun Töölöön sen naapuriin valmistui oma jalkapallostadion.

Valtion rahoittaman rakentamisen ongelmat

Valtioneuvoston kanslian tilaaman selvityksen mukaan hankkeet, joissa valtio on mukana rahoittajana, näyttävät jopa pääsääntöisesti epäonnistuvan. Erkki Virtasen laatimassa selvityksessä todetaan, että mammuttihankkeet kuten Länsimetro ja Olkiluodon ydinvoimala ovat kuuluisimpia eläviä esimerkkejä tästä. Myös Helsingin Olympiastadionin remontin budjetti näyttäisi venyvän ja paukkuvan yli alkuperäisten suunnitelmien. (Virtanen 2017) Huolimatta siitä, että Olympiastadionilla on toisinaan pelattu myös Veikkausliigaa (ei kuitenkaan kaudella 2017), on kyseinen rakennus haluttu rajata sen erityislaatuisuutensa vuoksi tämän tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle.

Ovatko Virtasen raportissa esiin tulevat julkisiin rakennushankkeisiin liittyvät ongelmat näkyneet viime aikoina rakennetuilla jalkapallostadioneilla? Vaasan stadion on julkisilla rahoilla rakennettu, mutta sen rakennuttajana on toiminut Vaasan seudun kuntayhtymä. Valtion rahaa hankkeeseen on tullut ainoastaan OKM:n tukien muodossa, eikä varsinaisesti valtion budjetista. On siis hyvä tehdä ero valtion ja kaupunkien rahoituksen välillä. Veikkausliigassa pelaavien joukkueiden ja kaupunkien stadionprojektit eivät käytännössä ole luettavissa valtiorahoitteisiksi hankkeiksi, joihin Virtanen raportissaan viittaa.

Kaupunkien ja kuntien tuet

“Suomessa on noin 36 000 liikuntapaikkaa, joista noin 70 prosenttia on kuntien rakentamia ja ylläpitämiä. Lopuistakin liikuntapaikoista merkittävä osa on kuntien määräämisvallassa olevien osakeyhtiöiden ja yhteisöjen hallinnassa tai kuntien osittaisessa omistuksessa. Täysin yksityisiä liikuntapaikkoja on muodostunut lähinnä suuriin kaupunkeihin ja taajamiin.” (OKM 2018:3)

Valtion (OKM:n) lisäksi stadioneita tuetaan runsaasti kaupunkien toimesta. Kaupunki tai kunta onkin usein stadionien merkittävin julkinen tukija. Tukea voidaan antaa suorina avustuksina tai takauksina rakennusvaiheessa. Toinen vaihtoehto on, että kaupunki vastaa tai tukee sen pyörittämistä stadionin operatiivisessa vaiheessa. Operatiivisen vaiheen tuki

voi tulla muun muassa lämmitys- tai valaistuskustannusten muodossa tai esimerkiksi ilmaisen työvoimana esimerkiksi kentän kunnossapitoon, kentän hoitoon ja yleiseen kiinteistön hoitoon liittyen. Tätä työtä varten on haastateltu Vaasan kaupungin ja Mustasaaren kunnan omistaman Vaasanseudun Areenoiden kuntayhtymän johtajaa Kaisa-Leena Ahlrothia.

UEFA:n Hat Trick -ohjelma - mahdollisuus jalkapallostadionprojekteille

UEFA:n Hat Trick -ohjelma perustettiin vuoden 2004 Euroopan mestaruuskisojen yhteydessä. Sen tavoitteen on jakaa kisojen tuottoja jalkapallon ruohonjuuritasolle ja ennen kaikkea olosuhteisiin.

Hat Trick -ohjelmaan liittyy kolme pääosa-aluetta:

1. Investointien tuki. Taloudellinen tuki erilaisille projekteille, jotka liittyvät usein esimerkiksi olosuhteisiin.
2. Tiedon ja osaamisen jakaminen. Esimerkkinä ohjelma KISS (Knowledge and Information Sharing Scenario) -ohjelma, joka on suunnattu erityisesti lajiliittojen keskiöhdolle
3. Koulutusosio, johon kuuluvat muun muassa seuraavat koulutusohjelmat:
  - Certificate in Football Management (UEFA CFM)
  - Executive Master in Sport Governance (MESGO)
  - Executive Master for International Players (UEFA MIP)
  - Football Law Programme (UEFA FLP)
  - Women in Football Leadership Programme (UEFA WFLP)

Vuosina 2016-2020 rahaa on jaossa kaikkiaan 610,5 miljoonaa, mikä tarkoittaa 3,5 miljoonaan aloitusrahaa ja vuosittaista 1,9 miljoonan pottia kutakin UEFA:n lajiliittoa kohden. (UEFA.com 23.3.2018) Suomen Palloliitto on jakanut Hat Trick avustuksia monille eri olosuhdehankkeille ja esimerkiksi tämän tutkimuksen kohteena olevat Vaasan (350 000 euroa) ja Seinäjoen (400 000 euroa) stadionit ovat saaneet kukin Hat Trick -rahaa.

Miksi julkisen vallan tulisi tukea stadioneita?

Edellä esiteltiin erilaisia julkisen vallan (sekä Euroopan jalkapalloliiton UEFA:n) tapoja tukea taloudellisesti jalkapallostadionien rakentamista. Klassisissa talousteorioissa on tarkasteltu kriittisesti julkisen vallan puuttumista talouteen. Jo siitä lähtien kun Adam Smith popularisoi ajatuksen markkinataloudesta ja näkymättömästä kädestä taloustieteilijät ovat vannoneet vapaan markkinatalouden nimeen, jossa valtio puuttuu talouteen mahdollisimman vähän. Aatesuuntauksia ja teorioita on nähty sen jälkeen paljon, mutta perusajatus on säilynyt jokseenkin samana. (Skousen 2009) Valtion ja kaupunkien tuet jalkapallostadioneille voidaan nähdä vapaiden markkinoiden häiriköimisenä. Tuille löytyy kuitenkin myös kannatusta ja stadionit voidaan nähdä myös julkisena infrastruktuurina.

Julkinen kaavoitusmonopoli ja urheilupaikkarakentaminen

Kysynnän ja tarjonnan laki ei toimi täydellisesti, kun puhutaan maakaupoista ja tonttien markkinoista. Maa-alan tarjonta on luonnostaan rajoitettua ja niinpä siihen markkinaan liittyy myös luonnollinen sisäänrakennettu monopoli (Bryant 1972). Maankäytön on nähty maailmanlaajuisesti olevan liian merkittävää yhteisen hyvän näkökulmasta, että se olisi voitu jättää puhtaasti “ahneiden markkinoiden” armoille (Bromley, 1991). Tästä syystä valtiot ovat ottaneet maankäyttöön liittyvän päätöksenteon itselleen ja säätelevät näin myös kiinteistömarkkinoita. Suomessa tätä ilmiötä kutsutaan “kaavoitusmonopoliksi” tai “suunnittelumonopoliksi”, jota rajoittavat:

- rakennuslainsäädännön aineelliset, harkintaa rajoittavat säännökset,
- valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
- maakunnallisten suunnitelmien ohjausvaikutus. (Prusi 2013).

Rahallisten tukien lisäksi kaavoitus ja maan käyttöön liittyvät päätökset ovat yksi merkittävimpiä tapoja tukea (tai olla tukematta) julkisesti urheilupaikkarakentamista. 2010-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Suomessa on aloitettu monien uusien urheilupyhättöjen suunnittelu, joiden rahoitus on perustunut uudenlaisen kaavoituksen kautta tuleville taloudellisille mahdollisuuksille ja malliin, jossa urheilupaikan yhteyteen rakennetaan jotain muuta taloudellisesti kannattavampaa (yleensä asuntoja, liiketiloja tai toimistoja).

Katsaus tutkimuksiin - julkisten stadioninvestointien taloudelliset ja muut perustelut

Perinteisesti on esitetty, että seuraavat taloudelliset seikat tukevat sitä, miksi stadionrakentamista pitäisi tukea julkisesti? (Zimbalist & Noll 1997)

1. Rakentaminen luo työtä
2. Ottelutapahtumiin osallistuvat tai seuralle töitä tekevät lisäävät paikallista kulutusta
3. Ammattiurheilujoukkueet houkuttelevat turisteja ja yrityksiä kaupunkiin, mistä seuraa kulutusta ja töitä
4. Em. kulutuksesta seuraavat positiiviset vaikutukset kertaantuvat.

Andrew Zimbalistin ja Roger R. Nollin mukaan nämä argumentit ovat kuitenkin taloustieteen näkökulmasta heikkoja ja niiden merkitystä on yliarvioitu. Stadionin rakentaminen on hyvä asia paikallisen talouden näkökulmasta vain siinä tapauksessa, että stadion on tuottavin tapa investoida rahaa ja käyttää työvoimaa hyväksi. Zimbalistin ja Noll (1997) toteavat ensinnäkin, että stadionien vaikutukset alueen talouteen ja työllisyyteen ovat hyvin heikkoja tai jopa negatiivisia. Toiseksi tutkimuksessa muistutetaan, että stadioneilla syntyvä kulutus on yleensä vaihtoehto jollekin muulle kulutukselle (elokuviissa, ravintoloissa tms.), joten sinällään tarkkailemalla stadionien

liikevaihtoja ei vielä voida perustella niiden tuovan lisäarvoa ja työpaikkoja paikalliselle taloudelle. Kolmanneksi muistutetaan, että amerikkalaisessa ammattilaisurheilussa tähtipelaajien palkat ovat isoja ja stadionsubventioiden kritisoijien mukaan iso osa niistä rahoista ei koskaan jää paikkakunnalle. Näin ollen myöskään neljännessä kohdassa esitettyjä kerannaisvaikutuksia ei pääse syntymään. (Zimbalist & Noll 1997).

Kritiikkiä on esitetty, että Amerikassa stadionien julkiset tuet valuvat miljonäärien ja miljardöörien taskuihin. Vuonna 2010 vuotuinen keskipalkka baseballin MLB:n oli 3,015 miljoonaa dollaria, amerikkalaisessa jalkapallossa NFL:ssä 1,896 miljoonaa dollaria, koripallossa NBA:ssa 3,4 miljoonaa dollaria ja jääkiekossa NHL:ssä 2,4 miljoonaa dollaria. Pelaajat ovat siis miljonäärejä. Omistajat sen sijaan ovat monessa tapauksessa miljardöörejä. Esimerkiksi vuonna 2010 puolet (16/32) NFL:n joukkueiden omistajista olivat miljardöörejä. Voidaan siis pitää jokseenkin erikoisena sitä, että sarjoissa, joissa pääosa toimijoista on äärimmäisen rikkaita, tarvitaan niin paljon julkisia subventioita toiminnan avuksi (Benett 2012).

Suomalaisen Veikkausliigan tapauksessa ei todellakaan voida puhua tähtitieteellisistä palkoista, sillä jalkapalloilijan keskivertopalkat jäävät miesten pääsarjassa alle suomalaisten keskipalkan. Helsingin Sanomien tekemän jalkapalloilijoiden palkkaselvityksen mukaan vuoden 2012 verotietojen perusteella pelaajien keskiansio oli 23 074 euroa (HS, 17.4.2014).

Allen R. Sandersonin (2000) mukaan julkisesti tuetun stadionrakentamisen suurimpia hyötyjiä ovat suljetut ammattilaissarjojen ”kartellit”, seurojen omistajat, pelaajat ja kovimman luokan fanit. Sen sijaan pahimpia häviäjä ovat veronmaksajat. Andrey Moylan (2007) toteaa puolestaan amerikkalaisten veronmaksajien yhdistykselle tekemässään tutkimuksessa, että tilastojen mukaan stadionit, joiden julkisen rahoituksen osuus on ollut yli puolet ovat olleet myös huomattavasti kalliimpia, kuin pääosin yksityisellä rahalla rakennetut stadionit. Sama ilmiö voidaan nähdä tämän tutkimuksen stadionella, sillä julkisrahoitteinen Vaasan stadion oli kalliimpi kuin Seinäjoen yksityisellä rahalla noussut saman kokoinen stadion (Ilkka 24.6.2015).

Peter Eisingerin (2000) mukaan etenkin Yhdysvalloissa stadionien ja muiden viihdekeskusten julkista rahoitusta on perinteisesti perusteltu liikaa kaupunkien kasvavilla vierailijamäärillä ja turismilla. Eisingerin tutkimuksen mukaan liian suuri huomio on keskitetty kaupunkien rakentamiseen ”vierailevalle luokalle”. Eisinger kritisoi tätä ”leivän ja sirkushuvien” politiikkaa ja kyseenalaistaa mietitäänkö politiikassa näissä tapauksissa riittävästi paikallisten asukkaiden tarpeita.

Veikkausliigan joukkueiden ja stadionien tapauksessa ei voida puhua kovinkaan merkittävistä vientituotteista. Kuitenkin esimerkiksi HJK:n pelaajavärväykset Japanista (Atom Tanaka ja Mike Havenaar) tai Egyptistä (2 miljoonan Instagram-seuraajan Amr Gamal) voidaan nähdä pyrkimyksenä avata uusia markkinoita ja houkutella uusia potentiaalisia faneja sekä sponsoreja ulkomaita isoimmilta markkinoilta. Myös Veikkausliigan sarjapelit ja erityisesti europelit tuovat toisinaan vierasjoukkueen

kannattajia kaupunkiin yöpymään ja kuluttamaan. Kansainvälisessä mittakaavassa Suomen jalkapallo- ja stadionturismi on kuitenkin todella pientä.

Julkisrahoitteisen stadionrakentamisen poliittinen tuki perustuu siihen, että stadionien tapahtumat ja niillä pelaavat joukkueet tuovat tyytyväisiä kuluttajia ja merkityksellisyyttä kansalaisten elämään (Zimbalist & Noll 1997). Suhteessa liikevaihtoonsa, stadioneilla toimivat urheiluseurat pystyvät saamaan valtavan määrän huomiota mediassa. Ilmiö urheiluseurojen saamasta suhteellisen isosta mediahuomiosta on globaali. Onkin sanottu, että suomalaiset urheiluseuralla voi olla ”nakkikioskin liikevaihto, mutta julkiset paineet kuin pörssiyhtiöillä” (YLE, 27.3.2017). Huomio on liikevaihtoon nähden suurta, koska urheilun seuraajia ja jonkin asteisia kannattajia ovat myös monet heistä, jotka eivät käy stadioneilla otteluissa. Urheilun seuraaminen mediasta ja kahvipöytäkeskusteluihin osallistuminen voi olla mielekäästä ja tuottaa lisäarvoa henkilölle, joka ei varsinaisesti kuluta rahaansa huippu-urheiluun lainkaan. Nämä kannattajajoukot muodostavat pohjan julkisrahoitteisten stadionprojektien poliittiselle tuelle (Zimbalist & Noll 1997).

Zimbalist ja Noll (1997) ovat kehittäneet mallin, jonka mukaan mitataan sitä kuluttajan ottelutapahtumista ja stadionista saamaa lisäarvoa, jonka hän olisi valmis maksamaan yli pääsylipun hinnan. Tämä lisäarvo voi monesti koskea myös niitä ihmisiä, jotka eivät stadioneilla vieraile. Johnson ja Whitehead (2000) kysyivät tutkimuksessaan tavallisilta Kentuckylaisilta veronmaksajilta, paljonko he olisivat valmiita maksamaan vuodessa, jotta kaupungin yliopistojoukkueille saataisiin uusi baseball-stadion tai koripalloareena. Vastausten keskiarvo pyöri molemmissa tapauksissa noin kuuden dollarin kieppeillä. Heidän analyysinsä mukaan summa ei ollut tarpeeksi iso, jotta urheilupyhättöjen rakentaminen olisi ollut perusteltua. Metodina kutsuttiin nimellä: *Contingent valuation (CV)*.

Lukuisissa tutkimuksissa on osoitettu, että perinteisillä kansantalouden mittareilla mitattuna ja klassisen taloustieteen näkökulmasta tarkasteltuna, stadionit eivät lisää työllisyyttä tai tuo muutenkaan hyvää paikallistaloudelle. (Baade, 1996, 2000; Baade & Dye, 1990; Baade & Sanderson, 1997; Coates & Humphreys, 1999; Noll & Zimbalist, 1997; Rosentraub, 1997; Zimbalist, 1998; Zimmerman, 1997). Kuten myös Dennis Coatesin ja Brad R. Humphreysin (2008) tutkimuksesta ”*Do Economists Reach a Conclusion on Subsidies for Sports Franchises, Stadiums and Mega-Events?*” käy ilmi, että näytöt ovat laajamittaisia ja ekonomistit ovat harvinaisen yksimielisiä sen suhteen, että stadionien tukeminen julkisin varoin ei ole perusteltua paikallisen talouden näkökulmasta. Onkin siis aiheellista kysyä millaisia mitattavissa olevia muita hyviä - ei taloudellisia - asioita stadionit sitten tuovat paikallisille? Vai onko sellaisia olemassa?

Charles A. Santo on pyrkinyt viemään keskustelua taloudellisten mittarien tuolle puolen ja tutkinut töissään sekä stadionien taloudellisia vaikutuksia paikallistalouteen, että niiden ei taloudellisesti mitattavissa olevia vaikutuksia. Hän on tutkinut Portlandin kaupungin asukkaiden halukkuutta maksaa uudesta stadionista ehdollisten arvioiden perusteella (*contingent valuation methodology*) ja määritellyt siten projektille julkisen hinta-arvion kuluttajien saaman hyödyn kautta (*consumption benefits*). Tutkimuksesta selviää, että paikallisilta löytyy kyllä kiinnostusta, mutta kuluttajien saamat hyödyt olisivat ”vain” 74

miljoonaa dollaria, mikä on huomattavasti vähemmän kuin keskiverto stadioninvestoinnin julkisen tuen osuus Amerikassa. (Santo 2007)

Urheilujoukkueet voivat vahvistaa paikallistunnetta ja ylpeyttä omasta kotikaupungistaan (Rosentraub & Swindell 1998). Tätä voidaan pitää merkittävänä argumenttina. Samaa argumenttia käyttävät paikallispoliitikot ympäri maailmaa.

Suljettujen sarjojen monopolit

Urheilusarjat toimivat eri puolilla maailmaa erilaisilla säännöillä. Tilanne Yhdysvalloissa on hieman erilainen, kun puhutaan ammattilaissarjoista, jotka toimivat niin sanotusti franchise-periaatteella. Pohjois-Amerikassa ammattilaissurheilu toimii erilaisella logiikalla kuin suurimmassa osassa muuta maailmaa. Suurimmat ammattilaissiigat NFL (National Football League), NBA (National Basketball Association), NHL (National Hockey League), MLB (Major League Basketball) ja MSL (Major Soccer League) ovat kaikki suljettuja sarjoja ja tästä syystä käytännössä monopoliasemassa. Monopoliasema on taannut sarjoille vahvan taloudellisen menestyksen (Longley 2017).

Monopolijärjestelmässä sarjojen häntäpäässä olevien joukkueiden ei tarvitse investoida joukkueisiinsa rahaa kauden aikana välttääkseen sarjasta putoamisen. Monopolimarkkinoilla myös pelaajapalkkioita säädelään, jota eurooppalainen lainsäädäntö ei hyväksy. (Giulianotti & Robertson 2009, 55.) Suomessa jääkiekon miesten ylin sarjataso Liiga on suljettu sarja ja samalla toimintaperiaatteiltaan lähimpänä Amerikan mallia.

Kun sarjasta putoamisen uhkaa ei ole olemassa ja seurojen talous on pitkälti ollut sidoksissa stadionin tarjoamiin mahdollisuuksiin, on kilpailu stadioneilla kasvanut merkittäviin sfääreihin. Seurat ovat uhanneet ja kiristäneet kotikaupunkejaan siirtymisellä toiselle paikkakunnalle ja saaneet näin poliittiset päättäjät rahoittamaan heidän uusia stadioneitaan. (Oliver 12.7.2015) Sarjasysteemeissä, joissa nousee ja pudotaan sarjaportaalta toiselle, ei tällainen ole mahdollista. Ja kuulostaakin lähes absurdilta ajatella, että Veikkausliiga-joukkue uhkasi kotikaupunkiaan siirtymisellä toiselle paikkakunnalle, jos ei kaupunki suostu rakentamaan parempia olosuhteita. Avoimissa sarjoissa käy useimmiten niin, että huonojen olosuhteiden seurauksena joukkueet tippuvat kaupungista muuton sijaan alemmille sarjatasoille.

Julkinen tuki ottelutapahtumien turvallisuuteen liittyen

Järjestyshäiriöt ja huliganismi ottelutapahtumien yhteydessä aiheuttavat toisinaan päänvaivaa järjestävälle seuralle ja myös virkavallalle. Jalkapallo-otteluissa järjestävän tahon on lain mukaan hoidettava paikalle tietty määrä järjestyksenvalvojia, riippuen tapahtuman yleisömäärästä. Tapahtumaan, joka on määritelty yleisötilaisuudeksi, tulee pääsääntöisesti järjestää järjestyksenvalvonta. Tavallisesti voidaan sanoa, että mikäli tapahtuma on maksullinen ja siihen osallistuu paljon ihmisiä, on järjestyksenvalvonta

tarpeellista järjestää. Nyrkkisääntönä on 1/100, eli yksi vartija sataa tapahtuman osallistujaa kohti. (Liveto.fi 20.5.2018)

Toisinaan jalkapallostadioneilla tarvitaan poliisin ja palokunnan apua järjestyksen ylläpitämiseksi. Tätä tapahtuu myös Veikkausliigan kamppailuissa pienessä ja joskus myös isossa mittakaavassa. Yksi keskustelunaihe, joka on noussut pinnalle viime vuosina, on liittynyt ottelutapahtumasta yhteiskunnalle tuleviin kustannuksiin, jotka liittyvät nimenomaan poliisien ja pelatuslaitoksen työhön. (IS 27.5.2016). Jos virkavallan työtunnit muutetaan rahaksi, puhutaan merkittävästä julkisesta tuesta stadioneilla järjestettäviin jalkapallotapahtumiin. Keskustelun yhteydessä nousee toisinaan esille ajatus, että ottelutapahtumien (ja muidenkin isojen yleisötapahtumien) järjestyksenvallonnasta yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset tulisi siirtää entistä suuremmin tapahtuman järjestäjien maksettavaksi. Suomessa poliisi voi määrätä palkkaamaan lisää omia järjestyksenvallvoja ja se myös tekee niin, kuten ylikomisario Jere Roimu toteaa Aamulehden uutisessa:

“Esimerkiksi jalkapallo-otteluissa on 1–1,5 vuoden ajan ollut aiempaa enemmän häiriöitä. Niinpä poliisi on määrännyt palkattavaksi lisää järjestyksenvallvoja. Järjestäjä on maksanut tämän.” (Aamulehti, 30.4.2017)

Miten iso on lopulta tapahtumajärjestäjän vastuu julkisesta järjestyksenpidosta? Ja voidaanko vastuuta vierittää entistä enemmän tapahtuman järjestäjille? Veikkausliiga ja seurat reagoivat keskusteluun ottamalla kaudelle 2018 käyttöön yleiset sopimusehdot ottelutapahtumissa. Ehdot perustuvat Palloliiton turvallisuusmääräyksiin. Sopimuksen mukaan katsojan on sitouduttava korvaamaan aiheuttamansa taloudelliset vahingot tapahtuman järjestäjälle ja vierasjoukkueen mahdolliset sakot aina 5000 euroon saakka. Tällä seurat ja liiga pyrkivät turvaamaan selustaansa. Toimintamalli on ollut käytössä myös muissa maissa, joissa kannattajakulttuuri on isompaa ja lieveilmiöistä on kärsitty huomattavasti enemmän. (YLE 18.10.2017)

Kysymykseen virkavallan kuluista tarjotaan myös mielenkiintoista näkökulmaa ruotsalaisesta kokeilusta ja siihen liittyvässä tutkimuksessa, jossa osa seuroista veloitettiin maksamaan poliisille järjestyshäiriöistä. Kokeilun seurauksen yksityisten järjestyksenvallvojen määrä tapahtumissa lisääntyi 40 % ja väkivaltaisuudet vähentyivät 20 %. Mallin tarkoituksena on ollut uusien työkalujen löytäminen taistelussa hulganismia vastaan ja samalla on pyritty vähentämään vapaamatkustamista ja jalkapallo-otteluiden järjestyshäiriöongelmien sysäämistä poliisille. (Nyber & Priks 2017)

3. Jalkapallostadioneista

Tässä luvussa esitellään tutkimuksia, joissa on kuvattu stadionien historiallista kehitystä, miten tähän päivään on tultu sekä stadionien suhdetta urheiluun. Kuvailemalla erilaisia stadionrakentamisen malleja, pyritään luomaan yleiskuva siitä, miten yksityinen ja julkinen toimijuus voivat nivoutua yhteen eri tavoin stadionprojektien yhteydessä. Stadionien suhdetta yhdenvertaisuuteen, vastuullisuuteen ja kestäväan kehitykseen avataan ja pohditaan tutkimusten ja esimerkkien avulla.

Stadionit toimivat kotina ja työpaikkana jalkapalloseuroille. Stadionit vaikuttavat seurojen talouteen ja sitä kautta myös urheilulliseen menestykseen. Tässä luvussa tarkastellaan myös stadionien ja seurojen talouden yhteyksiä sekä sitä, miten talous ja muut seikat vaikuttavat urheilulliseen menestykseen. Myöhemmin esitellään myös malli siitä, miten tulot ja menot stadioneilla muodostuvat operatiivisessa vaiheessa. Luvun lopussa käsitellään stadionien nimen myymistä sponsoreille.

Jalkapallostadionien kehitys ja suhde urheiluun

Eri aikakausina kaupungit ovat tehneet itseään tunnetuksi rakentamalla komeita kirkkoja, juna-asemia, pilvenpiirtäjiä ja ostoskeskuksia. Viime vuosikymmeninä stadionit ovat nostaneet suosiotaan ja niistä on tullut monissa kaupungissa merkittävimpiä ja tunnetuimpia rakennuksia. Robert C. Trumbourin (2007) mukaan stadionit ovat jopa syrjäyttäneet kirkot kaupunkien tunnetuimpina monumentteina ja kohtauspaikkoina.

Stadionit ovat kuitenkin kehittyneet ja muuttuneet vuosien saatossa paljon. John Balen (1993) teoksessa ”Sport, Space and the City” kuvaillaan jalkapallostadionien muutosta neljän eri vaiheen kautta. Balen mukaan vaiheet rakentuvat urheilupaikan suhteesta ympäristöön:

1. vapaa tila ja heikko tilan rajaaminen (permeable boundaries and weak rules of exclusion),
2. sulkeutuminen (enclosure),
3. tilan jakaminen (partitioning)
4. valvonta (surveillance).

John Balen (1993) analyysi auttaa meitä ymmärtämään jalkapallostadioneiden muutosta esimoderneista toripeleistä kohti monikäyttöisiä hybridiareenoita, missä spektaakkelimaisuus, valvonta ja televisiointi ovat keskeisiä elementtejä.

Jalkapallo voidaan nähdä edustuksellisenä lajina, jossa joukkue edustaa tiettyä kaupunkia, kylää, aluetta tai maata. Joukkueen tai seuran ympärille voi rakentua eri tasoisia yhteisöjä. Esimerkiksi kannattajat muodostavat yhteisön, joka kokoontuu konkreettisesti stadionille katsomaan otteluita. Tiiviimpi sitoutuneiden fanien porukkaa saattaa myös matkustaa joukkueen vierasotteluihin. Nykypäivänä television ja internetin tarjotessa valtavan määrän mahdollisuuksia jalkapallon seuraamiseen, muodostuu myös paikasta (ja osittain myös ajasta) riippumattomia katsojayhteisöjä. (Bale 2007) Sosiaalinen media tarjoaa mahdollisuuksia suurten yhteisöjen globaalien yhteisöjen

luomiseen. Esimerkiksi pelien kommentoiminen Twitterissä tietyn hashtagin alla mahdollistaa kommunikoinnin eri puolilla maailmaa ottelua seuraavien kanssa.

Theodorakis ym. (2015, 86) mukaan urheilun markkinoinnin näkökulmasta voidaan esittää teoria, joka jakaa urheilun tuotteeksi, jossa on aina kaksi pääosaa:

- 1.) Ydinosa (tai ydinpalvelu): peliin liittyvät asiat (esim. pelaajien suoritus kentällä, pelin taso, oman joukkueen menestys, katsojan näkemys kenttätapahtumista, jne.).
- 2.) ”Periferinen” tai tukeva osa: (esim. pelipaikan fasilitetit, tukevat palvelut kuten autoparkki, katsojien ja henkilöstön väliset interaktiot, jne.)”

Stadionit voidaan siis nähdä urheilun markkinoinnin näkökulmasta perifeerisenä tai tukevana osana urheilutuotetta. Tuotteen kiinnostavuuteen vaikuttaa siis näin myös Veikkausliigassa se, millaisissa fasiliteteissa pelejä pelataan. Ottelun ohessa tarjottavat lisäpalvelut vaikuttavat niin ikään siihen, millaisen tulkinnan kuluttaja ottelutapahtumasta muodostaa. Esimerkiksi stadionilla myytävä ruoka, istuimen mukavuus, näkyvyys kentälle, oheistuotteet ja wc-tilojen siisteys vaikuttavat kuluttajan kokemukseen ottelutapahtumasta (Beech ja Chadwick 2007, 38). Tästä näkökulmasta on siis merkittävää, millaiset fasilitetit stadion tarjoaa pelin katsomiseen sekä nakkimukien, kismakkaroiden ja oluttuoppien nauttimiseen Veikkausliigan otteluissa.

Tämän tutkimuksen aineistosta nousee esille se, miten tärkeänä stadionien johtajat pitävät stadionista monin tavoin riippuvaista perifeeristä osaa urheilutuotetta. Se tarjoaa parempia toimintaedellytyksiä ja luo kestävämpää pohjaa ydintoiminnalle eli urheilu

Stadionrakentamisen erilaiset mallit ja vaiheet

Alla esitellään eri tapoja rakentaa stadioneita sekä hoitaa niiden operatiivista toimintaa. Määritelmiä ei voida pitää ehdottomina ja usein tavataankin erilaisten mallien yhdistelmiä, joissa julkinen ja yksityinen sekä järjestösektorin toimijuus menevät sopivasti sekaisin käytännössä.

Julkinen stadion

Valtaosa eurooppalaisista jalkapallostadioneista on julkisessa omistuksessa. (KPMG, 2013). Julkisella stadionilla viitataan stadioniin, jonka pääomistaja on kunta tai kaupunki. Usein stadionia saattaa hallinnoida kunnan kokonaan omistama yhtiö, joka tekee jo määritelmästä hieman häilyvää. Kun stadionia hallinnoi kunnan omistama yhtiö saattaa syntyä ristiriitoja esimerkiksi tiedottamiseen ja viestintään liittyen.

”Vaikka osakeyhtiö valtuutetaan toimittamaan julkista tehtävää tai sen omistuspohja muusta syystä on julkisella sektorilla, sillä ei juridisesti osakeyhtiölain piirissä olevana oikeushenkilönä ole tällä hetkellä velvoitetta tiedottaa yleisölle toimistaan.” (Repo 2.9.2016)

Stadionien arjessa omistajakunnan ja paikallisten urheiluseurojen yhteistyö on usein tiivistä ja toisinaan seurat pääsevät vaikuttamaan myös päätöksentekoon, mutta eivät kuitenkaan voi vaikuttaa kaikkiin asioihin haluamallaan tavalla.

Yksityinen stadion

Vaikka edelleen suurin jalkapallostadioneista on julkisessa omistuksessa, iso kansainvälinen trendi on ollut yksityisten stadionien lisääntyminen ja seurojen pyrkimys saada stadioneitansa omaksi. Esimerkiksi Englannissa ja Norjassa jo suurin osa pääsarjajoukkueista omistaa oman stadioninsa. (KPMG, 2013) Yksityisellä stadionilla omistuspohja on yksityisillä toimijoilla, mikä tarkoittaa usein seuraa. Voidaan olettaa, että yksityisellä rahalla rakennetun ja pyöritettävän stadionin avulla kannattavan liiketoiminnan tekeminen ei ole kuitenkaan helppoa - varsinkaan Suomessa, missä katsojamäärät ovat suhteellisen pieniä. Usein stadionien osakkaille *“osingot maksetaan elämyksinä”*, kuten Seinäjoen stadionin omistaja Raimo Sarajärvi toteaa tämän tutkimuksen haastattelussa. Seuraomisteiset stadionit voidaan lukea yksityisiksi, vaikka taustalla olisikin ry-pohjalta toimiva yhdistys. Eron tekeminen yksityisen ja julkisen sekä kolmannen sektorin välille ei ole kuitenkaan aina täysin yksiselitteistä ja myös Seinäjoella kaupunki on ollut mukana rahoittamassa stadionia.

Public Private Partnership (PPP) ja elinkaarimalli

1990-luvulla yleistyi maailmanlaajuisesti malli julkisen ja yksityisen yhteistyöstä, jota kutsutaan englannin kielellä nimellä *public private partnership* (PPP). Mallia on käytetty politiikan työkaluna eri puolilla maailmaa. Paitsi että se on nähty kustannustehokkaana tapana tuottaa julkisia palveluja, niin sen on myös nähty kehittävän osallistavampia yhteiskuntia. (Osborne 2000)

Myös stadionrakentamisessa PPP-malli on yleistynyt ja esimerkiksi Amerikassa aikakautta vuodesta 1985 eteenpäin on luonnehdittu stadionrakentamisessa PPP:n aikakaudeksi (Benett 2008). Kuitenkin Amerikassa julkisen vallan tuet stadioneille ovat dollareissa mitattuna nousseet PPP-aikakaudella verrattuna aiempaan. Vaikka aiemmin 1960- ja 1970-luvuilla puhuttiin niin sanotusti ilmaisten lounaiden aikakaudesta, jolloin suurin osa stadioneista rakennettiin Amerikassa pelkästään julkisin varoin (Crompton et. 2003).

Suomessa PPP-mallia on kutsuttu myös nimellä elinkaarimalli. Käytännössä malli tarkoittaa sitä, että yksityinen yritys vastaa julkisen hankkeen toteutuksesta kokonaisuutena ja tyypillisesti huomattavasti tavanomaisia sopimuksia pidemmän ajan (yleensä 15-30 vuotta). Elinkaarimallin toteutus ei vaadi tilaajalta suuria alkuinvestointeja, kuten yleensä julkisrahoitteisissa hankkeissa. Tämän ansiosta elinkaarimallit tarjoavat hyvän tavan kalliiden hankkeiden, kuten stadionien, toteuttamiseen esimerkiksi laskusuhdanteen aikana. Elinkaarimallin etuna pidetään keskittymistä hankkeen elinkaaren kokonaiskustannuksiin, kun sekä suunnittelun, rakentamisen, käytön ja ylläpidon riskit ja vastuut ovat samalla osapuolella. Näin

esimerkiksi rakentamiskustannuksissa säästämällä ei epäsuorasti aiheuteta ylläpidon kustannusten kohtuutonta nousua. (Rakennusteollisuus.fi 17.5.2018)

Yksi esimerkki isosta elinkaarimalliin perustuvasta liikuntapaikkarakentamisen projektista Suomessa on Hippos2020 -hanke, jonka toteuttamisesta Jyväskylän kaupungin hallitus on tehnyt päätöksen. Sopimukseen kuuluu muun muassa se, että: *“Kaupunki ostaa liikuntavuoroja vuosittain 5,5 miljoonalla eurolla indeksikorotuksineen 20 vuoden ajan.”* (Keskisuomalainen. 14.5.2018)

Allianssimalli

“Projektiallianssilla tarkoitetaan projektin toteutustapaa, jossa hankkeen keskeiset sidosryhmät vastaavat projektin suunnittelusta ja toteuttamisesta yhdessä yhteisellä organisaatiolla ja jakavat projektiin liittyviä riskejä. Allianssissa osapuolten työskentelyssä periaatteena on avoimuus ja yhtenäinen päätöksenteko. Allianssin osapuolten tavoitteet on suunnattu palvelemaan koko projektin tavoitteita kaupallisen mallin avulla, joka palkitsee tai sanktioi hankkeen osapuolia tasapuolisesti riippuen hankkeen toteutumisesta ennalta määritettyjen tavoitekustannus- ja avaintulostavoitteiden mukaisesti.” (Prodeco 16.5.2018)

Allianssimalliksi on nimitetty tapaa rakentaa urheilupaikkoja osana isompaa rakennuskokonaisuutta, jossa stadionin tai areenan yhteyteen rakennetaan myös asuntoja, toimistoja ja esimerkiksi hotelleja. Julkiselle sektorille tämä tapa on mahdollistanut urheilupaikkojen saamisen pienellä rahallisella kertainvestoinnilla, mutta hankkeiden edellytyksenä on useimmiten ollut kaavamuuotos.

Jalkapallostadionin tai minkä tahansa urheiluareenan rakennusprojektin yhteydessä voi aueta siis mahdollisuuksia päästä rakentamaan esimerkiksi uusia toimistoja, asuntoja tai hotelleja keskeiselle sijainnille. Tällaisen mallin avulla voidaan saada rahoittajia kiinnostumaan urheilupaikkojen rakentamisesta ja saada isoja projekteja rahoitettua täysin yksityiselle rahalla, kuten on tapahtunut esimerkiksi Tampereen Kansi ja Areena hankkeessa. Tällöin julkinen tuki hankkeelle tarkoittaa käytännössä kaavoituksessa tehtäviä muutoksia ja rakennuslupien myöntämistä. Tämän tyyppisiä jalkapallostadionien suunnitelmia, visioita ja viritelmiä on Suomessa vireillä tällä hetkellä useilla eri paikkakunnilla:

- Espoo, Tapiolan urheilupuisto: *“Espoon kaupunginhallituksen elinkeino- ja kilpailukykyjaosto on päättänyt, että Urheilupuistoon ryhdytään suunnittelemaan jalkapallostadionia, asuntoja, liiketiloja ja hotelleja allianssimallina.”* (Rakennuslehti.fi. 14.3.2018)
- Tampere, Tammela, *“Kaupunki suunnittelee Tammelan stadion -kortteliin uutta 6500 katsojan jalkapallostadionia ja noin 170 asunnon, liiketilojen ja pysäköintipaikkojen rakentamista.”* (TampereUutiset 27.6.2017)
- Lahti, Laune: *“Launeen Perhepuiston itä-reunaan Sol Arenan jäähallin kylkeen on tarkoitus rakentaa 8 000 hengen katettu, moderni jalkapallostadion. Stadionia ei ole tarkoitettu pelkästään jalkapalloilijoiden käyttöön, sillä se voisi toimia*

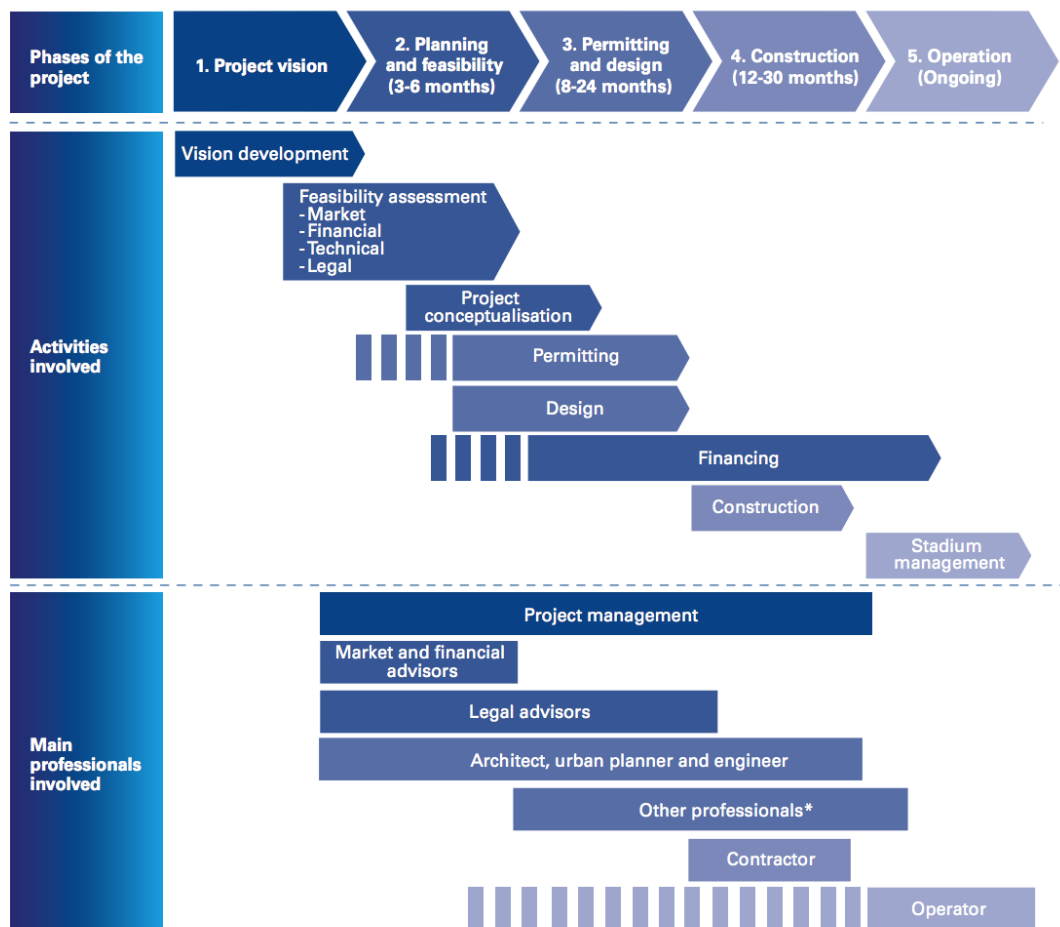
myös muun muassa konserttiareenana. Stadionhanke edellyttää Skinnarin mukaan myös kaavamuutosta. Hankkeen edistäjät näkevät Launeen kokonaisuutena, johon stadionin lisäksi tulisi kaavoittaa asuin- ja liikerakennuksia sekä hotelli.” (ESS 14.3.2018)

- Helsinki, Telia 5G Areenan laajennus: “fanikatsomon päälle ja taakse HJK rakennuttaa ison, yhtenäisen tapahtumatilan. Luvassa on ravintolaa, vip-, seminaari- ja tapahtumatilaa, mutta myös kiinteistön liiketoimintaa monipuolistavaa perusinfraa.” (Kauppalehti. 29.9.2017)

Stadionrakentamisen eri vaiheet

Konsulttiyhtiö KPMG:n (2013) oppaassa esitellään stadionrakentamisen eri vaiheita ja niihin liittyviä avainasioita. Stadionprojektin vaiheet on jaettu viiteen eri kohtaan.

1. Projektin visiointi (*Development of a project vision*)
2. Suunnittelu ja soveltuvuuden arviointi (*Planning and feasibility*)
3. Luvat ja muotoilu (*Permitting and design*)
4. Rakentaminen (*Construction*)
5. Operatiivinen vaihe (*Operation*)

Source: KPMG

*Other professionals can include: landscape consultants, security/fire safety consultants, access consultants, pitch consultants, computational fluid dynamics consultants, lighting and acoustic consultants, waste management consultants, marketing and PR specialists

Projektin vaiheita ja potentiaalista aikataulua sekä siinä tarvittavia ammattilaisia on kuvattu tarkemmin oheisessa kuvaajassa. Kuvaaja lukemalla selviää, miten monia eri asiantuntijoita projektissa tarvitaan. (KPMG 2013) On hyvä pitää mielessä, että tämän tyyppiset kuvaajat on laadittu osittain liiketoiminnallisista motiiveista, jolloin konsulttiyhtiön tarkoituksena on myös kyseisten palvelujen myyminen stadionprojektia suunnitteleville tahoille.

Stadion alustana ja alusta stadiontoimijoille

Uudenlaisessa bisnesajattelussa stadion voidaan nähdä alustana erilaisille uusille teknologioille ja liiketoiminnoille. Stadion toimii alustana jalkapallolle ja seuran ydintoiminnan pyörittämiselle, mutta mitä muuta se voisi olla? Maailma, jossa verkottuminen kiihtyy koko ajan, tarjoaa uusia mahdollisuuksia urheilu- ja tapahtumajärjestäjille. Konsulttitoimistot ovat nähneet asiassa valtavasti potentiaalia ja soveltaneet alusta-ajattelua myös stadioneihin. Esimerkiksi Deloitte on luonut kokonaisen kirjasen aiheesta: *The stadium as a platform - A new model for integrating venue technology into sports business*. Kirjasessa todetaan, että tulevaisuudessa stadionien bisnesmalli tulee perustumaan entistä enemmän uudelle teknologialle, jonka päälle voidaan rakentaa erilaisia palveluja. Konsulttiyhtiön mukaan viime vuosikymmeninä on rakennettu suhteellisen paljon kaupunkien ulkopuolelle suhteellisen halvoille tonteille. Mutta nyt trendi näyttää Deloitteen mukaan taas siltä, että stadioneita tullaan rakentamaan jälleen keskeiselle sijainnille niin, että stadion toimii alustana isommille rakennusprojekteille ja samojen projektien yhteydessä rakennetaan myös muuta taloudellisesti kannattavaa kiinteistöä. (Deloitte 2016)

Viime vuosikymmeninä stadioneita on rakennettu kiihtyvään tahtiin ympäri maailmaa ja stadioneista on kasvanut isoa merkittävää liiketoimintaa. Kehityksen seurauksena myös konsulttiyhtiöt ovat heränneet. Lisäksi on syntynyt monenlaista verkostoitumista, joista esimerkkinä toimii muun muassa Stadium Business Summit -yhteisö ja tapahtuma, joka kokoaa vuosittain yhteen stadioneiden omistajia ja operaattoreita sekä kehittäjiä. Sen tavoitteena on toimia alustana stadionliiketoiminnan kehittämiseksi. Tapahtumassa myös palkitaan parhaita stadiontoimijoita vuosittain. (stadiumbusinesssummit.com 15.5.2018)

Kestävä kehitys ja yhdenvertaisuus stadioneilla

John Elkington (1994) esitteli ensimmäisenä triple bottom line -periaatteen, jonka mukaan mitä tahansa liiketoimintaa tulisi mitata paitsi talouden myös ympäristön ja ihmisten näkökulmasta. Puhutaan siis taloudellisesta vastuusta, sosiaalisesta vastuusta ja ympäristövastuusta. Siitä on tullut klassinen tapa lähestyä kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta.

Stadionien yhteydessä kuulee usein käytettävän vastuullisuuteen liittyvää retoriikkaa. Esimerkiksi Seinäjoen tapauksessa Oma SP pankki on yhdistänyt vuosikertomukseensa stadionin yrityksen tapaan kantaa yhteiskuntavastuuta ja siellä todetaan: *”Yhteiskuntavastuu on Oma Säästöpankin ja OmaSp Stadionin kotijoukkueen, Seinäjoen jalkapallokerhon, yhteinen nimittäjä.”* (Oma Säästöpankki 2017). Myös Seinäjoen

jalkapallokerho (SJK) on aloittanut kautensa 2018 lisäämällä viestinnässään tarinaa vastuullisuudesta ja tuo yhteiskuntavastuuta esille muun muassa stadionien ottelutapahtumissa kutsumalla peleihin eri kansalaisjärjestöjä. Ydinviesti on, että jalkapalloseuran tehtävänä on antaa yhteiskunnalle ja paikalliselle yhteisölle muutakin kuin vain jalkapalloa. (SJKTV 25.3.2018)

Vuonna 2017 Veikkausliigan jalkapallostadionit haastettiin Jalkapallon Pelaajayhdistyksen ja Punainen kortti rasismille -kampanjan aloitteesta mukaan Syrjinnästä vapaa alue -kampanjaan. Jyväskylä, Turku ja Helsinki toimivat edelläkävijöinä ja tiennäyttäjinä. HJK:n ja Helsingin stadionin toimitusjohtajasta Aki Riihilahdesta tehtiin, jopa kampanjan mainoskasvo. (Punainenkorttirasismille.fi 17.5.2018) Kampanjaa kuvaillaan sen sivuilla seuraavan laisesti:

“Syrjinnästä vapaa alue -kampanja on kaikenlaisen syrjinnän, kiusaamisen ja häirinnän vastainen tiedotuskampanja, jonka avulla organisaatiot ja työyhteisöt tuovat julki sitoutumisensa syrjimättömyyden periaatteeseen. Syrjinnästä vapaaksi alueeksi julistautuminen merkitsee syrjinnän vastustamista, siihen puuttumista sekä ihmisten yhdenvertaisuuden tunnustamista.” (Syrjinnästävapaa.fi 17.5.2018)

Sosiaalisen vastuuseen liittyvät kampanjat ja esimerkiksi rasismin vastainen työ on olleet kiinteä osa jalkapallon arkea jo pitkään. (Punainenkorttirasismille.fi 17.5.2018) Urheilumailmassa on ollut kuitenkin vaikea löytää luontevaa kulmaa ympäristövastuukysymysten lähestymiseen. Yksi vaikea kysymys liittyy siihen, että kilpaileminen vaatii paljon matkustamista, mikä kuormittaa ympäristöä. Ja yleensä mitä paremmin urheilussa pärjää, sen enemmän tulee matkustamista kansainvälisille kentille. Ekokompassi on esimerkki ympäristöjärjestelmästä ja työkalusta, jota urheiluyhteisö on mahdollista käyttää stadioneillaan. Se on suunnattu pk-yrityksille, yleisötapahtumille sekä kaupungin virastoille. Järjestelmää voi käyttää ottelutapahtumien ja päivittäisen toimintansa ympäristövaikutusten arvioinnissa. Jalkapallotoimijoista toistaiseksi vain A-maajoukkueen kotikenttä Olympiastadion ja UEFA:n vuonna 2018 järjestettävät U19 EM-kisat ja sitä kautta myös Pohjanmaan uudet jalkapallostadionit Vaasa ja Seinäjoki ovat olleet mukana Ekokompassi -hankkeessa. (Ekokompassi 17.5.2018)

Julkisen vallan näkökulmasta saattaa olla hyvinkin merkityksellistä, miten vastuullista, yhdenvertaista ja ympäristöystävällistä toiminta stadioneilla on. Kun julkisen rahan tuloa urheilurakentamiseen pitää pystyä perustelemaan päivä päivältä paremmin ja paremmin, nousevat kysymykset yhteiskuntavastuusta entistä merkityksellisimmiksi.

Tasa-arvonäkökulma

Pirjetta Komin (2017) mukaan *“liikunnan rahoituksesta ja julkisesta tuesta suurempi osuus kohdistuu miesten kuin naisten liikuntaan ja urheiluun. Tärkeimpinä syinä tähän ovat se, että julkinen liikuntapaikkarakentaminen keskittyy miesten harrastamiin lajeihin ja se, että miehet harrastavat naisia enemmän kilpa- ja huippu-urheilua.”*

Liikuntaa ja urheilua on pidetty merkittävänä hierarkisoituneen sukupuolieron ylläpitäjinä. Miesvaltaisuus on korostunut varsinkin kilpaurheilussa ja valmennuksessa, liikuntaan ja urheiluun liittyvässä tutkimuksessa, tiedotuksessa sekä johtamisessa.

(Turpeinen 2011, 18). Jenni Alkion (2016) pohtii puolestaan liikuntapaikkojen kautta tulevien julkisten tukieurojen jakautumista sukupuolien välillä seuraavasti:

“SLU:n mukaan paikallista liikuntatoimintaa järjestävien liikunta- ja urheiluseurojen kannalta tärkein julkinen tuki seuroille tulee kuntien omistamista, edullisista tai ilmaisista liikuntapaikoista. Liikuntapaikkarakentamisen ja liikuntapaikkojen ylläpidon kautta suuntautuvan liikuntarahoituksen jakautumisesta sukupuolen mukaan on hyvin vaikea esittää edes summittaisia arvioita. Liikuntapaikkojen suunnittelu-, rakennus- ja peruskorjauskulujen lisäksi huomioon pitäisi pystyä ottamaan myös ylläpitokulut (esim. huolto-, siivous-, lämmitys- ja valaistuskulut), joita ei yleensä eritellä liikuntapaikka- tai rakennuskohtaisesti.”

Edellä käy hyvin ilmi, miten monimutkaista on liikuntapaikkojen saamien julkisten tukikokonaisuuksien selvittäminen. Kun pohditaan jalkapallostadionien oikeutusta julkiseen tukeen, on tasa-arvo yksi yhteiskunnallisen oikeutuksen kannalta merkittävä esille nouseva kysymys. Jos vuoroja ei jaeta riittävän tasa-arvoisesti, eivät perustelut yhteiskunnan tuelle ole kestäväällä pohjalla. Tämä onkin asia, johon jalkapalloperheen tulisi suhtautua kunnioittavasti. Myös VLN määrittelee Liikuntapaikka rakentamisen suunta -asiakirjassaan, että se *“painottaa hankkeita, jotka edistävät tasa-arvoa liikuntakulttuurissa. Tasa-arvonäkökulmina tulevat kysymykseen alue, sukupuoli, ikä, varallisuus ja liikuntaesteisten huomiointi.”* (VLN 2014:4)

Tässä työssä keskitytään kuitenkin Veikkausliigan stadioneihin. On aiheellista kuitenkin mainita, että kuudella stadioneista pelattiin kaudella 2017 myös Naisten Liiga. Säännöllisesti Naisten Liigaa samalla stadionilla miesten Veikkausliiga-joukkueen kanssa pelattiin vuonna 2017 Kuopiossa (Pallokissat), Maarianhaminassa (Åland United), Jyväskylässä (JyPK) ja Tampereella (Ilves). Lisäksi Helsingissä (HJK) ja Turussa (TPS) pelattiin joitakin yksittäisiä otteluita, mutta naisten joukkueiden vakituinen kotikenttä oli jossakin pienemmällä stadionilla. Monilla paikkakunnilla, missä pelataan Veikkausliigaa ei ole Naisten Liigan joukkuetta ja toisin päin.

Seurojen talous ja stadionit

Tutkimusten mukaan eurooppalaisessa jalkapallossa on havaittu selkeä yhteys seuran budjetin ja urheilullisen menestyksen välillä. Isossa kuvassa isommalla budjetilla pärjää keskimäärin paremmin (Kuypers & Szymanski 1999; Kuper & Szymanski 2012; Desbordes and Chanavat 2016; 2014; Drut 2014,). Cetin & Tribou (2017) ovat tutkineet turkkilaisen koripallon kautta taloudellisten resurssien yhteyttä urheilulliseen menestykseen. Turkkilaisessa koripallossa ei liiku samanlaisia televisiorahoja kuin eurooppalaisessa huippujalkapallossa, siinä mielessä tapaus muistuttaa Suomen jalkapallon tilannetta. Tutkimuksen yhteenvedoissa todetaan, että vähäisillä taloudellisilla resursseilla pärjääminen on todella vaikeaa, koska tällöin parhaiden pelaajien ja valmentajien rekrytoiminen ei onnistu, eivätkä joukkueet saa itselleen riittävän hyviä peli- ja harjoitteluolosuhteita.

Janne Mönkkönen (2011, 53) on tarkastellut ammattijalkapalloseurojen johtamisen haasteita ja Veikkausliiga- seurojen taloutta. Mönkkönen esittelee Hamilia & Chadwickia

(2010, 146) mukaillen listan asioita, joita jalkapalloseuran tulisi tehdä ollakseen taloudellisesti terve:

- 1) Saavuttaa vakiintunut asema sarjataulukossa, jotta kannattajien potentiaali saadaan hyödynnettyä. Sarjasta putoamista ja, tietyissä tilanteissa myös sarjanousua, tulee välttää.*
- 2) Saavuttaa sitoutunut paikallinen kannattajapohja.*
- 3) Kehittää pitkäaikainen suhde sponsoriin, jonka puolestaan tulee olla taloudellisesti vakaa.*
- 4) Välttää pidemmällä aikavälillä epävarmuutta ja riippuvaisuutta hyväntekijöistä.*
- 5) Omistaa kotistadioninsa, joka täyttää nykystandardien mukaiset vaatimukset: esimerkiksi että kaikille katsojille on istumapaikka, palvelut ja infrastruktuuri vastaavat nykyaikaista vaatimustasoa, jotta pelipäivien ja arkipäivien tulonmuodostaminen voidaan optimoida.*
- 6) Pelaajasopimusten tulee olla suorituksiin sidottuja.*
- 7) Joukkueen pitää pystyä pelaamaan kykyjensä ja palkkioidensa mukaisella tasolla suhteessa kilpailijoihin sarjataulukon toimiessa mittarina.*
- 8) Palkata valmentaja, joka saavuttaa tuloksia kentällä taloudellisten rajoitteiden puitteissa. “*

On selvää, että seuran pelillisen kehityksen suuntaan tai toiseen tulisi tapahtua sopivassa vauhdissa, että kannattajapohjasta tulee kestäväällä tavalla sitoutunutta (kohdat 1. ja 2.). Pitkäaikaiset sponsorit tuovat epäilemättä tukijalkaa toiminnalle, mutta kyse ei saisi kuitenkaan olla yksittäisistä hyväntekijöistä (kohdat 3. ja 4.).

Kohdasta viisi on olennainen tämän tutkimuksen kannalta ja siitä voidaan olla montaa mieltä. Lienee ehkä tarpeen kyseenalaistaa, minkä takia seuran tulisi nimenomaan omistaa stadion ja mitä se tarkoittaa todellisuudessa tulonmuodostuksen kannalta. Tämän tutkimuksen loppupuolella pyöritellään erilaisten omistajuusmallien hyviä ja huonoja puolia, eikä sen perusteella voida sanoa yksiselitteisesti, että seuran tulisi omistaa oma stadion. Monien seurojen toiveissa on edelleen, että julkinen puoli eli käytännössä kaupunki, osallistuisi kotikentän kustannuksiin tavalla tai toisella.

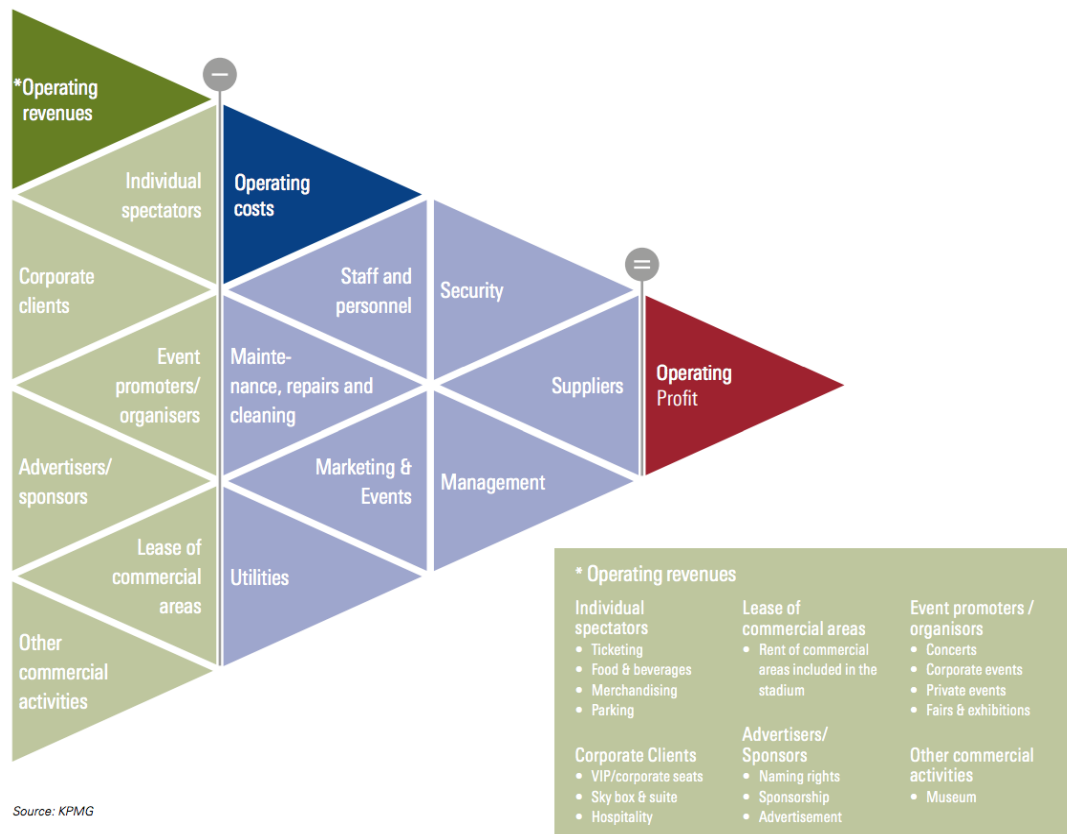
Pelaajasopimuksissa on varmasti hyvä olla jonkinlaisia bonuksia, mutta kokonaan suorituksiin sidottuja ne eivät voi olla, sillä jalkapalloon liittyy niin paljon riskitekijöitä ja esimerkiksi loukkaantumiset ovat hyvin yleisiä (kohta 6.). Joukkueen kykyä pelata kykyjensä ja palkkioidensa edellyttämällä tasolla voi olla hieman vaikea mitata. On hyvä kysyä, onko kannattajilla realistinen käsitys seurojen välisistä taloudellisista suhteista ja pelaajien sekä valmentajien palkkioista ja täten seuran menetyksistä. Hyvällä valmentajalla voidaan kuitenkin vaikuttaa isosti menestykseen ja saavuttaa hyviä tuloksia halvemmallakin joukkueella, jossa ei niin paljon tähtipelaajia ole (kohdat 7. ja 8.).

Olosuhteet urheiluseuran toiminnan kehittämisen mahdollistajana

Olosuhteet - eli käytännössä peli- ja harjoittelupaikat - nähdään jalkapalloseurojen merkittävimpänä kehityksen mahdollistajina ja esteinä. Moni seura edustusjoukkueen tasosta riippumatta pohtii itselleen sopivien olosuhteiden kehittämistä. Kim Ekroos (2015) on tutkinut opinnäytetyössään *Olosuhterakentaminen urheiluseuran toiminnan kehittämisen mahdollistajana: Kaarinan Pojat ry:n toimitilahanke* asiaa kaarinalaisen jalkapalloseuran näkökulmasta. Vaikka tässä tutkimuksessa kyseessä ei ole pääsarjatason seura, voidaan kuitenkin todeta yleisesti, että olosuhteiden kehittäminen ja myös omien tilojen saaminen on minkä tahansa urheiluseuran kehityksen kannalta tärkeää.

Stadionin operatiivisen vaiheen tulot ja menot

Stadionien mahdollisuudet tuottaa tuloja ovat monipuoliset ja luovilla ratkaisuilla on mahdollisuus monenlaiseen. Riippuen stadionin ja seuran välisestä suhteesta, stadionien talous voi olla seurankin kannalta hyvin merkityksellistä. Konsulttiyhtiö KPMG:n (2013) on jäsennellyt stadionin perinteiset tulot ja menot sen valmistumisen jälkeen seuraavasti. Tuloja voi saada eri kohderyhmiltä: yksittäisiltä katsojilta, yritys- ja vip-katsojilta, tapahtuman järjestäjiltä, mainostajilta, kaupallisten tilojen vuokralaisilta ja muusta kaupallisesta toiminnasta, josta mainitaan esimerkkinä monien isojen perinteisten seurojen stadioneilla yleistyneet museot. Menoja syntyvät puolestaan henkilökunnasta ja työntekijöistä, ylläpidosta, korjauksista ja siivouksesta, markkinoinnista sekä varustelusta. Oheisesta KPMG:n (2013) kuvaajasta voi tarkastella tulojen ja menojen muodostusta hieman yksityiskohtaisemmin.

Stadionien nimet

Aiemmin historiassa stadioneita oli tapana nimetä paikkojen tai kuuluisien henkilöiden mukaan. Stadionien nimen myyminen on lähtöisen Pohjois-Amerikasta, missä ammattilaissarjojen joukkueet ovat myyneet kotiareenoidensa nimiä jo 1950-luvulta lähtien. (Trex 27.11.2008) Euroopassa jalkapallojoukkueilla omaksuivat jo melko varhain tavan myydä paitaansa sponsorimainoksia - asia, jota ei amerikkalaisessa ammattilaisurheilussa ole vielä. Sen sijaan stadionin nimien myyminen omaksuttiin potentiaalisesti tavaksi muodostaa merkittäviä tuloja vasta suhteellisen myöhään 2000-luvulla. (Crompton & Howard 2010)

Euroopan kansainvälisen jalkapalloliiton UEFA:n luokittelun mukaan jalkapalloseuroilla on kolme tapaa korkeimman profiilin sponsoroinnille: joukkueen virallisena urheiluvarustetoimittajana toimiminen, paidan rinnuksen päämainos ja stadionien nimen myyminen. Vuonna 2016 Euroopan top 16 liigojen stadionien nimistä 25 % oli myyty sponsoreille. (UEFA 2017.)

Eniten stadionien nimiä on myyty Saksassa, jossa 73 % (13 kpl) jalkapallon pääsarjastadionien nimistä oli myyty kaudella 2016/2017. Samaan aikaan Tanskassa stadionien nimiä oli sponsoreilla toiseksi eniten Euroopan pääsarjoista 57 % (8 kpl). Suomi sijoittuu Euroopan vertailussa korkealle, kun lähes 55 % (6 kpl) stadionien nimistä on myyty sponsoreille. Toisaalta esimerkiksi Espanjassa, Portugalissa ja Ukrainassa yhdenkään stadionin nimeä ei ollut myyty vuoden 2017 alussa. (UEFA 2017.)

UEFA:n (2017) selvityksessä käy ilmi, että vain kolme yritystä oli ostanut useamman kuin yhden stadionin nimen oikeudet: Allianz (x3), AFAS (x2) ja Red Bull (x2). Yleisimmät toimialat, jolta stadionien nimisponsorit tulevat ovat pankki- ja vakuutusala (25 %), auto- ja lentoliikenneala (13 %) ja energia-ala (12 %). Kaiken kaikkiaan Euroopasta löytyi vuonna 2016 115 jalkapallostadionia ja 80 muuta stadionia, joiden nimet on myyty sponsoreille (UEFA 2017).

Eräissä tutkimuksissa on kyseenalaistettu stadionin nimen ostamisen arvo yritysten näkökulmasta. Saako yritys todella nimestään stadionin kyljessä rahoilleen vastinetta ja lisää myyntiä? (Leeds, Leeds & Pistolet 2007) Tämän mittaaminen on kuitenkin vaikeaa ja luotettavien tulosten saaminen siitä, kannattaako stadion nimen ostaminen vai ei, on hyvin vaikea saada.

4. Aineistot ja menetelmät

Tässä luvussa kuvataan tutkimuksen teknistä toteutusta. Tutkimusmenetelmiä avataan, jotta voidaan ymmärtää tutkimuksen kulku ja perusperiaatteet. Kyseessä on soveltava tutkimus, jossa eri metodeja on yhdistelty ja siitä syystä työstä on löydettävissä menetelmien puolesta suhteellisen vähän yhdenmukaisuutta aikaisempiin alan tutkimuksiin. Aikaisemman kotimaisen stadiontutkimuksen suhteellisen vähäisyyden vuoksi tutkimustehtävästä muodostui yhdistelmä kartoittavaa ja kuvailevaa tutkimusta. Koska kuvailevissa ja kartoittavissa tutkimuksissa ei yleensä aseteta hypoteeseja, ei niin ole myöskään tehty tässä työssä. Menetelmät ovat olleet pääasiassa kvalitatiivisia. Tutkimus on siis yleisluonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto on koottu pääasiassa luonnollisissa todellisissa tilanteissa ihmisiltä. Lähtökohtana ei ollut teorian tai hypoteesien testaaminen, vaan aineiston ja aiheen monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. (Hirsijärvi, Remes & Sarjavaara 2009, 158-165) Mukaan on otettu myös muutamia tilastoja, joiden avulla on voitu analysoida uusien stadionien vaikutuksia joukkueiden toimintaan.

Tämä tutkimuksen osalta tiedonhankinta on jaettavissa kolmeen eri osaan:

1. Kirjallisuuskatsaukseen sekä yleiseen taustatietojen esittely (julkisvallan raportteja, lakeja, lehtijuttuja sekä yleistä tietoa aiheesta)
2. Puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin
3. Uusia stadioneita koskeviin tilastoihin, joita on saatu ja tilattu erikseen mm. Veikkausliigasta syväanalyysijä ja tilastoja tekevältä asiantuntijalta. Tilastoja on analysoitu ja vertailtu aiempiin tieteellisiin tutkimuksiin ja niitä on käytetty osana tapaustutkimusten analyysijä.

Monitieteinen lähestyminen on ollut osa prosessia alusta loppuun. Stadioneita on pyritty lähestymään ja näkökulmia on tuotu esiin monien eri tieteenalojen näkökulmasta.

Kirjallisuuskatsaus sekä yleiset taustatiedot

Hartin (2018, 7) mukaan kirjallisuuskatsaus on valikoima aiheeseen liittyvistä dokumenteista, jotka ovat saatavilla. Se sisältää informaatiota, dataa, ideoita ja todisteita, jotka on kirjoitettu tietystä näkökulmasta täyttääkseen tietyn tavoitteen. Kirjallisuuskatsaus voi myös ilmasta erilaisia näkökulmia aiheen luonteeseen liittyen. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on Hartia (2018, 7) soveltavasti mukaillen:

- Asettaa aihe jonkinlaiseen historialliseen perspektiiviin
- Paikallistaa ja tunnistaa aiheeseen liittyvät avaintutkimukset
- Valita ja tunnistaa lähteet ja niiden tekijät
- Löytää perusta ja konteksti omalle tutkimukselle
- Erotella mitä on tehty ja asemoida sitä kautta oma työ

Tämän työn kirjallisuuskatsauksessa edellisissä luvussa on pyritty seuraamaan näitä tavoitteita.

Puolistrukturoitu teemahaastattelut

Puolistrukturoidun asiantuntijoiden teemahaastattelun keinoin haastateltiin kolmen erityyppisen stadionin (Vaasa, Helsinki ja Seinäjoki) johtajia. Haastattelut suoritettiin kyseisillä stadioneilla, mikä mahdollisti samalla tutustumisen paikkoihin ja eräänlaisen osallistuvan tarkkailun. Näistä kolmesta stadionista on laadittu tapaustutkimukset, jossa perehdytään stadionien liiketoimintamalleihin ja niiden seuralle tarjoamiin mahdollisuuksiin. Tapaustutkimukset ovat yksityiskohtaisia intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia (Hirsijärvi ym 2009, 134).

Lisäksi on tehty puolistrukturoitu teemahaastattelu OKM:n virkamiehestä, joka on erikoistunut liikuntapaikkarakentamisen tukirahojen myöntämiseen. Haastatteluista on pyritty löytämään julkisen vallan näkökulmia stadionrahoitukseen. Haastattelun näkökulmia on vertailtu ja täydennetty julkisiin asiakirjoihin, kuten liikuntalakiin ja Liikuntapaikkarakentamisen suunta -julkaisuun (VLN 2014/4).

Haastateltavien asemaa ja suhdetta stadioneihin sekä niiden omistajuuteen voidaan tarkastella seuraavasta taulukosta:

Tilastot, taulukot ja tietokannat

Tätä tutkimusta varten tuotetussa taulukossa (Liite 1) tarkastellaan kauden 2017 Veikkausliiga-stadioneita yleisellä tasolla. Tavoitteena on antaa hyvä yleiskuva stadionolosuhteiden erilaisuudesta eri paikkakunnilla. Tiedot on kerätty Lipas-tietokannan avulla sekä seuraamalla aihetta koskevaa uutisointia. Lipas on valtakunnallinen ja julkinen liikunnan paikkatietojärjestelmä. Sitä hallinnoi Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta ja rahoittaa Opetus- ja kulttuuriministeriö. Lipaksessa on tietoa Suomen liikuntapaikoista, virkistysalueista, ulkoilureiteistä ja liikuntatoimen taloudesta. Lipas löytyy osoitteesta www.liikuntapaikat.fi. Tietojen kokoamiseen on saatu apua Palloliiton olosuhdepäälliköltä Tero Auviselta.

Lisäksi tutkimukseen on saatu mukaan Veikkausliigan tilastoasiantuntijan Oskari Karppisen tilastoja (tilasto 1 & tilasto 2), jotka on koottu Veikkausliigasta kertyvästä datasta. Yleisömäärät ilmoitetaan esimerkiksi ottelukohtaisesti, mutta niiden kokoaminen ja löytäminen eri kausilta vaatii tarkkuutta ja työtä. Pelilliset tilastot on koottu Veikkausliigan otteluista tehtävistä InStat -tilastoista, jossa eritellään pelin tapahtumia tilastoiksi. InStat on iso venäläinen yhtiö, joka on erikoistunut jalkapallo-otteluiden tilastolliseen analysointiin videoiden avulla. Se on kenties Eurooppalaisen jalkapallon käytetyin pelin tilastointityökalu, jota käytetään esimerkiksi sveitsiläisen CIES Football Observatoryn tutkimuksissa. CIES (Internation Center for Sport Studies) on tutkimuslaitos, joka erikoistunut jalkapallon tilastollisiin analyysiin.

Yleiset taustatiedot

Tutkimuksen aiheeseen on perehdytty seuraamalla aktiivisesti aiheen ympärillä pyörivää keskustelua ja uutisointia. Lehtikirjoituksia ja uutisartikkeleita on siis myös käytetty yhtenä tietolähteenä, joka on auttanut saamaan laajemman yleiskuvan ja syvemmän ymmärryksen aiheesta ja siitä käytävästä julkisesta keskustelusta. Allekirjoittaneen päivätyö liittyy myös vahvasti suomalaiseen jalkapalloon, joten taustatietoja aiheeseen liittyen on ollut runsaasti tarjolla myös sitä kautta. Stadionit ovat tulleet tutuiksi vuosien aikana useiden vierailujen ansiosta. Havainnoivaa tarkkailua stadioneilla paikan päällä on siis käytetty yhtenä tapana kerätä tietoa tutkimuskohteista.

5. Veikkausliiga-stadionit 2017

Tässä luvussa esitellään kauden 2017 Veikkausliigan stadionit. Aluksi käydään läpi stadionien nimet sekä esitellään lyhyesti nimen myymistä sponsorille. Sitten käydään läpi liigalisenssijärjestelmä. Sen jälkeen esitellään jokainen ensisijaisena kotikenttänä toiminut stadion. Tarkempi huomio kiinnitetään tämän tutkimuksen pääkohteisiin Helsinkiin, Vaasaan ja Seinäjoelle. Tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva suomalaisista jalkapallostadioneista ja siitä, millaiset toimintaedellytykset ne tarjoavat suomalaisille pääsarjatason jalkapalloseuroille.

Stadionien nimet Veikkausliigassa 2017

Veikkausliigassa kaudella 2017 oli kuusi stadionia, jotka oli nimetty sponsorien mukaan. Muilla paikkakunnilla stadionien nimiä ei ole myyty ja toiminta onkin enemmän kaupunki-/kuntavetoista. Myös iso osa nimen myyneistä stadioneista on kaupunkien omistamia, mutta niissä ollaan päästy erinäisillä järjestelyillä tilanteeseen, jossa nimi on ollut mahdollista ja järkevää myydä. Iso trendi Suomessa vaikuttaa olevan, että entistä enemmän julkisiin palveluihin voidaan ottaa ulkopuolisia sponsoreita, kuten esimerkiksi Helsingissä on tehty kaupunkipyörien brändäämisessä Alepan mukaan. Ilman kohua tämän tyyppisistä päätöksistä ei olla kuitenkaan selvitty (HS 26.4.2016). Rovaniemen uudistettua keskuskenttää koristaa isot Rovaniemi-mainokset, joten voidaan myös ajatella kaupungin olevan stadionin pääsponsor. Alla olevasta listauksesta käy ilmi Veikkausliigan kauden 2017 stadionien nimet ja ne ovat jaoteltuna kahteen eri kategoriaan:

Sponsorien mukaan nimetyt Veikkausliiga-stadionit:

- Helsingin Sonera stadion → Telia 5G Areena
- Turun Kupittaa Veritas Stadion
- Vaasan Elisa stadion
- Seinäjoen Oma SP stadion
- Maarianhaminan Wiklöf Holding Arena
- Kuopion Savon Sanomat Areena

Veikkausliiga-stadionit ilman sponsorin nimeä:

- Lahden Hiihtostadion
- Rovaniemen Keskuskenttä
- Jyväskylän Harjun kenttä
- Kemin Sauvosaaren kenttä
- Tampereen Tammelan stadion

Stadionien nimistä maksetut hinnat eivät ole kaikki julkista tietoa, mutta esimerkiksi Vaasassa Elisa maksaa nimestä 150 000 euroa vuodessa ja sopimus on kuusivuotinen,

mikä tekee kokonaissummaksi 900 000 euroa. Seinäjoella sopimus Oma SP:n kanssa on puolestaan kymmenen vuotinen, mutta tarkkaa sopimussummaa ei ole julkistettu. Sopimus pankin kanssa seuraa yleiseurooppalaista trendiä stadionien ja pankkialan toimijoiden yhteistyöstä pelipaikkojen sponsorimisessa.

Jotta jalkapalloseura voi saada stadionin nimen myymisestä rahaa, pitää sen omistaa stadion tai vähintäänkin omistaa oikeus hallinnoida stadionia. HJK Helsingissä on saanut kaupungilta oikeuden hallinnoida stadionia, johon kuuluu myös nimen myymisoikeus. Julkisen stadionin nimi voidaan myydä, mutta silloin siitä harvemmin tulee rahaa seuralle - kuten Vaasassa Elisa stadionin tapauksessa.

Kesällä 2018 järjestettävät nuorten EM-kilpailut aiheuttavat kuitenkin sen, että stadionin nimi ja kaikki muutkin mainokset pitää peittää. Vaasan stadionin johtajan Kaisa-Leena Ahlgrenin mukaan UEFA:lle tulee tarjota niin sanotusti *“clean stadium”*, mitä voidaan pitää sponsorien kannalta hieman ikävänä järjestelyinä. Tämän tyyppiset seikat on toki pitänyt viestiä ja sopia tarkasti jo sopimuksen tekovaiheessa.

Lisenssijärjestelmä painostuskeinona kaupunkien ja seurojen suuntaan.

Liigalisenssi on ollut yksi tapa kiristää kaupunkeja ja seuroja laittamaan stadionolosuhteet kuntoon. Liigalisenssijärjestelmä on lajin kattojärjestöjen tapa valvoa, että kaikkien seurojen toiminta täyttää tietyt standardit ja laji kehittyy. Veikkausliigan liigalisenssijärjestelmä toteutetaan yhteistyössä Liigahallituksen, Palloliiton ja Veikkausliigan välillä. Suomessa on ollut liigalisenssijärjestelmä vuodesta 1998, mutta nykyisellä tavalla järjestelmä on toiminut vuodesta 2004 lähtien. Veikkausliigassa pelaamisen edellytyksenä on liigalisenssi. UEFA-seuralisenssin saaneet lisenssin hakijat ovat puolestaan oikeutettuja osallistumaan UEFA:n seurajoukkuekilpailuihin (UEFA Mestareiden Liiga ja UEFA Eurooppa Liiga). (Palloliitto.fi 23.5.2018)

Seuralisenssijärjestelmä on laatujärjestelmä, jolla on seuraavanlaiset tavoitteet jalkapallotoiminnan laadun kehittämiseksi:

- jalkapalloilun edistäminen ja jatkuva laadun kehitys toiminnan eri tasoilla
- varmistaa, että seuroilla on riittävän laadukas seurajohto ja organisaatio
- huolehtia nuorista pelaajista varmistamalla hyvätasoinen, jatkuvasti kehittyvä nuorisotoiminta
- **peli- ja harjoitusolosuhteiden jatkuva kehittäminen; tavoitteena toimiva, moderni, turvallinen ja viihtyisä ympäristö kaikille (pelaajat, erotuomaristo, toimitsijat, katsojat, tiedotusvälineiden edustajat)**
- vahvistaa seurojen taloudellista asemaa – talouden Fair play
- mahdollistaa erilaisten vertailujen ja tilastojen teon järjestelmän eri kriteerien suhteen (Palloliitto.fi 23.5.2018)

Lisenssivaatimukset jakautuvat seuraaviin viiteen, liigalisenssin osalta kuuteen kategoriaan:

- **Olosuhteisiin ja turvallisuuteen liittyvät minimivaatimukset**
- Urheilulliset vaatimukset
- Henkilöstöön ja hallintoon liittyvät vaatimukset
- Oikeudelliset vaatimukset
- Taloudelliset vaatimukset
- Muut liigalisenssivaatimukset (Palloliitto.fi 23.5.2018)

Liigalisenssi ohjaa seurojen toimintaa ammattimaisempaan suuntaan. Sen avulla myös Palloliitto pystyy keräämään yksityiskohtaista tietoa stadioneista.

Missä pelattiin ja miten 2017 - stadionien esittely?

Veikkausliigan 12 joukkueella oli yhteensä 11 ensisijaista kotistadionia kaudella 2017 HJK ja HIFK pelatessa samalla kotikentällä. Lopulta pelejä pelattiin kolmellatoista eri stadionilla, kun joitakin otteluita jouduttiin siirtämään varakentille. Alla esitellään perustietoja kauden 2017 Veikkausliiga-kaupunkien joukkueiden pääkentistä, joihin kuuluu: stadionin nimi, rakennusvuosi, omistajuus, kentän alusta, katsomokapasiteetti, yleisökeskiarvo sekä joukkueen sijoitus Veikkausliigassa 2017.

Tämän tutkimuksen pääkohteita Helsinkiä, Vaasaa ja Seinäjokea esitellään hieman yksityiskohtaisemmin. Helsingin tapauksessa avataan hieman talouslukuja ja pohditaan HIFK vaikeaa asemaa HJK:n vuokralaisena. Vaasassa ja Seinäjoella pureudutaan tilastojen avulla uudelle stadionille siirtymisen vaikutuksia peliin sekä yleisömääriin. Muiden seurojen kotistadioneita esitellään tuonnempana lyhyemmin. On hyvä muistaa, että jokaiselta paikkakunnalta löytyy myös muita pelikenttiä ja tähän tarkasteluun on otettu mukaan vain kauden 2017 Veikkausliiga-joukkueiden ensisijaiset kotistadionit.

Suomalaisen stadionrakentamisen kokonaiskuvan avaamiseksi, monien seurojen kohdalla on pyritty tuomaan esille myös paikkakunnan tulevaisuuden suunnitelmia. Koska riittävän ammattimaiset olosuhteet ovat elinehto kestävän jalkapallotoiminnan pyörittämisessä, on stadionien kehittäminen suomalaisten jalkapalloseurojen kannalta tärkeää ja merkityksellistä.

Helsinki (HJK & HIFK)

Stadionin nimi / (aiemmat nimet):	Telia 5G Areena (Sonera, Finnair)
Rakennusvuosi:	2000
Omistaja:	Helsingin kaupunki
Alusta:	tekonurmi
Katsomokapasiteetti:	10 770
Yleisökeskiarvo 2017:	HJK 4779 / HIFK 3162
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	1. (HJK) / 11. (HIFK)

Helsingin Jalkapalloklubi (HJK) on jo vuosia ollut Veikkausliigan paras palkanmaksaja. (MTV3 1.11.2012). Seurasta sanotaan, että se on suomalaisen jalkapallon “suurin ja kaunein”. Seuran johdossa on ollut 1960-luvulta saakka Apu-lehden (myöhemmin A-lehtien konserni) omistajaperhe Lyytikäiset (Alaja 2009). Lyytikäisiä voidaan Suomen mittakaavassa pitää rikkaina, jopa miljonääreinä. HJK pelaa ja tekee bisnestä kaupungin omistamalla stadionilla, mutta toistaiseksi emme ole kuitenkaan kuulleet Suomessa yhteiskunnallista ja julkista kritiikkiä tähän liittyen. Bisnes on sen verran pientä, että kriittiset äänet ovat pysyneet hiljaa ja HJK ei itse koe, että kaupunki tukisi heitä stadionin kautta, kuten Aki Riihilahden haastattelusta käy myöhemmin ilmi.

Vaikka suomalaisen jalkapallon mittakaavassa HJK:n palkat ovat isoja, Euroopan muihin maihin verrattuna puhutaan hyvin pienistä rahoista. Edellisen kerran HJK on päässyt Euroopassa pelaamaan muiden maiden huippuja vastaan Eurooppaliigaan (toisiksi ylin seurajoukkuekilpailu Mestarien liigan jälkeen) vuonna 2014. Noista ajoista kuvaava HJK:n vuoden 2014 kausikatsaus antaa aiheeseen perspektiiviä:

“HJK:n pelaajapalkkabudjetti pelikaudella 2014 samassa kuin se on ollut edellisilläkin kausilla, eli noin 1,1 miljoonaa euroa ilman menestysbonuksia. Toisiksi pienin palkkabudjetti B-lohkossa oli Club Bruggella, jonka pelaajapalkkabudjetti oli noin 25 miljoonaa euroa.” (HJK.fi 12.12.2014)

HJK ilmoitti tiedotteessaan, että konsernin liikevaihto oli vuonna 2017 yli kahdeksan miljoonaa ja liikevoittoa kertyi 388 000 euroa. Samassa tiedotteessa todetaan, että yhtiö ei jaa osinkoja, sillä se haluaa investoida stadionin perusparannukseen. (HJK.fi 15.3.2018)

Osana konsernia on seuran hallinnoima Stadion Management Oy, jonka liikevaihto oli vuonna 2017 asiakastieto.fi (26.4.2018) -sivuston mukaan 1 750 000 euroa ja liikevoitto 231 000 euroa, mikä oli hieman pienempi kuin edellisenä vuotena. Oheisesta taulukosta näkee Töölön stadionin toiminnan talouden tunnuslukujen kehityksen vuosilta 2013-2017.

Lähde:asiakastieto.fi

Yhteenveto tunnusluvuista

	11 / 2013	11 / 2014	11 / 2015	11 / 2016	11 / 2017
Liikevaihto (1000 €)	1 256	1 475	1 713	1 806	1 750
Liikevaihdon muutos %	10,5 %	17,4 %	16,2 %	5,4 %	-3,1 %
Liiketoiminnan tulos (1000 €)	246	189	233	364	231
Liikevoitto %	19,3 %	12,9 %	13,5 %	19,7 %	13,0 %
Henkilöstö	3	-	5	7	7

HJK:n hallinnoima Stadion Management Oy on luonut stadionille myymistään työhyvinvointipalveluista tärkeän kivijalan liiketoiminnalleen. Tämä kivijalka on kokonaisuuden kannalta niin merkittävä, että sen takia saatetaan tehdä jopa urheilullisia

kompromisseja. HJK:n otteluohjelmaa laadittaessa joudutaan välttämään päiviä, jonne on myyty merkittäviä tapahtumia ennen otteluohjelman laadintaa. Näin esimerkiksi Telia 5G Areenalle myydyt konsertit tai Vaahteranmalja saattavat ajaa HJK:n Veikkausliigaottelun ohi, vaikka urheilullisessa mielessä olisi optimaalisinta pelata jalkapalloa kyseisenä päivänä. HJK on kuitenkin stadionin isäntä ja sillä on viime kädessä valta päättää, koska stadionilla tapahtuu ja mitä.

HIFK:n vaikea asema HJK:n vuokralaisena ja suunnitelmat omasta stadionista

Kaudella 2017 Helsingin IFK pelasi ottelunsa Telia 5G Areenalla HJK:n hallinnoiman Stadion Management Oy:n vuokralaisena. HIFK:lle tilanne oli haastava, sillä joukkue joutui tekemään monia kompromisseja toiminnassaan. Joukkueen arjessa pukukoppitilat saatiin stadionin kaakkoiskulmasta, eivätkä tilat olleet missään nimessä optimaaliset. Esimerkiksi tilan puutteen vuoksi pelaajat joutuivat istumaan kahdessa pienessä erillisessä pukukopissa. Tilanne on vaikuttanut epäilemättä sekä joukkueen koheesioon, että valmennuksen kykyyn toimia arjessa.

Ottelutapahtumissa HIFK ei saanut mahdollisuutta kerätä kioskien myyntituloja itselleen (ei ole tosin HJK:kaan saanut kuin pienen provision). Aki Riihilahden mukaan HIFK maksoi stadionista pienempää vuokraa kuin HJK. Tämä voidaan tosin tulkita lievästi populistiseksi heitoksi, sillä HJK on niin sanotusti maksanut vuokraa itselleen ja saanut valita vuoronsa miten haluaa, koska Stadion Management Oy on sen kanssa samaa konsernia. Kauden 2017 aikana HIFK kärsi pahasti sekä pelillisistä, että taloudellisista ongelmista. Kauden päätteeksi joukkue putosi Ykköseen ja joutui keräämään rahaa kassavajeeseensa osakeannilla.

Mainittakoon, että Veikkausliigan historia tuntee toisen vastaavan tyyppisen tapauksen, missä joukkue on ”joutunut” pelaamaan toisen seuran omistaman stadionin vuokralaisena. Turussa perinteinen TPS on joutunut pahoihin talousvaikeuksiin ja tippunut Ykköseen kahdesti (vuosina 2000 ja 2014) pelatessaan Interin omistajan Stefan Håkansin omistamalla Veritas Stadionilla. Turussa Interin ja TPS:n väliset stadionin vuokraneuvottelut on ollut tunteita nostattanut aihe, joka nousee otsikoihin ja keskusteluihin tasaisin väliajoin (Turkulainen 31.3.2016). Stadionin omistajuudella on väliä seuran ydintoiminnan eli jalkapallon kannalta.

Sen jälkeen, kun HIFK hieman yllättäen yli neljänkymmen vuoden tauon jälkeen nousi Veikkausliigaan kaudelle 2015, on seuran haaveissa ollut oma stadion. Sen välttämättömyys kestävän liike- ja seuratoiminnan kannalta on tunnistettu ja tunnustettu seurajohdossa. Perinteiselle stadilaiselle seuralle sopivan tontin löytäminen ei ole ollut kuitenkaan yksinkertaista. Keskusteluissa on ollut stadionin rakentaminen muun muassa Kallioon Brahen kentän ja Etu-Töölön Väinämöisen kentän yhteyteen, mitkä ovat molemmat toimineet seuran junioreiden peli- ja harjoituspaikkoina.

Vaikka joukkue tippui Ykköseen kauden 2017 päätteeksi, on stadionkeskustelu jatkunut ja suunnitelmia on edelleen tuotu aktiivisesti esille. Vuoden 2018 alussa otsikoihin nousi mahdollisuus rakentaa stadion Suvilahden alueelle. Alustavissa suunnitelmissa stadion

toimisi myös monitoimiareenana, jonka kassavirrat tulisivat pääosin muualta kuin urheilusta. Kaavailujen mukaan suljettava stadion voisi toimia muun muassa konserttipaikkana ja yhteistyötä tehtäisiin esimerkiksi alueella toimineen Flow-festivaalin kanssa. HIFK Fotboll Ab:n hallituksen puheenjohtaja Cristoffer Perret toteaa Kauppalehden aiheesta kirjoittamassa jutussa seuraavasti:

”Näemme stadionin kokonaisuutena, joka loisi Kalasataman alueelle uudentyyppisiä liiketoimintamahdollisuuksia tapahtumanjärjestämisen ympärille. Esimerkiksi yksi käyttötarkoitus löytyisi kongresseista, jossa hotellin, kokoustilojen ja katettavan stadionalueen resurssit yhdistyvät.”

”Jalkapallo tulee muodostamaan vain muutamia prosentteja liikevaihdosta. Puhumme monitoimiareenasta – tapahtumia, viihdettä ja konsertteja, ja toki urheilua.” (Kauppalehti 3.2.2018)

Kun vain näin pieni osa liiketoiminnasta perustuu urheilulle, on mahdollista kehittää malleja, jotka ovat kiinnostavia myös kovan rahan sijoittajien näkökulmasta. Cristoffer Perretin mukaan mallia stadionille on haettu Tukholmasta, jossa vastikään valmistuneella Tele2 Areenalla on niin ikään avattava katto. Kiinnostusta hanketta kohtaan on jo tullut myös sijoittajien suunnalta, mikä on ymmärrettävää, kun puhutaan näin keskeisen sijainnin rakennushankkeista, johon liittyy muutakin kuin stadionin rakentaminen:

”Useat kiinteistösjoittajat ovat ilmaisseet vahvan kiinnostuksensa hankkeeseen. Samoin olemme olleet yhteydessä useisiin hotellioperaattoreihin ja sieltä olemme saaneet saman palautteen. Mukaan lähtijöitä kyllä on, jos saamme hankkeen käyntiin. Taloussuunnitelmamme on vahva” (Kauppalehti 3.2.2018)

Tämän tyyppinen konseptirakentaminen, jossa liiketoiminta ja rahoitus pyritään saamaan pääasiassa muuta kautta, on selvästi yleistymässä oleva malli. Suomen isoista rakenteilla tai suunnitteilla olevista hankkeista ainakin Tampereen Kansi-montioimiareenahanke ja Jyväskylän Hippos perustuvat osittain samanlaiselle ajatusmaailmalle.

Pohjanmaan painipartnerit Vaasa ja Seinäjoki

Pohjanmaalla on perinteisesti kilpailtu alueen suurimpien kaupunkien kesken paremmuudesta. Molemmissa kaupungeissa alkoikin suunnilleen samoihin aikoihin melkein saman kokoisten stadion rakennusprojektit. Jo ennen valmistumistaan Seinäjoen stadion sai viestinnällisen erävoiton Vaasan stadionista, kun lehdistössä kohistiin sen maksavan vähemmän, mutta olevan parempi kuin Vaasan stadionhanke (Ilkka, 24.6.2015). Tämä mielikuva näistä kahdesta samanaikaisesta projektista levisi myös hyvin laajan yleisön piiriin.

Alueen kahden uuden jalkapallstadionin ja tietysti myös jalkapallojoukkueiden välillä on siis kova kilpailu. Jalkapallomaailma tuntee monia kilpailutilanteita, jossa naapurikaupungin tai paikallisvastustajan kanssa syntyvä vastakkainasettelu ja kilpailutilanne ajavat molempia osapuolia entistä parempiin suorituksiin. Näistä kuuluisimpia ovat kenties Glasgown Celtic ja Rangers sekä Espanjassa FC Barcelona ja

Real Madrid. Kilpailu on aiheuttanut kilpavarusteluja kaikilla aloilla - myös stadionien rakentamisessa.

Vaasan ja Seinäjoen tiukka kilpailuasetelma on näkynyt myös muun muassa siinä, että Vaasan stadionista vastaava Vaasanseudun Areenat kuntayhtymää johtavaa Kaisa-Leena Ahlrothin ei ole hänen oman kertomansa mukaan päästetty käymään Seinäjoen stadionille: *“Joo sehän on ihan merkille pantavaa, et mä en ole päässy käymään tuolla OmaSp stadionilla ollenkaan, et mä oon kahdesti yrittänyt mennä ja voin sanoa, että mun pääsy on evätty.”*

Kahden uuden stadion valmistumisessa samalle talousalueelle on nähty myös paljon positiivisia puolia. Yksi konkreettisimmista asioista on vuoden 2018 nuorten EM-kilpailujen saaminen Suomeen kyseisille stadioneille.

Uudelle stadionille muuttamisen vaikutus kotietuun

Tilastolliset analyysit ja tutkimukset osoittavat, että uudelle kotistadionille siirtyminen voi näkyä hetkellisenä kotiedun heikkenemisenä. Muun muassa Richard Pollard (2002) on tutkinut aihetta eri joukkuelajien näkökulmasta. Pollardin tutkimuksessa, jossa analysoitiin uusilla kotiareenoille siirtynyttä 37:ää jääkiekon, koripallon ja baseballin ammattilaisjoukkuetta, kävi ilmi että uudella kotikentällä kotiedun merkitys tipahti keskimäärin hetkellisesti peräti 24%.

Todd Wilkinsonin ja Richard Pollardin (2006) tutkimuksesta käy ilmi, että keskimäärin kotiedun heikkeneminen kestää vain yhden kauden ajan ja toisella kaudella uudella kotistadionilla kotietu palaa ennalleen. On kuitenkin todettava, että kyseisessä tutkimuksessa (samoin kuin edellisessä (Pollard 2002)) otannat ovat suhteellisen pieniä ja analyysissa on ollut mukana neljäkymmenen amerikkalaisen ammattilaisjoukkueen (jääkiekko, baseball, koripallo) siirtyminen uudelle kotiareenalle. Amerikkalaisissa tutkimuksissa ei siis ole ollut mukana jalkapallojoukkueita.

Vaasan palloseura (VPS) ja Seinäjoen jalkapalloklubi (SJK) siirtyivät molemmat uusille stadioneille kauden 2016 aikana. Veikkausliigan tilastoja tutkittaessa selviää, että VPS:n tulokset putosivat kaudella 2016 uudelle stadionille siirtymisen jälkeen huomattavasti. Pistekeskiarvo oli vanhalla stadionilla 2,17 ja uudella stadionilla 1,70. Sen sijaan Seinäjoen Jalkapalloklubin pistekeskiarvo nousi hetkellisesti kaudella 2016 uudelle stadionille siirtymisen jälkeen tasan 2,00 aina 2,55:een asti. Kuitenkin kun tarkastellaan kausien 2015-2017 urheilullista kokonaisuutta, uusi stadion on ollut pisteiden valossa huonompi myös SJK:lle. VPS:n kolmen kauden tilastot osoittavat niin ikään, että uudella stadionilla pisteiden hankkiminen on ollut vaikeampaa. Tuloksia tulkittaessa on hyvä kuitenkin muistaa, että jalkapallo on äärimmäisen kompleksi kokonaisuus. Mukana on miljoonia muitakin muuttuvia tekijöitä, joten asioista ei pidä yksinkertaistaa liikaa. Vaikka tilastot kertovat omaa kieltään, stadionin merkitystä pisteiden kertymiselle ei pidä liioitella. Molempien joukkueiden toiminnasta on löydettävissä varmasti myös monia muita syitä pistekeskiarvon putoamiselle.

Kaudet 2015–2017								
VPS	tehdyt maalit	päästetyt maalit	pisteet	laukaukset	vastustajan laukaukset	syötöt	onnistuneet syötöt	syöttö-%
vanha stadion	1,39	1,00	1,57	8,5	11,0	427	322	75,4 %
uusi stadion	1,19	1,37	1,33	7,0	12,3	659	589	89,4 %
SJK	tehdyt maalit	päästetyt maalit	pisteet	laukaukset	vastustajan laukaukset	syötöt	onnistuneet syötöt	syöttö-%
vanha stadion	1,70	0,52	2,26	11,8	10,0	517	413	79,8 %
uusi stadion	1,68	1,18	1,89	14,6	10,8	549	468	85,2 %

Kausi 2016								
VPS	tehdyt maalit	päästetyt maalit	pisteet	laukaukset	vastustajan laukaukset	syötöt	onnistuneet syötöt	syöttö-%
vanha stadion	1,50	0,33	2,17	7,8	9,7	498	386	77,4 %
uusi stadion	1,10	0,80	1,70	6,8	11,5	586	509	86,9 %
SJK	tehdyt maalit	päästetyt maalit	pisteet	laukaukset	vastustajan laukaukset	syötöt	onnistuneet syötöt	syöttö-%
vanha stadion	0,83	0,67	2,00	10,2	9,5	534	431	80,8 %
uusi stadion	2,45	0,82	2,55	16,8	8,7	617	529	85,8 %

Tilastot: Kuntopuntari (Oskari Karppinen)

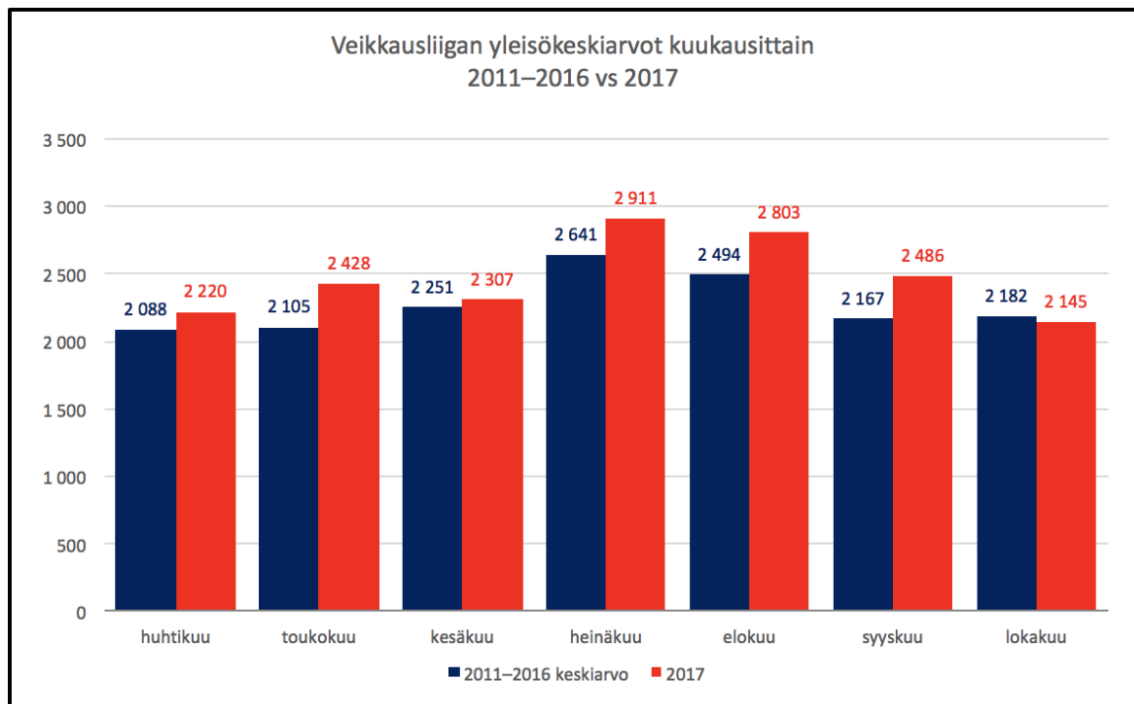
Sekä VPS:lle että SJK:lle siirtyminen uudelle stadionille on tarkoittanut myös siirtymistä uudelle alustalle. Molempien joukkueiden aiempi kotistadion oli luonnon nurmea, mutta uusilla stadioneilla pelataan keinonurmella. Tilastoja lukiessa voidaan todeta, että keinonurmi on vaikuttanut molempien joukkueiden syöttöprosentteihin ja syöttöjen määriin selvästi nostavasti. Tätä voidaan pitää luonnollisena, sillä tasaisella virheettömällä synteettisellä alustalla syöttöpelit on helpompaa kuin usein Suomen sääoloissa epätasaisella luonnonnurmella.

Yleisökeskiarvot

Moniin Euroopan maihin verrattuna, Suomessa käy vähän ihmisiä seuraamassa jalkapalloa paikan päällä stadioneilla (European Football Statistics 7.5.2018). Tämä vaikuttaa suoraan myös seurojen ja stadionien talouteen. Syitä suhteellisen pienille yleisömäärille on pohdittu jalkapalloperheessä jo pitkään ja teorioita syille on monia.

Ilmasto on epäilemättä yksi tekijä, mikä vaikuttaa. Suomalaisesta jalkapallosta tilastoja tekevät ja ylläpitävä sivusto/blogi Kuntopuntari, jota ylläpitää Twitterissä aktiivinen Oskari Karppinen, on tehnyt erilaisia tilastoja Veikkausliigan yleisömääristä. Kuukausittain yleisömääriä erittelevä tilasto osoittaa, että heinäkuu ja elokuu ovat suosituimpia kuukausia suomalaisen pääsarjajalkapallon seuraamiseen paikan päällä. Kevään ja syksyn hyisissä olosuhteissa ei ole välttämättä niin miellyttävä istua jalkapallokatsomossa. (Kuntopuntari 11.4.2018) Toisaalta voidaan myös todeta, että eurooppalaisia jalkapallosarjoja pelataan pääasiassa talvella, jolloin lämpötilat eivät juurikaan nouse korkeammalle kuin Suomen syksyssä ja keväässä.

Stadionien olosuhteet vaikuttavat yleisömääriin. Esimerkiksi sadesäällä yleisö katsoo peliä mieluummin katoksen alla. Stadionien rakenteet vaikuttavat myös siihen, miten tuulista katsomossa on. Tuulisuus vaikuttaa viihtyvyyteen ja tunnelmaan stadionilla. Helsingin Töölön stadionia on kritisoitu paljon siitä, että koska päädyt on jätetty auki, katsomoihin pääsee tuulemaan, eikä ääni pysy stadionilla niin hyvin (FutisForum2 20.4.2018).

Uudelle stadionille siirtymisen vaikutukset yleisömääriin Vaasassa ja Seinäjoella

Kaudet 2015–2017

VPS	yleisömäärä
vanha stadion	1926
uusi stadion	2834
kasvu-%	47,1 %

SJK	yleisömäärä
vanha stadion	2425
uusi stadion	3340
kasvu-%	37,7 %

Kausi 2016

VPS	yleisömäärä
vanha stadion	1445
uusi stadion	3829
kasvu-%	165,1 %

SJK	yleisömäärä
vanha stadion	1680
uusi stadion	3880
kasvu-%	131,0 %

Uusiin olosuhteisiin pääseminen vaikuttaa useimmiten positiivisesti tietyn seuran ja paikkakunnan yleisömääriin. Yksi suurimpia syitä uusien stadionien rakentamiselle on nimenomaan seurojen toive paremmista ansaintamahdollisuuksista ja isommista yleisömääristä. Pelkkä hieno stadion ei tuo yleisöä itsestään, mutta olosuhteet ovat yksi merkittävä tekijä tukevana osana urheilutuotetta, joka vaikuttaa siihen miten houkuttelevana kuluttajat urheilutuotteen kokevat (Theodorakis ym. 2015). Parempien olosuhteiden kautta seurat voivat rakentaa tulevaisuuttaan kestävämmälle pohjalle. Kun tarkastellaan Vaasan ja Seinäjoen yleisömäärien muutosta, voidaan todeta, että uusilla stadioneilla on ollut merkittävä korottava vaikutus VPS:n ja SJK:n yleisömääriin. Kun tarkastellaan vuosien 2015–2017 yleisömääriä (uusille stadioneille siirryttiin suunnilleen tarkastelujakson puolivälissä) voidaan todeta, että Vaasassa yleisökeskiarvo nousi 47,1% ja Seinäjoella 37,7%. Kaudella 2016, jolloin uudet stadionit valmistuivat, kasvu oli vielä huomattavasti suurempaa luultavasti uutuuden viehätyksen ansiosta ja tuolloin yleisömäärät kasvoivat reilusti yli kaksinkertaisiksi.

Vaasa (VPS)

Nimi / (aiemmat nimet):	Elisa Stadion (Hietalahden jalkapallostadion)
Rakennusvuosi / (laajennettu):	1936 / 2016
Katsomokapasiteetti:	6005
Alusta:	tekonurmi
Omistaja:	Vaasan kaupunki
Yleisökeskiarvo 2017:	2248
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	8.

Vaasan perinteinen Hietalahden stadion sai todellisen kasvojenkohotuksen, kun se remontoitiin ja uudistettiin täysin. uudelle Elisa -puhelinoperaattorin nimeä kantavalle stadionille päästiin pelaamaan ensimmäistä kertaa kesällä 2016. Stadionin katsomokapasiteetti on 6005 istumapaikkaa. Uudistushankkeen kustannusarvio oli 16,5 miljoonaa euroa. (YLE 19.1.2016) Toimintaa pyörittää Vaasanseudun Areenat kuntayhtymä, joka on Vaasan kaupungin ja Mustasaaren kunnan omistama. Stadion on kuitenkin sataprosenttisesti Vaasan kaupungin omistama. VPS:n lisäksi kaupungissa on toinen vahva seura VIFK, joka on kaksikielisen kaupungin ruotsinkielisten seura. Molemmat seurat sekä FC Kiisto ja Palloliiton Vaasan piiri pitävät toimistoa stadionin uusissa tiloissa. Stadionin pääväri on vihreä, mikä ei edusta mitään kaupungin jalkapalloseuroista. Stadionin omistajan eli kaupungin näkökulmasta stadion on kuitenkin tuonut yhteen kaupungin jalkapallotoimijoita, kuten Kaisa-Leena Ahlgrenin kommentista käy ilmi: *“me ollaan saatu melkein kaikki vaasalaiset seurat, jalkapallotoimijat, tähän saman katon alle.”*

Seinäjoen (SJK)

Nimi:	Oma SP stadion
Rakennusvuosi:	2016
Katsomokapasiteetti:	5817
Alusta:	tekonurmi
Omistaja:	yksityinen
Yleisökeskiarvo 2017:	2990
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	6.

“Seuran värit musta ja kulta toistuvat pelaajien suihkutiloista katsomoon. Kaikesta huomaa, että stadion on meidän eikä kaupungin.” (HS, 27.3.2018)

Raimo Sarajärvellä on ollut tapana korostaa julkisesti yksityisen stadionin etuja verrattuna kaupungin omistamiin stadioneihin. Kiinteistöalalla rikastunut Sarajärvi pyrkii edelleen rahoittamaan myös jalkapalloseuran toimintaa kiinteistöbisneksen avulla. Seinäjoelle on rakenteilla muun muassa SJK-kerrostalo, johon tulee sekä seuran asuntoja, että ulkopuolisille myytäviä (Ilkka 2.5.2018).

Seinäjoen stadionin kapasiteetti on 5 817 katsojaa ja kentän pinnoitteena on lämmitetty tekonurmi. Rakennuskustannuksiksi arvioitiin ennen hanketta noin 11 miljoonaa euroa,

mutta lopulta kustannukset nousivat hieman yli 13 miljoonaan euroon. Kaupunki sitoutui tekemään 2,2 miljoonalla eurolla maanrakennustyöt, kentän ja valaistuksen. Seinäjoki vuokraa maa-alueet ja kentän Sarajärven omistamalle stadionyhtiölle, joka vastaa kokonaisuuden ylläpidosta ja juoksevista kuluista. Suurimmat rakennustyöt, kuten katsomot ja muut tilat, olivat täysin stadionyhtiön omia hankkeita. (Savon Sanomat, 15.5.2016).

Kuvaavaa Seinäjoen stadionille erilaisena omien polkujen kulkijana ja erilaisena yksityisenä toimijana on myös se, ettei stadionista löytynyt mitään tietoja Lipas (15.5.2018) tietojärjestelmästä.

Raimo Sarajärven haastattelusta selvisi kuitenkin, että Seinäjoella yritysjärjestelyt on tehty niin, että SJK:n ja stadionin ympärillä on kolme eri yritystä. Seinäjoki Stadion Oy, joka omistaa stadionin ja perii sen käytöstä vuokraa. W-media & Management Oy, joka vastaa stadionin myynnistä sekä Wallsport Areenasta (jalkapallohalli) ja myös muutamista mainostauluista Seinäjoen keskustassa sekä stadionilla sijaitsevasta fysikaalinen hoitolaitos. Lisäksi on Seinäjoen Jalkapalloklubi Oy, jonka liikevaihto oli vuonna 2017 asiakastieto.fi -palvelun mukaan 1 877 000 euroa ja liiketoiminnan tulos karu 710 000 euroa tappiolla.

Muut stadionit kaudella 2017

Tutkimuksen pääpaino on Helsingin, Vaasan ja Seinäjoen stadioneilla. Veikkausliigan muilta stadioneilta esitellään muutamia perustietoja, jotta myös kolmen edellä mainitun paikkakunnan olosuhteet on helpompi laittaa perspektiiviin kilpailijoihinsa nähden. Perustietojen lisäksi esitellään kaupunkien ja seurojen tulevaisuuden suunnitelmia.

Lahti (FC Lahti)

Nimi:	Lahden Hiihtostadion
Rakennusvuosi:	1981
Katsomokapasiteetti:	7465
Alusta:	luonnon nurmi
Omistaja:	Lahden kaupunki
Yleisökeskiarvo 2017:	2493
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	4.

Lahdessa FC lahti on pelannut pitkään Hiihtostadionilla, jota pidetään avaran tilan ja juoksuratojen takia tunnelmaltaan heikkona ja kolkkona paikkana pelata jalkapalloa. Lahtelaiset jalkapalloihmiset kokevat Kisapuiston kentän enemmän kodikseen. FC Lahden joukkue harjoittelee arjessaan Kisapuistossa ja joukkueen pysyvä pukukoppi on myös siellä.

Kisapuiston remontista on spekuloitu pitkään ja asia on ollut moneen kertaan otsikoissa ja kunnan päättäjien pöydällä. Kisapuistoon kaavailtu hanke ei ole kuitenkaan saanut yksityisiä rahoittajia liikkeelle. Keväällä 2018 alkoivat myös spekulatiot uuden

jalkapallostadionin rakentamishankkeesta Launeen kaupunginosaan. Hankkeen puuhamiehinä toimivat lahtelainen kansanedustaja Ville Skinnari (SDP), Hjallis Harkimo (KOK) ja urheilupaikkarakentamiseen erikoistunut urheilun monitoimimies Mika Sunila. *“Stadionhanke edellyttää Skinnarin mukaan myös kaavamuutosta. Hankkeen edistäjät näkevät Launeen kokonaisuutena, johon stadionin lisäksi tulisi kaavoittaa asuin- ja liikerakennuksia sekä hotelli.”* (ESS 14.3.2018)

Kuten Etelä-Suomen Sanomien artikkelin rivien välistä voidaan tulkita, poliitikot uskovat saavansa stadionin rahoitettua ja samalla tehtyä voitollista liiketoimintaa stadionin rakennusprojektin yhteydessä tehtävän kaavamuutoksen ja sitä kautta tulevien asuin- ja liikerakennusten sekä hotellin avulla.

Maarianhamina (MIFK)

Nimi:	Wiklöf Holding
Rakennusvuosi:	1932
Katsomokapasiteetti:	1635
Alusta:	luonnon nurmi
Omistaja:	Maarianhaminan kaupunki
Yleisökeskiarvo 2017:	1304
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	5.

Maarianhaminassa on pelattu jalkapalloa vuosikymmenten ajan yleisurheilustadionilla. Vuonna 2017 IFK Mariehamn pelasi hallitsevana Suomen mestarina myös Mestareiden Liigan karsintaa, joten stadionolosuhde joutui UEFA:n tiukkaan syyniin. Joukkue sai UEFA:lta poikkeusluvan pelata ensimmäisen kierroksen karsintaottelun stadionilla, mutta katsojia voitiin ottaa paikan päälle vain istumapaikkojen verran eli (1635). Vertailun vuoksi esimerkiksi edellisenä syksynä mestaruuden ratkaisseessa kamppailussa Ilvestä vastaan stadionilla oli ollut seuran kaikkien aikojen ennätys, yhteensä 4535 katsojaa. Seuran aiempi ennätys oli vuodelta 2005, jolloin AC Allianssia vastaan pelatussa ottelussa yleisömääräksi on kirjattu 4505 katsojaa (FutisForum2, 21.10.2011).

Vuoden 2018 helmikuussa Maarianhaminan kaupunginvaltuusto päätti stadionin muuttamisesta jalkapallostadioniksi, joka käytännössä tarkoittaa juoksuratojen poistamista. Valtuusto päätti reilu 2 miljoonan euron tuesta stadionin muutostyöhön. (Veikkausliiga 1.3.2018)

Tampere (Ilves)

Nimi:	Tammelan stadion
Rakennusvuosi:	1931
Katsomokapasiteetti:	5050
Alusta:	luonnon nurmi
Omistaja:	Tampereen kaupunki
Yleisökeskiarvo 2017:	3462
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	3.

Tampereen Tammela on yksi Suomen perinteisimmistä jalkapallostadioneista, jossa pelattiin edelleen kaudella 2017 luonnon nurmella. Stadionin puiset rakenteet ja erityisesti sosiaalitilat ovat kuitenkin käymässä auttamatta vanhoiksi. Tammelaan ollaankin rakentamassa uutta jalkapallostadionia. Yle Uutisten mukaan projektin rahoitus perustuu lähinnä stadionin yhteyteen rakennettavalle muulle kaupallisesti kannattavammalle toiminnalle.

“Suunnitelmien mukaan uudelle stadionille tulee 6 500 paikkaa, ja siellä pelataan jalkapalloa ympäri vuoden. Stadionin yhteyteen rakennetaan liike- ja toimistotilaa sekä noin 170 asuntoa. Kaupunki suunnittelee kattavansa kuluja muusta rakentamisesta saatavalla tuotolla.” (YLE 24.4.2018)

Projektia on hidastanut muun muassa kerrostaloyhtiöiden valitus, joka lopulta hylättiin korkeimmassa hallinto-oikeudessa keväällä 2018. (YLE 24.4.2018) Tammelan uusi projekti on myös osittain riippuvainen Olympiastadionin remontista, sillä Olympiastadionin varakenttä Suomen maajoukkueiden käyttämä Tammela toimisi silloin myös Ilveksen ja tamperelaisten seurajoukkueiden varakenttänä ja saattaisi siten ruuhkautua. (IS, 17.8.2017)

Kuopio (KuPS)

Nimi / (aiemmat nimet):	Savon Sanomat (Magnum /Kuopion keskuskenttä)
Rakennusvuosi / (laajennettu):	1939 / (2005)
Katsomokapasiteetti:	4778
Alusta:	tekonurmi
Omistaja:	kaupunki / Kiinteistö Oy Kuopion keskuskenttä
Yleisökeskiarvo 2017:	2742
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	2.

KuPS:n kotikenttänä toimiva Kuopion keskuskentän omistaa Pohjois-Savon jalkapallosäätiön aloitteesta perustettu Kiinteistö Oy Kuopion Keskuskenttä, joka on vuokrannut stadionin myynti- ja markkinointioikeudet KuPS:lle. Samalla KuPS on saanut myös oikeuden myydä stadionin nimen. Vuodesta 2012 asti stadion on tunnettu nimellä Savon Sanomat -areena ja sitä ennen vuosina 2005-2012 stadionia kutsuttiin GB Glacen tehdyn sopimuksen johdosta Magnum Arenana. Nykyinen katettu pääkatsomo on rakennettu vuonna 2005. Pääkatsomon yleisökapasiteetti on 2 700 istuinta. Vuonna 2011 on rakennettu kattamaton 300 erillisistuinta käsittävä päätykatsomo. Jo heti vuodesta 2005 uuden pääkatsomon valmistumisesta lähtien Kuopiossa on käyty keskusteluja kokonaisen stadionin rakentamisesta. Lehtien sivuilla on tasaisin väliajoin nähty avauksia ja visioita stadionin laajentamisesta ja uuden rakentamisesta. (Savon Sanomat 8.3.2018).

Vuodelle 2018 Kuopion kaupunki on varannut talousarviossaan Keskuskentän areenan suunnitteluun yhteensä 200 000 euroa. Kaupunki on teettänyt tapahtuma-areenan rahoituksesta myös ulkopuolisen selvityksen. Selvityksessä esitettiin, että Kuopion kaupunki rakentaisi areenan itse ja vuokraisi sen eteenpäin. Julkisuudessa areenan kustannuksiksi on arvioitu noin 10 miljoonaa euroa. (Savon Sanomat 8.3.2018).

Jyväskylä (JJK)

Nimi:	Harjun stadion
Rakennusvuosi / (laajennettu):	1926 / (1952)
Katsomokapasiteetti:	4500
Alusta:	luonnon nurmi
Omistaja:	Jyväskylän kaupunki
Yleisökeskiarvo 2017:	1559
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	12.

Jyväskylän Harjun stadion oli kaudella 2017 yksi Veikkausliigan vaatimattomimpia. Vuonna 1926 rakennettu yleisurheilustadion on nykypäivän standardeilla auttamatta riittämätön Veikkausliiga seuran näkökulmasta. Kuten Urheilulehden Janne Oivio tiivistää:

“JJK on samassa loukussa, kun moni muukin suomalainen futisseura. Moderni stadion toisi edellytyksiä parantaa taloudellista tilaa ja kehittää toimintaa - mutta nykytoiminta ei tuota likimainkaan sellaisia summia, että (uuteen) stadionhankkeeseen voisi uskottavasti osallistua.” (Urheilulehti 34/2017)

Tunnelin päässä on kuitenkin näkymässä valoa. Jyväskylään on vireillä valtava Hippos 2020 -hanke, joka on tarkoitus toteuttaa kaupungin ja yksityisten toimijoiden yhteistyössä. Viimeisimpien suunnitelmien mukaan alueelle olisi tulossa mointoi-areena/jäähalli (48 miljoonaa), harjoitusjäähalleja (13,3 miljoonaa euroa), areenakeskus, johon tulee toimisto- ja liiketiloja (42,4 miljoonaa euroa), liikuntakeskus (32 miljoonaa euroa), voimistelutalo (7,8 miljoonaa euroa), pysäköintihalli (34,2 miljoonaa euroa) ja ulkoilupuisto (6 miljoonaa euroa). Kaiken tämän ohella alueelle on suunnitteilla myös 5000 katsojan jalkapallostadion, jonka rakentamisen hinnaksi on arvioitu noin 15 miljoonaa. Hankkeen kokonaiskustannusarvio pyörii 200 miljoonan euron paikkeilla. Hankkeen pääomistajaksi tulee kommandiittiyhtiö, jonka kaupunki perustaa yhdessä yksityisten sijoittajien kanssa. Kaupunki on suunnitellut tekevänsä 34 miljoonan sijoituksen yhtiöön. Kaupunki on myös sitoutunut ostamaan vuoroja liikuntavuoroja ja -palveluja 5,5 miljoonalla eurolla vuodessa 20 vuoden ajan. (Keskisuomalainen 10.5.2018)

Kemi (PS Kemi)

Nimi:	Sauvosaaren takakenttä
Rakennusvuosi / (laajennettu):	1934 / 2016
Katsomokapasiteetti:	1880
Alusta:	luonnon nurmi
Omistaja:	Kemin kaupunki
Yleisökeskiarvo 2017:	1125
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	10.

Veikkausliiga-kauden 2017 päätöskierroksella lapioitiin lunta talkoovoimin pois PS Kemin kotikentältä, jotta peli pystyttiin pelaamaan Kemissä. Seuraavan kerran stadionilla pystyttiin pelaamaan nurmella vasta 22.5.2018, kun uutta kautta oli ehditty pelata jo liki

kaksi kuukautta. Lapin ilmasto on tarjonnut haasteita jalkapallolle Sauvosaassa. Erityisen haastavaksi tilanteen on tehnyt se, että Kemissä on edelleen pelattu luonnonnurmella. Kenttä ei ole täyttänyt Palloliiton Veikkausliigakentille asettamia vaatimuksia, mutta PS Kemi on kuitenkin pelannut siellä erikoisluvalla. Standardien mukainen valaistus puuttuu ja katsojakapasiteetti on liian matala (sarjan toiseksi pienin MIFK:n jälkeen). Stadionia remontoitiin vuonna 2016, jolloin sinne saatiin seuran väreissä olevat kuppi-istuimet, mutta stadion on edelleen puutteellinen. Kemissä on olemassa olevat suunnitelmat alustan vaihtamisesta ja stadionin kehittämisestä, mutta ne eivät ole edenneet niin nopeasti kuin jalkapalloväki ja paikallinen Palloseura olisivat toivoneet. YLE (26.9.2017)

Rovaniemi (RoPS)

Nimi:	Rovaniemen keskuskenttä
Rakennusvuosi / (laajennettu):	1953 / (2015)
Katsomokapasiteetti:	2900
Alusta:	tekonurmi
Omistaja:	Rovaniemen kaupunki
Yleisökeskiarvo:	1566
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	7.

Rovaniemen Keskuskentälle valmistui vuonna 2015 uusi pääkatsomo. Samalla myös kentän alusta vaihdettiin tekonurmeksi. Uusi pääkatsomo maksoi noin 4,8 miljoonaa euroa. Ennen pääkatsomon rakentamista kenttää laitettiin kuntoon 2,3 miljoonalla eurolla urheilukentän peruskorjauksen yhteydessä. Lisäksi rakennettiin tekninen huoltotila ja uudet valot. YLE. (19.10.2015) Kaudella 2016 RoPS:n pelatessa Euro-pelejä käytiin keskustelua myös vanhan aurinkokatsomon uudistamisesta. Aurinkokatsomo oli tällöin suljettuna UEFA:n tiukkojen standardien johdosta ja pääsylippuja voitiin myydä ainoastaan pääkatsomoon. (Veikkausliiga 6.7.2016)

Turku (Inter)

Nimi / (aiemmat nimet):	Veritas Stadion / (Kupittaa)
Rakennusvuosi / (laajennettu):	1952 / (2003, 2009)
Katsomokapasiteetti:	8072
Alusta:	luonnon nurmi
Omistaja:	Turun kaupunki & Kupittaa Stadion Oy
Yleisökeskiarvo:	2235
Sijoitus Veikkausliigassa 2017:	9.

Turun Kupittaaalla sijaitseva stadion kantaa nimeä Veritas. Alkuperäinen stadion avattiin 1952 olympialaisia varten, mutta vuonna 2003 valmistui uusi pääkatsomo, jonka päärahoittajan ja omistajan toimii Interin omistaja Stefan Håkans. Turun kaupunki on osallisena stadionilla päävuokralaisena ja se esimerkiksi omistaa pelikentän ja vastaa sen hoidosta. Turku on ollut jakautunut kaupunki miesten pääsarjajalkapallon osalta ja TPS ja Inter ovat kilvoitelleet kaupungin herruudesta aina 1990-luvulta lähtien. Kaudella 2017 TPS pelasi Ykkösessä, mutta nousi taas kauden päätteeksi takaisin liigaan. Seurojen

väliset tiukat vuokraneuvottelut stadionin käytöstä on kestoaihe turkulaisessa jalkapallokeskustelussa. Inter on myös tarjonnut osuutta stadionista TPS:lle, mutta toistaiseksi siitäkään ei olla päästy sopuun (YLE 19.12.2012) Turussa on pelattu paljon maaotteluja ja se on käytännössä Suomen ainoa kansainväliset mitat täyttävä jalkapallostadion, jossa ei ole juoksuratoja ja on luonnonnurmi. Keväällä 2017 stadionin valaistus päivitettiin vastaamaan UEFA:n standardeja. (TURKU 12.5.2017)

Yhteenvetoa ja analyysia stadioneista

Veikkausliigan kauden 2017 kotistadionit ovat toisistaan melko eri näköisiä ja kokoisia. Suurin osa stadioneista on julkisessa omistuksessa. Ainoastaan Seinäjoki on kokonaan yksityisessä omistuksessa ja Turku puoliksi niin, että pääkatsomo on yksityinen. Myös kaupungin stadioneilla kaupallisuutta on viety eteenpäin eri tavoin riippuen paikkakunnasta. Helsingissä esimerkiksi seuralla on mahdollisuus hoitaa stadionin operatiivista puolta, vaikka kaupunki onkin stadionin omistaja. Yli puolet eli noin 55 % (6/11) stadioneista on myynyt nimensä sponsorille. Niinpä myös kaupungin omistamien stadionien nimiä on oltu valmiina myymään yrityksille. Osasta stadioneista käytetään edelleen myös toista ei kaupallista nimeä ja esimerkiksi YLE kieltäytyy kategorisesti kutsumasta stadioneita niiden sponsorien nimillä.¹ Kuitenkin esimerkiksi valtion rahapeliyhtiön nimi ollaan valmiita mainitseman sarjan nimessä myös Yleisradiossa. Muilla kaupallisilla kanavilla stadionien sponsorinimien mainitseminen ei ole ollut ongelma.

Monet stadioneista ovat melko vanhoja ja moni niistä on rakennettu alun perin jo 1900-luvun alkupuolella. Se kertoo siitä, että perinteet ovat suhteellisen tärkeässä roolissa menestyvää jalkapalloseuraa rakentaessa ja pallokentät ovat usein suhteellisen pysyviä maamerkkejä kaupungeissa. Uuden rakentaminen vanhan päälle on ollut suosittu strategia monissa kaupungeissa, kuten esimerkiksi Vaasan, Rovaniemen ja Kuopion esimerkit osoittavat. Turussa kaupungin vanhan kentän ympärille on rakennettu yksityisellä rahalla komea pääkatsomo, joka on esimerkki julkisen ja yksityisen yhteistyöstä (PPP). Kokonaan uudelle tontille, missä ei ole aiemmin ollut pallokenttää, ei ole juurikaan rakennettu Veikkausliigan stadioneita viime vuosikymmeninä. Seinäjoen yksityisellä rahalla noussut stadion tekee tässäkin mielessä poikkeuksen - vaikkakin on hyvä todeta, että se on rakennettu kaupungin vuokratontille.

Monilla stadioneista harjoitetaan myös muita lajeja, vaikka jalkapallo onkin päälaji näillä kaikilla stadioneilla. Kaupungin omistamilla kentillä yhdenvertaisuuden periaatteiden johdosta joudutaan tekemään kompromisseja jalkapalloseuran näkökulmasta, koska kaupungin stadioneilla yritetään palvella mahdollisimman laajaa käyttäjä- ja harrastajakuntaa. Tarkastelemistamme stadioneista 4/11 on juoksuradat, joten niitä käytetään myös yleisurheilussa. Tekonurmien kehittyessä ja niiden suosion kasvaessa ristiriita jalkapallostadionien juoksuratojen kanssa on kasvanut entisestään. Kauden 2017 Veikkausliigan kentistä jo yli puolet 6/11 oli tekonurmia ja samansuuntainen kehitys

---

¹ Tämä on havaittu seuraamalla aktiivisesta YLE Urheilun ja muiden suomalaisten medioiden Veikkausliigaa koskevaa uutisointia.

tuntuu sen kuin jatkuvan. Tekonurmikentällä yleisurheilun heittolajit eivät ole mahdollisia ja se rajoittaa yleisurheilukilpailujen järjestämisen mahdollisuutta kentillä, johon on asennettu keinonurmi. Tekonurmikentistä vain yhdellä (Rovaniemellä) oli juoksuradat ja tässäkin tapauksessa ratoja oli vain kolme (ja etusuoralla neljä) normaalin kahdeksan sijaan. Jalkapallon katsojat ja kannattajat eivät pidä juoksuradoista, sillä ne vievät jalkapallon katsojia kauemmaksi pelistä ja pelaajista. Juoksuratoja pidetäänkin jalkapallo-otteluiden tunnelman latistajana.

Katsomokapasiteetit vaihtelevat melko paljon eri paikkakuntien välillä. Kaikilla paikkakunnalla katsojakeskiarvot jäävät kuitenkin tuhansia alle stadioneiden kapasiteetin. Kauden 2017 kaikkien stadionien katsomokapasiteetin keskiarvo oli 5352 ja katsojakeskiarvo siitä vajaa puolet 2476 katsojaa. Stadin derbyissä HJK:n ja HIFK:n kotiotteluissa nähtiin täysiä katsomoita, samoin Tampereella Ilveksen peleissä. Kemissä (3325/1880) ja Maarianhaminassa (2207/1635) yleisöennätykset olivat kaudella 2017 reilusti isompia kuin stadionin varsinainen katsomokapasiteetti. Näillä paikkakunnilla Palloliiton ja UEFA:n standardien täyttävät katsomot ovat pieniä, mutta alueelle mahtuu muuten hyvin porukkaa esimerkiksi seisomaan. Toisaalta joillakin paikkakunnilla ei päästy koskaan pelaamaan täydellä stadionilla ja kauden 2017 aikana nähtiin myös paljon tyhjiä katsomoita.

Stadionien suhteesta urheilulliseen menestykseen ei voida tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Esimerkiksi kaudella 2016 mestariksi ponnisti MIFK, joka pelaa yhdellä sarjan pienimmistä ja monella mittarilla kehnoimmista stadioneista. Kaudella 2017 Suomen mestari oli kuitenkin tuttuun tapaan HJK, joka pelaa sarjan isoimmalla ja olosuhteiltaan parhaimmasta päästä olevalla stadionilla. Vuonna 2017 liigasta putosivat suhteellisen huonoissa arkoissa olosuhteissa pelanneet joukkueet: JJK, jonka olosuhteet Jyväskylän Harjulla olivat sarjan huonoimmasta päästä ja HIFK, joka joutui tekemään jatkuvasti urheilullisia kompromisseja HJK:n vuokralaisena ja stadionin ei-pääkäyttäjänä.

Usein urheilullinen menestys kuten sarjanousu Veikkausliigaan ja Euro-pelit tuovat mukanaan tiukempia vaatimuksia olosuhteiden suhteen. Ne myös kiihdyttävät keskusteluja ja lisäävät olosuhteiden parantamisen painetta kaupungin suuntaan. Jos oman kaupungin joukkue joutuu pelaamaan historiansa merkittävimmät pelit vieraalla paikkakunnalla, on se iso arvovaltatappio mille tahansa kaupungille. Suomalaiset joukkueet ovat monesti joutuneet pelaamaan kotipelinsä vierailla paikkakunnilla, koska UEFA:n standardit eivät ole täyttyneet (suomifutis.com 25.6.2013). Stadionrakentamiseen liittyvä julkinen päätöksenteko on kuitenkin hidasta ja reagoiminen esimerkiksi Euro-paikkaan ei yhden kauden aikana onnistu.

6. Asiantuntijahaastattelujen avaaminen ja analysointi

Tässä luvussa tuodaan aiheeseen uusia näkökulmia asiantuntijoiden teemahaastattelujen avulla. Ensin avataan kukin yksittäinen haastattelu. Haastateltavana ovat olleet seuraavat henkilöt, joilla kullakin on oma erilainen suhde aiheeseen:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön tukipäätöksiä tekevän virkamiehen näkökulma (Mauri Peltovuori)
- Vaasan kaupungin kuntayhtymän ja Elisa stadionin näkökulma (Kaisa-Leena Ahlroth)
- Seinäjoen Oma Sp stadionin yksityisen omistajan ja SJK:n näkökulma (Raimo Sarajärvi)
- Telia 5G Areenan sekä Helsinki Stadion Management Oy:n ja HJK:n toimitusjohtajan näkökulma (Aki Riihilahti).

Luvun loppuun on koottu haastatteluissa esille nousseita yhteisiä teemoja. Koonnin yhteydessä on pyritty tekemään johtopäätöksiä siitä, miten yksityinen ja julkinen toimijuus eroavat toisistaan stadioneihin liittyen ja miten tämä vaikuttaa jalkapalloseurojen näkökulmasta. Sen lisäksi on listattu stadionin pyörittämisen mahdollisuuksia ja uhkia seurojen näkökulmasta.

Virkamiehen näkökulma: Liikuntapaikkojen ja jalkapallostadionien valtionavustukset (Mauri Peltovuori)

Mauri Peltovuori on Opetus- ja kulttuuriministeriön virkamies, jonka virallinen titteli on ylitarkastaja. Hänen työhönsä kuuluu liikuntapaikkarakentamisen tukihakemusten käsittely ja päätösten tekeminen. Peltovuoren haastattelun avulla pyritään saamaan kuva valtion näkökulmasta stadionien rakentamiseen ja rahoittamiseen.

OKM:n suhde Vaasan ja Seinäjoen hankkeisiin

OKM:n johtavan virkamiehen Mauri Peltovuoren haastattelusta käy ilmi, että jalkapallostadionhankkeita on Suomessa ollut suhteellisen harvoin verrattuna muuhun liikuntapaikkarakentamiseen. Sitä voidaan pitää jokseenkin yllättävänä, jos pohditaan asiaan harrastajamäärien tai lajin kansainvälisen suosion näkökulmasta. Voidaan kuitenkin ajatella, että jalkapallon kansainvälisen kehityksen ja suomalaisten seurojen tarpeiden takia viime vuosina stadionien rakennus- ja kunnostustahti on kiihtynyt.

“meillähän näitä - jos puhutaan ihan stadioneista - niin näitähän aika harvoin on niitä hankkeita”

Mauri Peltovuoren mukaan Vaasan hanke on ollut OKM:n ja valtion tärkeässä roolissa, koska kunta on valtion näkökulmasta luotettavin kumppani:

“se oli meidän mielestä tietysti sillä tavalla ykkösprioriteetissa, koska siinä on kunta - se omistaa ja se hakee avustusta, ja se jää kunnan taseeseen se liikuntapaikka. Kunta on meidän luotettavin tuotantoyhteistyökumppani... meillä on liikuntalain mukaan kunta ensisijainen avustuksen saaja. Kunta tai kunnan määrämisvallassa oleva yhteisö.”

Vaikka jo lainsäädännönkin mukaan avustuksissa on suosittava julkisia kunnan hankkeita, yksityiset hankkeet voivat toki myös saada avustuksia - kunhan perustelut ovat riittävän hyviä.

“Ja sitten erityisestä syystä voidaan tehdä muillekin. Ja joka vuosi myönnetään kyllä yksityisille hankkeille, koska meil on sit paljon sen tyyppisiä liikuntapaikkoja, joita kunnat ei itse tee. Sanotaan nyt tällä hetkellä esimerkiksi salibandyhallit on pitkälti semmoisia.”

Seinäjoen jalkapallostadion ei kuitenkaan saanut valtionavustusta ja Peltovuoren mukaan suurin syys sille oli se, että hanke toteutettiin niin nopeassa aikataulussa.

“Seinäjoen hanke oli sellanen, että se tuli kauheen nopealla aikataululla meille.---ja se liittyy ilmeisesti se tämän yksityisen toimijan tapaan toimia, äkkiä pystyyn ja... Ja se ei päässy meidän järjestelmiin mukaan - se tuli nopeena hakemuksena, ja silloin ku se oli hakemuksen, sil oli asiakirjat kesken...”

Peltovuori korostaa kuitenkin, että hän näkee positiivisena asiana, että yksityistä rahaa tulee liikunnan olosuhteisiin ja varsinkin pääsarjatasen olosuhteisiin, koska aiemmin lähes kaikki liikuntapaikat ovat olleet kuntien vastuulla.

“Meidän näkökulmasta on aivan hyvä jos yksityinen raha tulee mukaan tähän liikunnan olosuhteisiin, ja erityisesti silloin ku me ajatellaan tämmöstä liigatason toimintaa... historia on niin, että kunnat on käytännössä omistanut kaikki liikuntapaikat.”

Kysymys yleishyödyllisyydestä

Peltovuoren mukaan valtio ei tue hankkeita, joissa rakennetaan vip-tiloja. Kuitenkin, jos samassa yhteydessä tehdään muita rakennustöitä ja peruskorjauksia, niitä voidaan edelleen tukea eli avustus kohdennetaan vain niin sanotusti perusliikuntapaikkaan. Tällöin avustuksen laskemista jätetään vip-tiloista aiheutuvat kulut pois.

“...ei me ajatella sillä tavalla että --- se on kauhee rikos jos joku saa toiminnan ohessa kannattamaan, mutta että pääasiassa me pyritään avustamaan sitä osuutta niissä hankkeissa, joka on enemmän yleishyödyllistä. Ja sen rajan vetäminenhän on hirveen vaikeeta.”

Peltovuori toteaa myös, että hänen kokemuksensa mukaan liikuntapaikan pyörittäminen tai omistaminen ei voi olla kannattavaa liiketoimintaa itsessään, mutta oheistoiminnalla toiminnan voi saada kannattamaan. OKM on myös linjannut, että pelkästään katsomorakenteisiin ei myönnetä avustuksia, koska silloin ei tueta liikuntaa.

“siis pelkkää katsomorakentamista esimerkiksi ihan suoraan ei avusteta mielellään ja siihen on ihan liikuntapoliittiset perustelut. Että ei se nyt ihan kauheen suurta liikuntaa ole siellä katsomossa, itse asiassa sehän tappaa - liikkumattomuus.”

Nykyisin liikuntapaikkarakentamisen muutosten myötä kunnat ovat alkaneet perustaa yhtiöitä, jotka hallinnoivat liikuntapaikkoja. Toisinaan apuun on pyydetty myös rahoituslaitoksia tai sijoitusyhtiöitä, jotka ovat toteuttaneet liikuntapaikkahankkeita esimerkiksi allianssimallin tavoin. Näille tahoille avustusten myöntäminen on Peltovuoren mukaan virkamiehen näkökulmasta epätodennäköistä. .

“...sit ku me ruvetaan arvioimaan, että tarviiko rahoitusyhtiö valtionavustusta, niin se ei kauheen vaikee se kysymys.”

Kunnat liikuntapaikkojen päärahoittajana Suomessa (Liikuntalaki)

Mauri Peltovuori muistuttaa, että suomalaisessa järjestelmässä kunnat ovat liikuntapaikkojen päärahoittajia. Asiaa alleviivaa myös liikuntalaki, missä todetaan seuraavanlaisesti.

“Kunnan vastuu

Yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla on kuntien tehtävä. Kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle:

- 1) järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen;*
- 2) tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoimintaa; sekä*
- 3) rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja.” (Liikuntalaki 390/2015, 5§)*

Liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpitäminen ovat siis Suomen lain mukaan kuntien vastuulla. Mihin kaikkiin liikuntapaikkoihin tämä lain velvoite ulottuu ja koskeeko se jalkapallostadioneita? Se onkin jo vaikeampi kysymys. Voimme tuskin väittää tai tulkita, että laki velvoittaa kuntia rakentamaan Veikkausliigan tai UEFA:n tarkat lisenssivaatimukset täyttäviä stadioneita. Liikuntalain ensisijainen tarkoitus on kuitenkin “edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa”.

Peltovuori kertoo, että OKM suosittelee stadionhankkeiden yhteydessä urakoitsijaa ottamaan huomioon kansalliset ja kansainväliset vaatimukset. Kuitenkin niin, että päätös on loppupeleissä rakennuttajan eikä lisenssisääntöjen noudattamisella ole juurikaan vaikutusta avustuksen myöntämiseen.

Veikkauksen ja liikuntapaikkarakentamisen suhde

Veikkaus alkoi systemaattisesti vuoden 2017 tienoilla korostaa markkinointiviestinnässään liikuntapaikkoja, joihin oli myönnetty avustuksia heidän rahoistaan. Peltovuori näkee Veikkauksen roolin äärimmäisen tärkeänä ja toteaa, että

urheilun ja liikuntapaikkarakentamisen kannalta on hyvä, ettei rahoja tarvitse neuvotella valtion budjetista.

“jos ajattelee tätä liikuntapaikkainfraa tässä maassa, niin meidän pelastus selkeesti, niinku valtionhallinnon näkökulmasta on se, että nämä rahat on näitä veikkausvoittorahoja. Jos me pantas tämä, yritettäs samaa määrää valtion budjettiin, niin ei kannattais unta nähdä.”

Vaasan - kaupunki omistajana ja kuntayhtymä operatiivisesta toiminnasta vastaavana (Kaisa-Leena Ahlroth)

Vaasan Elisa stadionin toimintaa pyörittää Vaasanseudun Areenat kuntayhtymä, joka on Vaasan kaupungin ja Mustasaaren kunnan omistama. Samaan organisaatioon kuntayhtymän hallintaan kuuluvat myös Vaasa Areena (jäähalli) ja Botniahalli (yleisurheilu- palloilu- ja monitoimihalli), joiden omistus on jakaantunut Vaasan ja Mustasaaren kesken. Itse jalkapallostadion on kuitenkin sataprosenttisesti Vaasan kaupungin omistama. Tutkimusta varten haastateltiin Kuntayhtymän johtajana toiminutta Kaisa-Leena Ahlrothia. Haastattelu tehtiin helmikuussa 2017. Ahlroth raportoi arjessa työstään Vaasan kaupunginhallitukselle ja hänen esimiehenä toimii Vaasan sivistystoimen johtaja Cristina Knookala.

“se oli ehkä semmonen Vaasan kaupungin linjaus, että kaupungin liikuntapavleut keskittyy niihin perinteisiin liikuntapaikkoihin kuten pururatoihin ja hiihtolatuihin tai koulujen kenttien ja näiden koulujen hallien hoitoon... Ja sitten nämä huippu-urheilun ja laajemman liikunnan paikat ni ne on sit kuntayhtymällä.”

Ahlrothin mukaan hinnoittelu on erittäin asiakasystävällistä vaasalaisille seuroille ja koulut sekä päiväkodit pääsevät tiloihin harrastamaan liki ilmaiseksi.

“Vaasa tukee sillä tavalla oman kaupungin seuroja ja oman kaupungin toimijoita”

Vaasan kaupunki investoi stadionin rakentamiseen arviolta 15 miljoonaa euroa. Operatiivisessa vaiheessa kuntayhtymältä ja stadionilta odotetaan nollatulosta, johon ei kuitenkaan vielä 2017 oltu päästy.

“jo viime vuonna (2016) se kaupungin tuki oli melko pieni. Eli kaupunki tukee sen erotuksen mitä jää siitä myynnistä pois.”

Stadionin vuosibudjetti pyörii Ahlrothin mukaan noin puolen miljoonan paikkeilla. Sen lisäksi kaupunki joutuu avustamaan toimintaa vuosittain.

“Ja sitten toimintakulut on sen verran, että tässä on niinku laskettu, että kaupunki joutuis maksaa vajaa 90 000 (euroa). Se on erittäin vähän nimittäin kaupunki makso tästä silloin ku tää oli Hietalahden Stadionin 185 000 (euroa) vuosittain.”

Ahlrothin mukaan Elisa stadionilla työhyvinvointitapahtumat ovat osa strategiaa ja liiketoimintaa, mutta niitä ei toistaiseksi ole ollut vielä kovin paljon.

“No tykyt on silleen, että kyllä niitä on ollut, mutta niitä voisi olla paljon enemmän.”

VPS ja stadion

Koska Vaasan stadion on ennen kaikkea kaupungin omistama, on päätetty, ettei penkkien väriä valita jonkun tietyn seuran mukaan.

“Joku sanoo, että miksi tääl ei oo mustat penkit. No, ei tääl oo mustia penkkejä, ku ei tää oo Vepsun stadion.”

Vaasan stadionille on kuitenkin rakennettu VIP-tilat ja ravintolat, vaikka niiden rakentamisesta ja tukemisesta julkisella rahalla on taitettu peistä. Ravintolatilaa vuokraa VPS, joka on myös sisustanut sen. Näin ravintola on siis voitu somistaa ja brändätä seuran värien mukaisesti.

“ravintolatilan vuokralainen on se joukkue, tai sillä joukkueella on oikeus vuokrasopimukseen, joka pelaa kaupungissa korkeimmalla sarjatasolla ja se on tällä hetkellä VPS.”

VPS on saanut mahdollisuuden myydä stadionille työhyvinvointipalveluita, mutta sitä ei ainakaan haastattelun tekohetkellä ollut vielä juurikaan tapahtunut. Lisäksi VPS:lla on oikeus myydä mainoksia kentän laidalle ja se maksaa mainospaikoista vuokraa kuntayhtymälle. Ahlrothin mukaan talousarvioon on kirjattu, että vuokra on kiinteä 5000 euroa vuodessa.

Yhteistyö stadionien kesken

Ahlroth on kertomansa mukaan yrittänyt onkia tietoja muiden stadionien ja kaupunkien käytännöistä mainospaikkojen suhteen, mutta tietoa on jaettu nihkeästi. Ahlrothin mukaan suomalaiset jalkapallostadionit jakavat toisilleen tietoja huomattavasti nihkeämmin, kun esimerkiksi jäähallit.

“kun on näitä yksityisiä tai yksityisten operoimia, ni silloin siihen tulee tietty. Et mulle on sanottu ihan suoraan, että sä et tuu koskaan saamaan vastauksia noihin kysymyksiin.”

Vaasan ja Seinäjoen tiukka kilpailu asetelma on näkynyt muun muassa siinä, että Ahlrothin mukaan häntä ei ole päästetty käymään Seinäjoen stadionille.

“Joo sehän on ihan merkillä pantavaa, et mä en ole päässy käymään tuolla OmaSp stadionilla ollenkaan, et mä oon kahdesti yrittänyt mennä ja voin sanoa, että mun pääsy on evätty.”

Kun kaupungit investoivat merkittäviä summia infrastruktuuriin, yksi stadionrakentamisen tavoitteista tai motivaatioista saattaa olla suur tapahtumien saaminen omalle paikkakunnalle. Tapahtumalla rahan ja hyvän tekeminen kotikaupungille riippuu

usein siitä, miten hyvin kisaturistit saadaan kuluttamaan rahaa kaupungissa. Itse stadioneilla on vaikea tehdä rahaa, sillä kansainväliset lajiliitot kuten UEFA tai vaikkapa Kansainvälinen Hiihtoliitto FIS Lahdessa valvovat ja kontrolloivat hyvin tarkkaan sitä, mitä stadioneilla saa myydä ja mainostaa.

Tämän tutkimuksen kirjoitustyön aikana Ahlroth pyysi eroa johtajan virastaan ja se myös myönnettiin 9.11.2017 yhtymähallituksen puolesta (Vaasan seudun areenat 09/2017).

Yksityisen stadionin tapaus Seinäjoella (Raimo Sarajärvi)

Seinäjoen stadionin omistaja ja rakennuttaja Raimo Sarajärvi toimii myös SJK:n puheenjohtajan ja käyttää suurinta äänivaltaa sekä stadionin, että seuran liittyvissä päätöksissä. Sarajärven haastattelusta käy ilmi, miten iso sydämen asia tämä projekti on hänelle ollut.

“joskus se on ollu raskasta tää, et se on oma, ... on pitänyt kerätä rahaa ja ottaa velkaa. Mut sit se toinen puoli, et tää on oma ja täällä voi tehdä mitä vaan.”

Kaupungin rooli ja operatiivinen vaihe

Sarajärven mukaan kaupunki antoi stadionille 2,2 miljoonan avustuksen, mutta ei ole mitenkään mukana stadionin pyörittämisestä nyt operatiivisessa vaiheessa, kun se on valmis. Kenttä ja stadionin tontti ovat kuitenkin kaupungin omaisuutta ja siitä maksetaan vuokraa kaupungille. Niinpä kaupunki on myös sitoutunut vaihtamaan kentän pinnoitteen “tarpeen mukaan”.

“me maksetaan vuokraa kaupungille tosta kentästä, tosta maapohjasta ja sitten kiinteistövero kaupunkille kaikkineen noin 65 000 euroa vuodessa. Ja sitten me maksetaan kaikki yleispito, kaikki lämmitys, sähkö, vesi, kaikki. Meillä ei voi neuvotella mistään, pannaanko lämpö päälle - me vaan laitetaan silloin, kun meistä itsestä tuntuu siltä... niitten (kaupungin) menoerä oli tasan se 2,2 miljoona eli ongelmat loppu siihen.”

Raimo Sarajärvi toivoo, että kaupunki käyttäisi seuraa markkinointivälineenä, koska hänen mukaansa seura toimii kovana käyntikorttina kaupungille. Tukea toivotaan myös vahvemmin stadionilla järjestettävillä tapahtumilla. Sarajärven mukaan SJK ei saa minkäänlaisia tukia esimerkiksi kenttävurojen maksamiseen. Sen sijaan amerikkilaista jalkapalloa ja cheerleadingia harrastava seura saa kaupungin tukea stadionilla järjestettäviin tapahtumiinsa.

Rahoitus

Sarajärvi avaa Seinäjoen stadionin rahoituskuvioita ja on optimistinen sen suhteen, että rakentamista varten otettu pankkilaina saadaan maksettua aikataulussa.

“15 vuoden päästä velkaa ei pitäis olla enää ollenkaan. Sen jälkeen pitää ajatella, et seura on edelleen nuori ja sillä on oma stadion ni se on aika iso asia Suomessa... oma jalkapallohalli, oma stadion, semmosia seuroja ei löydy Skandinaviasta kovin montaa, että.”

Stadionia tuettiin UEFA:n Hat Trick rahoilla Suomen Palloliiton kautta 400 000 eurolla. Valtiolta ei kuitenkaan OKM:n kautta tullut euroakaan ja Seinäjoen stadion on ainoa Veikkausliigan stadion, jota ei olla tuettu veikkausvoittovaroin. Sarajärvellä on oma mielipiteensä järjestelmästä ja sen oikeudenmukaisuudesta sekä joustavuudesta.

“No kyl mun mielestä se tää kertoo vaan tästä suomalaisesta järjestelmästä, et se on ihan järkky. Että eihän toi niinku mä sanon, et kaikkia tuetaan veikkausvoittovaroilla, mutta mun tekis mieli laittaa mainonta, et meit ei oo tuettu sentilläkään veikkausvoittovaroilla. Et eihän se systeemi oikeen nee silloin, että jos me tehdään tähän näin ja me haetaan niitä, me ei saada. Ku me ei vaan mahduta siihen ku pitäis siis viis vuotta aikaseemmin suunnilleen alkaa hakea.”

Rahoitusta haettaessa myös pankkilainan saaminen oli Sarajärven mukaan yllättävän vaikeata. Vaikka hän on kokenut kiinteistösijoittaja ja stadionilla oli 50 % omarahoitus, oli pankille äärimmäisen vaikea perustella, miksi laina pitäisi myöntää. Ilmeisesti kyse oli pitkälti myös siitä, ettei Suomessa vastaavia hankkeita ole ennen ollut. Toisaalta voidaan myös pohtia, oliko kyse siitä, että pankin ei välttämättä ollut helppo uskoa stadionin bisnesmallia ja sen kannattavuutta. Sarajärven mukaan liiketoiminnan mallintaminen on huomattavasti helpompaa nyt, kun stadion on pystyssä ja homma pyörii. Hänen mukaansa lainan perustelu onnistuisi pankille nyt paljon paremmin.

Stadion on myynyt osakkeita, jotka oikeuttavat omaan istumapaikkaan. Osakkeita on eri hintaisia ja eritasoisia (A-, B-, C-, ja D-osakkeita). Osakkeeseen kuuluu vuosittainen vastike, jonka hinnalla saa samalla kausikortin ja mahdollisen eri tasoisen VIP-paketin. Osakkeen voi myydä eteenpäin tai palauttaa seuralle, jos ei halua maksaa vastiketta ja tällöin seuran voi myydä osakkeen uudestaan eteenpäin. Stadionia ei yksittäisen sijoittajan näkökulmasta taloudellisessa mielessä voida pitää hyvänä sijoituksen, sillä osakkaille ei makseta osinkoja. Sarajärven mukaan kaikki osingot *“tulevat elämyksinä”*.

Sarajärvi myös myöntää, että merkittävää taloudellista voittoa tuottavan huippu-urheilubisneksen pyörittäminen on käytännössä mahdotonta.

“Sillai et se pyörii ni sen saa, mut ei sellaista et siit korjataan voittoja ni semmoseen mä en usko. Että sitten sillä puolella sitten en intohimot aina kasvaa sen myötä ku tulee tuloja.”

Omistusjärjestelyt ja konserni

Seinäjoella stadionin ympärillä pyörii kolme eri yhtiötä. Jalkapalloseura SJK Oy, Stadion Oy ja sitten vielä erillinen Stadion Management Oy, jonka alle kuuluu myös jalkapallohalli. Sarajärvellä on enemmistöomistus näihin kaikkiin yhtiöihin ja hänen mukaansa järjestelyt on tehty siltä varalta, jos tapahtuu jotain äärimmäisyyksiä.

“Stadion Oy on pelkkä kiinteistöyhtiö, joka omistaa vaan tän rakennuksen ja perii Stadion Managementilta vuokraa ja se saa osakkailta vastiketta, jolla se hoitaa lainaa, kiinteistöveroja ja vakuutusta. Sitten taas Stadion Managementilla on kaikki liiketoiminnallinen riski... Stadion Oy:llä on kaikki velka.”

Stadion Management Oy:n kuluu kaikki kiinteistöissä tapahtuva ravintolatoiminta ja kaupungin keskustaan sijoitetut mainostaulut sekä enemmistöosuus stadionilla toimintaansa pyörittävästä fysikaalisesta hoitolaitoksesta.

Koko konsernin vuosittainen liikevaihto pyörii Sarajärven mukaan kuuden ja seitsemän miljoonan paikkeilla, josta *“Stadion Oy:n osuus on vajaa miljoona euroa, Stadion Managementin 3,5 miljoonaa ja seuran 2-2,5 miljoonaa”*. Työntekijöitä konsernilla on kaikkiaan yhteensä noin 50 ympäri vuoden. Asiakastieto.fi (12.5.2018) -palvelusta tarkastaessa luvut ovat hieman Sarajärven kertomaan pienempiä, joten Sarajärven haastattelun yhteydessä ilmoittamissa luvuissa on ripaus optimismia ja lapinlisää. Sarajärven mukaan kokonaisuus on kuitenkin pyritty rakentamaan kestäväälle pohjalle, joka ei ole täysin riippuvainen yksittäisistä henkilöistä.

“Että nythän täs tietenkä pyritään siihen, että täs on tätä kiinteitä rakennetta, liiketoimintaa, joka ei oo sitte nii henkilövetoista. Mainostaulut tuottaa keskustassa, stadionit tuottaa tapahtumilla, halli tuottaa kävijöillään. Et tietty tulorakenne tulee muualta. Ku et se et mitä meilläki on 600 yritystä tukijana seurassa, ni sehän on valtakirja niinku alueelta...”

Yhteistyökumppanuudet

Seinäjoen stadionilla ja SJK:lla on siis Sarajärven mukaan jopa 600 eri sponsoria, joiden myyntiä Stadion Management Oy hoitaa. Kaikki stadionille asennetut mainokset ovat mustavalkoisia tai harmaan sävyisiä, mikä vaikuttaa merkittävästi stadionin yleisilmeeseen. Sarajärven mukaan neuvottelut eivät olleet helppoja, koska värimaailma on erittäin tärkeä osa yritysten brändiä ja identiteettiä. Kuitenkin ison kuvan kannalta oli parasta, että Sarajärvi sai neuvoteltua harmonisen värimaailman stadionille myös mainokset mukaan lukien.

Osa sponsoreista saa myös runsaasti lisämyyntiä stadionin ansiosta ja asiakkuudet ovat täten kaksisuuntaisia. Sarajärvi viittaa päätuottajasopimukseen:

“Atriallekin me oltiin ennen niinku tavallinen yhteistyökumppani, jonka kautta ne sai näkyvyyttä. Nyt me ollaan iso ostaja niille ja ostetaan varmaan 300 000 eurolla vuodessa Atrialta tuotteita.”

Ottelutapahtuma ja stadionin muut tapahtumat

Olosuhteilla on iso merkitys katsojien houkuttelemisessa jalkapallokatsomoihin. Kilpailu ihmisten vapaa-ajasta on kovaa ja kilpailua käydään ennen kaikkea *“kotisohvan kanssa”*.

Tämän johdosta Sarajärven mukaan tulisi panostaa reilusti tapahtumien elämysluonteisuuteen.

“...tän pitää tarjota niinkun muutakin kuin se peli. Et siinä pitää olla se sellainen yhteisöllisyys ja toistensa tapaamispaikka.”

Sarajärven mukaan stadionin VIP-tilat on myyty loppuun moneksi vuodeksi eteenpäin ja jokaisessa pelissä on yli 500 ihmistä VIP-tiloissa. Näille vieraille stadionilta löytyy myös 500 lämmitettyä mustaa nahkapenkkiä, jotka maksoivat Sarajärven mukaan yhteensä 180 000 euroa. Laadukkaat ja mukavat ravintolatilat ovat aiheuttaneet myös sitä, että ihmiset jäävät sisätiloihin pelin ajaksi, jolloin tunnelma stadionilla saattaa hieman laskea.

“Se mikä tässä näkyy tietysti, ni on se että ku täällä on hyvät palvelut, peli näkyy sisältä ruuduilta, niin se mikä tässä tapahtuu maailmallakin, ni tänne jää ihmiset sisään katsomaan.”

Stadionin tilojen muunneltavuus on ollut yksi iso tekijä, joka on Sarajärven mukaan jo suunnitteluvaiheessa otettu huomioon ja se on tehty liiketoimintamahdollisuudet mielessä. Tapahtumat ja kokoukset tuovat merkittävää lisätuottoa Seinäjoen stadionyhtiölle ja niitä varten on hyvä olla valmius muunnella tiloja tapahtuman tarpeiden mukaan.

Jalkapallon lisäksi stadionilla on jo järjestetty konsertteja, Vaahteraliigaa (amerikkalaista jalkapalloa), ampumahiihtoa, kuntotestausta, massaliikuntatapahtumia, maatalousnäyttelyn vip-tilat ja esimerkiksi 5000 hengen pikkujoulut. Keskusteluissa ja toimintasuunnitelmassa on ollut myös iltapäiväkerhotoiminnan aloittaminen. Sarajärven mukaan stadionilla myydään 150 000 litraa olutta vuodessa, mikä on suunnilleen saman verran kuin suurimmat yökerhot Suomessa myyvät.

Helsinki - kaupungin omistama ja seuran pyörittämä bisnes (Aki Riihilahti)

Aki Riihilahti on toiminut Helsingin Töölön jalkapallostadionilla operoivan Helsinki Stadion Management (HSM) Oy:n toimitusjohtajana vuodesta 2009 lähtien. HSM maksaa stadionin omistavalle Helsingin kaupungille vuosittain vuokraa *“ison kuusinumeroisen summan”* siitä, että saa pyörittää stadionin toimintaa. Stadionilla on osakekiinteistöjä, joissa Suomen Palloliitto ja Helsingin Liikuntavirasto pitävät tilojaan ja näistä tiloista ei makseta vuokraa Stadion Management Oy:lle. Myöskään aitoista ei kerry vuokraa, vaan ne ovat yksityisessä omistuksessa. HSM:n lisäksi Aki Riihilahti on myös HJK:n toimitusjohtaja, joten hänellä on kaksoisrooli ja samaan konserniin kuuluvat HSM ja HJK ovatkin hyvin lähellä toisiaan.

Liiketoimintamalli

Stadion saatiin pystyyn vuonna 2000, mutta Riihilahden mukaan alussa se tehtiin aivan kestäättömän bisnesmallin pohjalle. Ensi töikseen Riihilahti alkoi monipuolistaa

stadionin tulovirtoja hankkimalla monipuolisemmin erilaisia vuokralaisia, joiden kautta yritetään maksimoida kiinteät tulot.

“sun pitää miettiä aina miten tällaisen kiinteistön kaupallistaminen on tehty, ja riippumattomia tuloja, vuokratuloja. Ensimmäinen mitä me tehtiin, me puolitettiin ravintola, meillä on kiinteitä vuokralaisia, että tavallaan kiinteiden tulojen maksimointi on yksi iso osa. Silloinhan meillä oli yksi ravintola nyt meillä on useita kuukausittaisia vuokralaisia riippumatta siitä mitä se on.”

Riihilahden näkemyksen mukaan stadioneita rakennetaan aivan liikaa niin, ettei operatiiviseen vaiheeseen kiinnitetä riittävästi huomiota.

“Ihan liian usein se operatiivinen, että mikä se liiketoimintalogiikka on, niin siinä tehdään niin isoja oikopolkuja...”

“...sen mä vielä sanon, että yleisesti stadion ei voi olla niin, että se tehdään ihan puhtaasti pelkästään jalkapallo mielessä ja sitten se tehdään, et jos sä joudut muuttamaan konseptia. Se on aika epärealistinen. Siinä on isot kulut, pienet tulot. Sen takia, varsinkin tällaisilla markkinoilla pitää miettiä, mikä on tulorakenne sinäkin päivänä kun ei pelata.”

Riihilahden mukaan on erikoista, ettei muilla maailman stadioneilla ole satsattu yhtä voimakkaasti liikuntapalvelujen myyntiin. Esimerkiksi konsertteja hän pitää hyvänä tulon lähteenä, mutta volatilitietä on sen verran suurta, että on järkevämpää luoda vakaampaa kivijalkaa päivittäisellä toiminnalla.

Riihilahden mukaan stadionin toiminnan kannalta isoja merkittäviä sopimuksia ovat stadionin nimi sekä päätuottajasopimukset. Sen lisäksi tulonmuodostuksen kannalta olennaisia ovat ottelupäivän toimintojen optimointi sekä pelipäivien ulkopuolisten toiminta.

“On yksi asia saada se (stadion) pystyyn, toinen asia on sitten pyörittää sitä. Sen lisäksi on sitten tietysti erilaiset oikeudet. Jos et sä pysty myymään stadionin nimiä ja päätuottajasopimuksia, niin sitten sulla taas tippuu iso osa niistä mahdollisista kaupallistamisen elementeistä. Joskus näissä julkisrakenteisissa jutuissa ei saa myydä vaikka stadionin nimeä tai vaikka päätuottajasopimuksia Hartwall tai Sinebrychoff tai Fazer tai muu vastaava, joka on hirveän tärkeä elementti siinä tulonmuodostuksessa. Kolmas on tietenkin, miten sä pystyt maksimoimaan ne pääottelutapahtumat, lähinnä kustannusten kannalta, kustannus versus tulot ja sitten tämä yhteistyökumppanipuoli, joka on kaikille ymmärrettävää, miten sä sen pystyt tekemään. Mutta kuinka paljon sä saat tuloja silloin kun ei ole pelipäiviä?”

Riihilahden mukaan Helsingissä ollaan erityisen hyviä pelipäivän ulkopuolisten päivien myynnissä. Heidän konseptissaan myydään yrityksille liikuntapalveluja. Siten päästään käsiksi työhyvinvointipalvelujen isoihin rahoihin, eikä kaiken tulon tarvitse olla riippuvaisia urheilusponsoroinnin budjeteista, mikä on kokonaisuudessa huomattavasti pienempi potti verrattuna yritysten työhyvinvointirahoihin. Tämän asian sisäistämisessä on Riihilahden mukaan urheiluväellä paljon kehitettävää.

HJK:n ja stadionin omistajan kaupungin suhde

Kysyttäessä, että kokeeko Riihilahti toiminnan kaupungin tukemaksi, vastaus on suora: *“Ei ole.”* Asiaa voidaan kuitenkin pohtia monelta eri kantilta ja kokonaisuudesta sekä tontin vuokrasta kysyttäessä Riihilahti antaa pidemmän vastauksen:

“Hyvä kysymys, mutta olikohan se 2010 vai 2011 kilpailutettiin, kuka on seuraava vuokraaja seuraavalle 10-vuotiskaudelle. Meidän tarjous oli paras. Onko se silloin tuettua vai ei, niin hyvä kysymys. Tämä voidaan aina ehkä perustella toiselta puolelta näin, että jos tässä olisi kerrostalo tai parkkihalli, niin tuottaisiko tämä enemmän tuloja kaupungille, niin tuottaisi. Mutta voiko kaikkea aina noin, tuottaako se, että ihmiset ei liiku, niillä on yhteisöllisiä kohteita, niin tuottaako se taas toisella puolella pahoinvointia ja liikkuminen hyvinvointia. Jos joka puolella on vain kerrostaloja ja parkkihalleja, niin ihmiset ei liiku ja kokoonnu missään ja muuta, että sillä on tällaista sosiaalisia, mentaalisia ja fysiologisia kuluja toiselta puolelta. Jos puhutaan suoria yhteyksiä. Se on kilpailutettu kaikki. Sinne tuli ilmeisesti kaksi tai kolme tarjousta ja meidän oli paras. Vuokrasumma, joka me maksetaan, mun mielestä on ihan, en osaa sanoa pitäisikö sen olla pienempi tai vähempi, mutta on se enemmän mitä Barcelona maksaa Barcelonan kaupungille.

Riihilahden vastauksesta voi tulkita, että hän on hyvin perillä siitä, miten muissa Euroopan maissa stadioneita tuetaan ja hieman populistiseen sävyyn kertoo Helsingissä maksettavan kovempaa vuokraa stadionista, kuin Barcelonassa. Kenties tähän kommenttiin kätkeytyy myös osa totuutta siitä, että monissa muissa vahvemman jalkapallokulttuurin maissa julkiset suorat ja epäsuorat tuet jalkapallolle saattavat olla hyvinkin merkittäviä verrattuna Suomeen.

Riihilahti myös kehuu HJK:n investoineen reippaasti kaupungilta vuokraamaansa kiinteistöön:

“...kaupunki omistaa kiinteistön. Jonka vuoksi kiinteistön arvo tai kiinteistön arvon pitäminen on totta kai heidän intresseissään, jolloin tietyt peruskorjaukset kuuluu kaupungille, koska kaupunki omistaa kiinteistön. Samalla tavalla kuin kerrostalossa. Jos ajatellaan tätä. Meillä on HJK yksistään, joka hallinnoi, niin HJK on pannut enemmän rahaa tähän kiinteistöön kuin kaupunki. Jolloin omalla tavallaan voi sanoa, että julkinen panostus versus se, että mitä sillä saa on aika hyvä suhde. Jos omistat kiinteistön ja joku muu kasvattaa sen arvoa, sehän on aika hyvä panostus.”

“Sopimushan on, että jos peruskorjaus tulee, se tarkoittaa sitä, että asfaltti repeää tai putket on hajalla tai muu, niin silloinhan se totta kai kuuluu kiinteistön omistajalle ihan niin kuin kerrostalossa. Senhän vuoksi me maksetaan vuokraa tässä. Sitten taas vastaavasti, jos joku, joka, liittyy taas puhtaasti liiketoimintaan, niin kuin me ollaan entisöity kaikki tilat tässä (haastattelu tehtiin stadionin ravintolassa), me ollaan tehty kentän pintaan kaikkea ynnä muuta, niin silloin se on ollut meidän kustannus.”

Riihilahden kommentteista voidaan tulkita, että HJK:n ja kaupungin välinen vuokrasuhde on kehittynyt likimain sellaiseksi, jossa HJK investoi stadioniin lähes kuin stadion olisi sen oma. HJK on myös sopinut kaupungin kanssa järjestelystä, jonka mukaan seuran hoitaa kenttää puolet vuodesta ja kaupunki toiset puolet. Järjestelyyn kuuluu myös

samaan kortteliin kuuluvien muiden jalkapallokenttien (Pallokentät ja Sahara) hoito ja ylläpito.

“...alueella se menee niin, että HJK tai siis HSM hoitaa kuusi kuukautta vuodessa, mutta me hoidetaan myös Liikuntaviraston kentät ja Liikuntavirasto hoitaa kuusi kuukautta ja hoitaa myös meidän kentät. Me hoidetaan Liikuntaviraston vahtimestaripalvelut ja muut kuusi kuukautta koko talvikauden ja ne hoitaa kesäisin meidän muut kentät. Eli se on fifty-fifty. Hehän tässä on iso voittaja. Olisi ihan hyvä kysymys, että pitäisikö olla kokonaan niin kuin kaikki.”

Kaupungin omistajuus vaikuttaa siihen, että HJK ei ole esimerkiksi voinut tehdä tiettyjä remontteja, jotka olisivat olleet katsojaystävällisiä. Töölön stadionin valmistumisesta lähtien on puhuttu arkkitehtuurista johtuvasta tuuliongelmasta, mikä syntyy kun päädyt on jätetty auki. HJK ei ole kuitenkaan saanut kaupungilta lupaa remontoida päätyjä umpeen, vaikka se parantaisi katsojien viihtyvyyttä ja tunnelmaa ottelutapahtumissa.

“Esimerkiksi perusremonttiin ei saada lupaa. Jos me halutaan vaikka vaikuttaa jollain lailla joihinkin tiettyihin asioihin, vaikka siihen kun täällä on iso tuuli ongelma tai vesiongelma, niin ei voida.”

Seuran tulonmuodostus

Riihilahden mukaan Suomessa on äärimmäisen vaikea saada ottelutapahtumat tuottamaan merkittäviä summia rahaa seuralle. Erityisesti jos pelipäiväksi osuu sunnuntai, menot nousevat ja se vaikeuttaa tuloksen tekemistä. Ottelutapahtumissa korostuu kulujen optimointi. Konkreettisesti se saattaa tarkoittaa esimerkiksi sitä, montako katsomoa ja kioskia milloinkin ottelua varten avataan. Helsingissä stadion täyttyy harvoin niin täyteen, että kaikkia katsomoja olisi järkevää pitää auki.

Töölössä stadioninravintolamyynä on ulkoistettu kokonaan ja kaudella 2017 pelipäivien myynnistä meni ainoastaan pieni prosentti seuralle. Suurin osa HJK:n tuloista tulee liikuntapalvelujen ja seuran yhteistyökumppanuuksien kautta.

“...jos ottelutapahtuma pääsee nollaan, se on ihan ok. Sitten se on nämä liikuntapalvelut, yhteistyökumppanit ja okei, voidaan sanoa, että välillisesti, jos meillä on paljon täällä ihmisiä katsomassa, niin ne yhteistyökumppanipuoli kasvaa, mainokset ja muut.”

“...suhde siihen paljonko pääsylipputulot ovat ja paljon on kumppaneita, viisi kertaa enemmän rahaa tulee kumppanuuksista. Liikuntapalveluista tulee enemmän rahaa kuin pääsylipputulosta. Että saa jonkun perspektiivin...”

“...jokainen yritystapahtuma on minimissään 40 pinnan katetta. Meillä on 150 yritystapahtumaa vuodessa, pieniä ja isoja.”

Jalkapalloseurojen tulonmuodostuksessa isoin ero muihin maailman maihin nähden syntyy televisio-oikeuksien myynnissä. Veikkausliigan sopimukset ovat olemattomia muihin maihin nähden. Kaudella 2017 Veikkausliigalla oli televisiosopimus Sanoman kanssa, jonka seurauksena kaikki pelit näkyivät netti-tv:stä ISTV Extran kautta.

Näkyvyys ei kuitenkaan ole tietenkään samanlaista, kun jos pelit näkyisivät television vapailla kanavilla.

Töölön stadionin peruskorjaus ja stadionrakentamisen mallit

Töölön stadionille on suunniteltu peruskorjausta ja laajennusta eteläpäätyyn, jonka yhteydessä olisi tarkoitus rakentaa myös toimistoja ja liiketilaa. Riihilahden mukaan tämän kaupallisen rakentamisen avulla on tarkoitus rahoittaa remontista koituvat kustannukset, eikä myöskään kaupungille omistajana koituisi näin minkäänlaisia kustannuksia. Ainoana edellytyksenä on, että kaupunki antaa luvat rakentamiselle. Malli on yleistynyt maailmalla ja ollut käytössä monilla muillakin stadioneilla ja Riihilahti pitää sitä erinomaisena mallina ja on toiveikas sen suhteen, että peruskorjaus tulee toteutumaan.

“niissä on kaikissa se tausta-ajatus, että kaupunki antaa rakennusoikeutta, josta maksetaan ehkä kohtuullinen hinta, ei kohtuu korkeaa hintaa. Sitten rakennuttaja myy ne ulospäin ja se on subventio sitten sillä, millä rakennetaan sitten se urheilupaikka. Se on mun mielestä erinomainen malli. Tätä tapahtuu joka puolella; Parken, Elsborgin Areena.”

“Meillä on siis suunnitelma siitä, että me tehdään toi eteläpääty. Siihen tulee uusi palvelutila, sinne tulee ratkaisut, jolloin me ollaan taas kansainväliset standardit täyttävä areena, nythän me ei olla kaikilta osin. Meitä on muutamia sellaisia, jotka ollaan poikkeusluvalla. Ne ei ole mitään isoja, mutta ne on kuitenkin. Ainoa millä me voidaan toi rahoittaa on sillä, että tulee jotain muuta rakennusta, tontin alueelle muuta rakennusta, jolla sitä rahoitetaan sitten.”

“Eikä kaupungilla ole mitään sitä vastaan. Jos sekin parantaa heidän kiinteistönsä arvoa.”

“Nyt kun meidän hanke on meidän tontille. Se ei vie yhtään urheilupaikkaa. Sitä tuo verotuloja. Se on yksityisin varoin. Se vie nolla euroa julkista rahaa. Nolla euroa, ei yhden yhtä euroa. Miksi ei? En tiedä ketään ketä sitä vastustaisi. Mä olen nyt kaksi vuotta tehnyt sitä projektia. Mä en tiedä ketään, mä en oo törmännyt yhteenkään.”

“Ainoa, joka siinä voi vastustaa on se, että maisemakuvallisesti Olympiastadion, joku naapuri voi olla sitä mieltä, että se heikentää.”

Myös Seinäjoella Raimo Sarajärvellä oli suunnitelmissa rakentaa asuntoja stadionin yhteyteen, mutta hän näki lupien saamisen vaikeaksi prosessiksi ja kertoo syyksi perisuomalaisen kateuden: *“Kylhän meilläki oli ajatuksena, että tehään niinku asuintalot tonne nurkiin ja sillain, mutta sit sitä alkaa kadehtii jo niin hujaa Suomessa, että sen läpi saaminen on se vaikeus.”*

Rakennusvaihe vs. operatiivinen vaihe ja stadionin omistajuus

Aki Riihilahti korostaa, että stadionprojekteissa mietitään usein liian vähän operatiivista vaihetta ja sen bisneslogiikka, kun huomiota kiinnitetään vain siihen, miten stadion saadaan pystyyn.

“Tällaisissa stadioneissa vielä mikä se ongelma on, niin kuin Suomessa muutenkin, niin on se julkinen tai yksityisrahoitteinen, niin me rakennetaan pytinkejä ja ollaan tyytyväisiä kun se on pystyssä. Suomessahan on pohjaton se korjausvelka, joka on koulujen liikuntasaleihin, eri suorituspaikkoihin ynnä muihin...”

Riihilahti puolustaa ja perustelee Helsingin mallia, missä operatiivisesta vaiheesta vastaa yksityinen taho ja jalkapalloseura, jolla on selkeät intressit tuottaa laadukasta toimintaa ja palvelua.

“Mä uskon, että paras keino on se, että se operatiivinen puoli ei ole julkinen sektori vaan se on joku, jolla on oikeesti tavallaan intressit tuottaa sen toimintaa. Mä olen itse sitä mieltä, että public-private partnership on hyvä, jossa yhteisvaroin tai esimerkiksi yhteisperiaatteella, jollain tehdään, rakennetaan joku, mutta se operatiivinen taho on tavallaan sellainen, joka pitää siitä paikasta sitten huolta, saa sen elinvoimaiseksi.”

Kysymykseen, kenen Riihilahden mielestä tulisi Suomessa rakentaa jalkapallostadionit, hän vastaa seuraavanlaisesti ja tulee samalla puolustaneeksi Töölössä käytössä olevaa mallia:

Se joka, mun mielestä se pitää tehdä, riippuu paikasta. Tekisi mieli sanoa, ei kenenkään. Mutta silloin kun se on mietitty, että siinä on hyvä liiketoimintasuunnitelma ja mä en usko, että hyvää liiketoimintasuunnitelmaa pystyy tekemään muu kuin yksityissektorin toimija.”

Toisaalta Riihilahden ja HJK:n intresseissä olisi myös omistaa stadionista ainakin osa, sillä se helpottaisi stadionilla operointi.

“tää on ajautunut tähän tilanteeseen monesta syystä, mutta kyllä se olisi ihan hyvä, että operaattori myös omistaa sitä. En osaa sanoa, et mikä se suhde ois, mutta sit ollaan hyvässä kysymyksessä, että jos kaupunki omistaa jonkun ja käyttää siihen vielä rahaa, niin mikä se vastine sieltä on?”

Riihilahti kuitenkin tunnustaa, että on monessa suhteessa järkevää, että kaupunki on mukana omistamassa ja tuottamassa stadioneita.

“mun mielestä sellainen malli, missä kaupungilla on osallisuus, se luo tiettyä stabiilitettä. Se luo tiettyä sellaista, mekään ei voida tätä ylikaupallistaa, musta se on ihan ok. Musta se on tosi ok, on tietyt pelisäännöt, tietyt kilpailutusnormit.”

Huippu-urheilun, urheilupaikkarakentamisen ja stadionien yhteiskunnallinen perustelu

Aki Riihilahden pohtiessa stadionien ja liikuntapaikkojen yhteiskunnallista perustelua hän samalla toteaa, että ei ole helppoa löytää yksiselitteistä perustelua sille, miksi stadioneita pitäisi rakentaa ja tukea julkisilla varoilla.

“on helppo sanoa, että koululiikuntasalit, uimahallit, muut parantaa ihmisten hyvinvointia sekä henkistä että fyysistä. Se on mun mielestä tosi helppo perustella. Mutta sitten tällaiset yksittäiset stadionit ja muut, niin se ei ole niin yksinkertaista. Että pystynkö mä todistamaan, että tää tuo verotuloja siinä määrin kuin se kulu on ollut. Toki me maksetaan vuokraa tästä, se on yksi peruste, mutta edelleenkin tulee hyvä kysymys, että jos tässä ois kyse kerrostalotontista, niin todennäköisesti ne sais enemmän.”

“Jos moraalista oikeutusta haetaan kaikille, niin en sitä pysty perusteleen ja laskeen sen paremmin. Mutta kyllä silti väittäisin, että urheilulla sellainen on. Se on niin iso kansalaisliike, joka kiinnostaa monia. Se kohdistuu moneen. Olit sä sitten itse urheilija tai katselija, niin se kohdistuu paljon enempi kuin monen muuhun tukeen. Yleensä jos ajatellaan julkisia varoja, tukia, niin ne kohdistuu aika kapeelle, mutta urheilussa se kohdistuu kyllä aika laajalle. Hyvä, että se perusteltavuus on olemassa, mutta me olla ihan ylipaskoja kertoon sitä näille. Mutta ei me voida täällä vaik suomalaistädille sanoa, että joo, matkailu on lisääntynyt ihan helvetisti suomalaistadionin takia.

Stadioneita voidaan pitää myös kansainvälisestikin merkittävänä maamerkkeinä. Jotka ovat ennen kaikkea ihmisten kokoontumispaikkoja.

“Stadionit on konkreettisesti maamerkkejä useasti kaupungissa joka paikassa. Ja kerää eri tavalla eri puolilta eri ihmisiä viettämään aikaa, kokoontumaan, osa liikkumaan, osa kannustamaan, osa tulemaan töihin... Eipä tule sanoneeksi, että mennäänpä illalla kaikki tuohon parkkihalliin katselemaan autoja tai että mennään sinne kävelemään rappusia alas.”

Riihilahti näkee, että heidän stadioninsa pystyy tuottamaan arvokkaita asioita isolle määrälle ihmisiä. Erityisesti hän korostaa jalkapallo-ottelutapahtumien ulkopuolista toimintaa, johon he ovat Töölössä panostaneet paljon.

“Ollaan 365 päivää vuodessa auki. Meillä on täällä eri lajeja vaikka kuinka paljon. Sen lisäksi meillä on yritysliikuntaa, joka pitää ihmisiä hyvässä työkuunnossa, vähentää sairauspoissaoloja, eläköitymisiä. Yritysliikuntahan on maailman perusteltavin homma. Jos sä ajattelet yhteiskunnan kannalta, jokainen sairauspoissaolo, jokainen ennenaikainen eläköityminen on iso kustannus. Sit meillä on harrasteliikuntaa iltaisin. Meillä on kolmannen sektorin toimintaa, iltapäiväkerhot ja Alzheimerpotilaat... Sitten meillä on kilpaurheilu. Kaikki samassa paketissa, joka itse rahoittaa itsensä yksityisin varoin.”

Haastattelujen analyysi ja yhteenveto - yhteisiä teemoja, haasteita ja mahdollisuuksia

Seuraavassa esitellään asiantuntijahaastatteluissa nousseita yhteisiä teemoja. Yhteen on vedetty eri toimijoiden näkökulmia stadionien ja seurojen yritysjärjestelyistä, liiketoimintamalleista, työhyvinvointipalveluista, kenttien ylläpidosta, stadionien yksityiskohdista ja paikkakuntien välisestä yhteistyöstä.

Yritysjärjestelyistä: erillisten tytär-yhtiön tuomat edut

Stadionyhtiöt ovat yleensä erillisiä yrityksiä, joiden suhde seuraan vaihtelee. Helsingissä ja Seinäjoella jalkapalloseuran ja stadionyhtiön toiminta on hyvin läheisessä yhteydessä ja erilaisilla yritysjärjestelyillä on pyritty saavuttamaan etuja. Vaasassa toiminta on erillistä ja seuran yhteys stadionin päätöksentekoon on etäisempi.

Töölön jalkapallostadionia pyörittävä Helsinki Stadion Management (HSM) on HJK Oy:n *“100 prosenttinen tytär-yhtiö”*, mitä Riihilahti pitää monessa mielessä hyvänä mallina. *“Tässä on monta hyvää syytä, miksi on stadionyhtiö ja seura. HJK voi, heidän nyt esimerkin, HJK voi myydä pääyhteistyökumppaneille Hartwallille ja tytär-yhtiö voi myydä Sinebrychoffille.”*

Tämä näkökulma on mielenkiintoinen jalkapalloseuran liiketoimintaa ajatellessa. Sponsorisopimukseen liittyy usein pykälä, ettei sopimuksia voida tehdä saman alan kilpailijoiden kanssa. Kahdella eri yhtiöllä ja toisistaan mielikuvissa riittävän erillisillä toimijoilla/tuotteilla voidaan kuitenkin kiertää tämä haaste. Näin on paremmat mahdollisuudet neuvotella sponsorisopimuksia useiden saman alan toimijoiden kanssa. Riihilahti on kertomansa mukaan ollut viemässä saman tyyppistä mallia myös UEFA:an, jonka seurauksena Mestarien Liiga ja Eurooppaliiga eriytettiin kahden eri markkinointiyritysten myytäväksi.

Sarajärven mukaan Seinäjoella tämä ei ole mahdollista, vaan heillä *“ne (sponsorisopimukset) on synkronoinnissa tietysti”*. Heillä on konsernissa kolme eri yritystä: Seinäjoki Stadion Oy, W-media & Management ja Seinäjoen Jalkapalloklubi Oy. Sarajärvi perustelee yritysjärjestelyjä seuraavanlaisesti:

“velka on kaikki Stadion Oy:ssä eli tässä kiinteässä rakennuksessa, liiketoiminnallista riskiä tässä käytännössä ei oo. Et sitte vaa vaihtuu operaattori jos tää menee perseelleen.... mul on periaattees enemmistö näihin kaikkiin. Mut sillain se on tehty, että riskit on rajattu sillä lailla, että. Mutta totuushan on se, että ei mul oo varaa näitä kaataa varmaa yhtään. Mut sit jos tapahtuu joku, on joku konsertti tai joku muu, tapahtuu jotain sellaista josta laukeaa vaikka 10 miljoonan vastuut ni sit tää on pakko kaataa, se Management yhtiö sellases tilanteessa. Se on niinku äärimmäisyyksien varalta rakennettu juttu, mutta ku ei halua ottaa sitä tämmöistä, tää on ollu nii jumalaton työ, jättää tähän semmosta tilannetta, että niinku vois kaatua johonki sellaseen juttuun. Että pakkohan tää on niinku jollakin lailla turvata.”

Miksi HSM ja HJK ovat sitten onnistuneet Aki Riihilaahden johdolla tekemään sellaiset yritysjärjestelyt ja luomaan itselleen tilanteen, joka mahdollistaa myymisen saman alan eri toimijoille ja toistensa kilpailijoille? Siihen olisi kiinnostavaa perehtyä syvemmin ja sen tutkimisesta voisi olla hyötyä monille jalkapalloseuroille.

Vaasassa jalkapalloseura toimii ry-pohjalta ja Veikkausliigassa pelaava miesten joukkue osakeyhtiönä, mutta stadionin kanssa se ei ole millään lailla sama konsernia, koska stadionilla operoi Vaasanseudun Areenat Kuntayhtymä. VPS:n etuna on seuran kokonaisuuden keveys ja ketteryys ja se, että he voivat keskittyä vain ydinosaamiseensa eli jalkapalloon.

Erilaiset tapahtumat stadioneilla ja kysymys markkinoiden vapaasta kilpailuista

Stadionien käyttöastetta voidaan mitata paitsi kentän käyttötunneilla myös muiden siihen rakennettujen tilojen käyttöä mittaamalla. Kentän alusta vaikuttaa merkittävästi siihen, miten paljon itse pelikenttää voidaan käyttää. Nurmikentän käyttötunnit vuodessa ovat murto-osan siitä, miten tekonurmea pystytään käyttämään. Samalla tavalla myös kentän ulkopuolisten rakenteiden käytettävyys ja muunneltavuus vaikuttavat siihen, miten paljon stadionia voidaan hyödyntää erilaisiin kaupallisiin tarkoituksiin. (KPMG 2013)

Tutkimuksemme kohteena olevien stadionin muiden (kaupallisten) tapahtumien järjestämisessä näkyy vahvasti se, millaiset taloudelliset intressit ja insentiivit stadionin operaattorilla on. Helsingissä ja Seinäjoella esimerkiksi yritystapahtumia on todella, mutta Vaasassa niitä *“voisi olla enemmänkin”* ja haastattelussa nousi esille esimerkiksi koulujen mahdollisuus käyttää tiloja. Seinäjoella on jo nähty monenlaisia tapahtumia jalkapallon lisäksi ja visioissa on toiminnan laajentaminen. Helsingissä puolestaan toimintaa on jo Riihilaahden mukaan jokaisena vuoden päivänä ja hän näkee sen olevan myös peruste sille, miksi heidän toimintansa on arvokasta.

Kaisa-Leena Ahlrothin mukaan Vaasan Elisa stadionilla työhyvinvointitapahtumat ovat osa strategiaa ja liiketoimintaa, mutta niitä ei toistaiseksi ole ollut vielä kovin paljon. Työhyvinvointi- ja liikuntapalvelujen myymisen liittyy Ahlrothin mukaan julkisen toimijan näkökulmasta tiettyjä ristiriitoja. Voidaan siis päätellä, että tämä vaikuttaa myös myyntiin, kuten Ahlrothin kommentin rivien välistä voidaan tulkita.

“se meidän ydintoimintahan on se tilojen vuokraaminen. Et sitte jos me järjestetään liikuntapalveluita, meillähän on semmonenkin yksikkö, ni siinä me yritetään toimia niin, että me ei kilpailla yksityisen kanssa.”

Aki Riihilahti nostaa esille saman kysymyksen julkisten toimijoiden tai tukien tulosta sotkemaan vapaata kilpailua. Hän kokee erittäin merkittäviä tukia saavat urheiluopistot eräänlaiseksi kilpailijaksi omalle liiketoiminnalleen ja kyseenalaistaa vahvasti heidän saamansa miljoonien tuet. Riihilaahden mukaan keskellä metsää sijaitsevien urheiluopistojen sijaan tulisi tukea kasvukeskusten urheiluakatemiatoimintaa.

“...mä esimerkiksi kyseenalaistan sen, että minkä takia urheiluopistoille jaetaan tällä hetkellä merkittävä summa edelleen rahaa koska tällä hetkellä nehan ei ole se, missä, jos

ne perusteleo olemassa oloaan sillä, että niissä tehdään suomalaista urheilua, niin sehän ei enää pidä paikkansa. Vaan se on ihan sellainen käsittämätön vekslaus, että ne saa edelleen sellaisia tukia.”

Töölön stadionilla ei ole kuitenkaan ristiriitaa liikuntapalvelujen tarjoamisessa, vaikka kaupunki onkin omistajana. Käytännössä kaupunki vuokraa alustan, jossa HSM ja HJK voivat pyörittää (liike)toimintaansa. Aki Riihilahden johdolla Töölön stadionista on kasvanut iso työhyvinvointipalvelujen tarjoaja. Riihilahden esittämä argumentti työhyvinvointipalveluihin keskittymisestä on vakuuttava. Kun verrataan urheilusponsoroinnin ja työhyvinvoinnin kokonaisrahamääriä, huomataan, että työhyvinvointialalla liikkuvat euromäärät ovat moninkertaisia urheilusponsorointiin verrattuna. Siksi on järkevää suunnata voimavaroja ja myynnin ponnisteluja nimenomaan työhyvinvointipalvelujen markkinoille. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että perinteisten kentänlaitamainosten sijaan (toki niitäkin myydään edelleen) keskitytään entistä enemmän yrityksille suunnattujen liikuntapalvelujen ja työhyvinvointipäivien myyntiin.

Kenttien lämmitys ja valaistus

Kenttien lämmitys on julkisen vallan näkökulmasta iso haaste ympäristön ja myös talouden näkökulmasta. Kentän lämmitys maksaa ja siihen kuluu paljon energiaa, joten sitä voidaan pitää myös ympäristölle haitallisena toimintana. Esimerkiksi poliitikkojen ja ympäristöviranomaisten suunnalta tulee paineita vähentää päästöjä, mikä on räikeässä ristiriidassa talvisen taivaan alla kentän lämmittämisen kanssa. Tämä käy ilmi julkisen vallan edustajien asiantuntijahaastatteluilta. Mauri Peltovuoren mukaan aiheen tiimoilta tulee painetta esimerkiksi ympäristöministeriöstä.

“on helkutin vaikee löytää perusteluita enää sille, että jalkapallokenttiä lämmitetään silleen et se lämpö menee tonne... se on hirveen arka paikka meille mennä myöntämään lämmitettävä kenttä, vaikka se olisi toiminnan puolelta kuinka hyvä juttu. No siin on löydetty jotakin kultaisia keskiteitä joskus sille, että siihen on käytetty jotakin lauhde-energiaa tai jotain muuta...”

Veikkausliigan olosuhteiden näkökulmasta kysymys kenttien lämmittämisestä on tärkeä. Kenttien lämmitys on ollut jo pidemmän aikaa yhtenä liigalisenssin ehtona - samoin kuin valaistus. Koska kautta on haluttu pidentää sekä alusta että lopusta äärimmilleen, on olosuhteiden kanssa usein isoja haasteita. Sekä keväällä että syksyllä saattavat kentät olla lumen peitossa ja silloin lämmityksille on iso tilaus. Jalkapallojoukkueet harjoittelevat ympäri vuoden ja jalkapallo on lähtökohtaisesti ulkopeli. Tämän ajatuksen “myyminen” virkamiehille ei ole kuitenkaan helppoa jalkapalloseurojen näkökulmasta ja esimerkiksi Vaasan stadionia pidettiin ensimmäisenä talvena kiinni, eikä kenttää lämmitetty kuin vasta kovan painostuksen jälkeen maaliskuussa, kuten Ahlrothin haastattelusta käy ilmi. *“Olemme lähtökohtaisesti kiinni joulukuusta huhtikuulle” ... “Mutta nyt tuli seuroilta aika kova painostus siihen ja me avataan se nyt hiihtolomaviikolla.” ... “Lämmitys maksaa “noin 15 000 euroa kuukaudessa”*

Ahlroth tuo myös esille kenttien talvikäytön vaikutuksen kentän käyttöikään: *“lumien kolaaminen ja koneellinen poistaminen kuluttaa kenttää”*. ja tuo sitä myöten esille yhden kaupungin argumenteista, miksi kentät pitäisi pitää suljettuna talvella:

Yksityiset tahot katsovat lämmittämiskysymystä enemmän omista lähtökohdista ja lämmittävät kentän silloin, kun siihen on tarve (ja rahat riittävät). Esimerkiksi HJK valmistautui kauteen 2017 harjoittelemalla muutamia päiviä lukuun ottamatta koko kauden ulkona. SJK harjoitteli enemmän sisällä, sillä heillä on myös oma harjoitushalli. Rami Sarajärvi kuitenkin korostaa, että heillä on mahdollisuus lämmittää kenttää milloin vain: *“Ja sitten me maksetaan kaikki yleispito, kaikki lämmitys, sähkö, vesi, kaikki. Meillä ei voi neuvotella mistään, pannaanko lämpö päälle... me vaan laitetaan silloin, kun meistä itsestä tuntuu siltä.”*

Kun omistaa stadionin (SJK) tai vastaa täysin sen operatiivisesta toiminnasta (HJK) ympäristökysymyksiä pitää pohtia lähinnä oman tunnon mukaan ja sähkölaskun kautta. Toki lait asettavat myös raamit, mutta ne ovat suhteellisen löyhät, ainakin toistaiseksi. Julkisella puolella kysymys on monimutkaisempi (Vaasa). Vastuullisuutta vaaditaan enemmän, koska ollaan ikään kuin vastuussa useammalle eri taholle. Esimerkiksi Vaasassa vastuullisuus ja energiankulutuksen seuraaminen ovat myös osa strategiaa:

“se on hirveen tärkeätä meille, et meillä seurataan energiankulutusta koko ajan. Ja meidän omassa strategiassa se on niinku ekologisuus ja kestävä kehitys kaikilta osin ni se on meille kirjattu ylös.”

“Me ollaan tehty omissa kohteissa merkittäviä investointeja ihan tästä syystä, muun muassa vaihdettu LED-valoja sekä Areenalle että Botniahalliin, joka säästi heti suoraan 30 prosenttia meidän sähkölaskuun, joka on paljon.”

Talvella tarvitaan myös paljon valoa, sillä Suomessa sitä ei luonnon puolesta ole liikaa tarjolla. Koko kentän valaisemiseen kuluu energiaa ja kaikilla stadioneilla lamppuja säädetään usein harjoituksiin ja ei niin tärkeisiin tapahtumiin huomattavasti pienemmälle, mikä on lamppujen ainoastaan peleissä käytössä oleva kokonaiskapasiteetti.

Kentällä on myös iso vaikutus siihen, miten stadionilla voi tehdä bisnestä. Yksi suurimpia tekijöitä liiketoimintamallin kannalta on pelikentän alusta. Riihilahden mukaan tekonurmi *“on ainoa keino saada Suomessa ja Skandinaviassa stadion kannattamaan.”* Töölön stadionille vaihdettiin luonnon nurmen tilalle tekonurmi vuonna 2003 ja sen seurauksena kentän käyttötunnit pystyttiin nostamaan Riihilahden mukaan 600 tunnista aina 2500 tuntiin vuodessa. Samalla alkoi myös liiketoiminta kasvaa. Tekonurmikentän käyttötunnit ovat Suomen olosuhteissa vuositasolla niin paljon isompia, että käytännössä kaikille uusille stadioneille kannattaa rakentaa nykyään tekonurmi.

Stadionin värimaailma ja muut yksityiskohdat

“Tunnusta väriä” -julisti Veikkausliigan tunnettu ja iso kampanja muutamia vuosia sitten. Stadionin värillä on väliä, kun puhutaan jalkapallosta, joka perustuu pitkälti leikkiin, jossa “me ja muut” -ajattelu on keskeinen osa identiteetin muodostusta. Ero tehdään näkyväksi ennen kaikkea eri värisillä peliasuilla. Seuran värejä pyritään tuomaan esille myös monessa muussa paikassa, mikä on osa seuraidentiteetin muodostusta ja vahvistamista. Sitä kautta kommunikoimme asioille sekä tietoisesti, että myös tiedostamatta merkityksiä

ja välitämme merkitykset yksilöille ja yhteisöille (Hall, 1999). Pienistä yksityiskohdista syntyy iso kokonaisuus ja stadionin värit vaikuttavat vahvasti mielikuviin ja tunnelmaan. Mitä ammattimaisemmassa ympäristössä toimitaan, sen enemmän pieniin yksityiskohtiin kiinnitetään huomioita. Stadionien osalta värimaailma on yksi merkittävä ulospäin näkyvä seikka, joka kertoo pelipaikan suhteesta seuraan. Tämän tutkimuksen pienen otannan perusteella julkisomisteisilla stadioneilla on vaikeampi tunnustaa väriä ja valita esimerkiksi penkkien värimaailmaa tai muita yksityiskohtia seuran värien ja toiveiden mukaan. Alla olevasta kolmesta erilaisesta kommentista voi nähdä eron ei stadionien välillä:

Seinäjoki: *“Seuran värit musta ja kulta toistuvat pelaajien suihkutiloista katsomoon. Kaikesta huomaa, että stadion on meidän eikä kaupungin.”* - Raimo Sarajärvi (HS, 27.3.2018)

Helsinki: *“No esimerkiksi jos me vaihetaan kentän pinta tai penkit, niin koska kaupunki omistaa kiinteistön, se joutuu kilpailuttamaan sen ja kilpailutuksessa halvin on voittaja. Eli me ei saatu valita kentän pintaa tai mitään noita, mitkä penkit tulee - se halvin tarjous voittaa. Se harmittaa, ettei me voida tehdä tästä enemmän meidän oman näköinen. Mä haluaisin vaihtaa kioskipisteiden paikkaa, et voi tietenkään. Mä haluaisin tehdä tonne tuuliverkon, et voi tietenkään. Mä haluaisin muuttaa tästä enemmän HJK:n näköisen...”* - Aki Riihilahti (asiantuntijahaastattelu)

Vaasa: *“Joku sanoo, että miksi tääl ei oo mustat penkit. No, ei tääl oo mustia penkkejä, ku ei tää oo Vepsun stadion.”* Kaisa-Leena Ahlroth (asiantuntijahaastattelu)

Stadionien välinen yhteistyö

Vaasanseudun Areenoiden johtaja Kaisa-Leena Ahlroth on kertomansa mukaan yrittänyt onkia tietoja muiden stadionien ja kaupunkien käytännöistä esimerkiksi mainospaikkojen myyntisopimusten suhteen, mutta tietoa on jaettu nihkeästi. Ahlrothin mukaan suomalaiset jalkapallostadionit jakavat toisilleen tietoja huomattavasti nihkeämmin, kun esimerkiksi jäähallit.

“se on ehkä semmonen asia mikä tota, minkä oon huomannu tässä jalkapallossa on aivan toisenlainen ilmapiiri niinkun stadionien kesken kuin jääkiekossa. Et jääkiekos on erittäin yleistä, että kaikkia ajatuksia vaihdetaan keskenään niinku operoijien välillä. Ja kaikki on täysin salaamatonta ja soitellaan paljon hallien kesken ja kysellään, et miten te sen teette. Ja kaikki on hyvin avointa. Mut jalkapallossa ei todellakaan oo tämmönen tilanne.

“kun on näitä yksityisiä tai yksityisten operoimia, ni silloin siihen tulee tietty. Et mulle on sanottu ihan suoraan, että sä et tuu koskaan saamaan vastauksia noihin kysymyksiin.”

Stadionien välisestä yhteistyöstä Helsinki Stadion Management Oy:n Riihilahdella on hieman erilainen näkemys. Kysyttäessä yhteistyöstä Vaasan, Seinäjoen ja muiden stadionien kanssa Riihilahden vastaus on suora: *“Kyllä me ollaan tehty paljon yhteistyötä.”*

Yksi syy sille, että Ahlroth on kokenut jäävänsä ulkopuoliseksi saattaa olla siinä, että hän ei ole seuran edustaja. Tähän viittaa myös se, että Raimo Sarajärven mukaan stadionien välinen yhteistyö on näkynyt erityisesti Veikkausliigan hallituksessa, mikä toimii seurojen välisenä foorumina. Siellä seurat ovat jopa visioineet tuovansa yhteistuumin jonkun konserttikiertueen Suomeen, mutta edellytyksenä on tietenkin, että *“alustat”* eli stadionit ovat riittävällä tasolla.

“Et sehän mahdollistaa asioita ja kyl me käytiin ku oltiin Veikkausliigan hallituksessa, ni käytiin keskusteluita, et ku Kuopiossa stadionhanke etenee, Lahti etenee, Tampere haluaa edetä. Rovaniemellä on nyt laajennus käynnissä tai suunnitteilla ni me mietittiin sitä, että voidaanko me tuoda joku konserttikiertue myös yhdessä Suomeen, joka tuo sitte kaikille tuloja ja jakaa sitä riskiä vähän ja. Et kyllähän me joudutaan niinku hakee näitä malleja ja ihan toiminta-alustathan mahdollistaa sen.”

Seuranäkökulma - mahdollisuudet ja uhat:

Alla oleviin listoihin on kerätty eri stadionien mahdollisuuksia ja uhkia siellä pelaavan seuran näkökulmasta. Poiminnat on tehty osittain haastatteluissa esiin tulleiden teemojen pohjalta. Sen lisäksi kohtia on lisätty julkisuudessa esillä olleiden keskustelujen pohjalta sekä omaa päättelyä käyttämällä.

VPS:n vahvuudet Elisa stadionilla

- Uudistettu jalkapallostadion, jossa ei juoksuratoja
- Mahdollisuus myydä kentänlaitamainoksia
- Kaupungin parhaan joukkueen asema ja sitä kautta stadionin ravintolan käyttöoikeus (VPS hoitaa talkoilla)
- VIP-aitioiden myynti (vuokraa maksetaan kaupungille sen mukaan, miten niitä on käytetty *“noin neljäsosa hinnasta”*)
- Kevyt kokonaisuus ja mahdollisuus keskittyä ydinosaamiseen (eli jalkapalloon), kun ei vastuuta stadionista
- Seuran pitkät perinteet Hietalahdessa

VPS:n uhat Elisa stadionilla

- Kentän lämmitys ja käytettävyys talvella
- 5000 vuokra kentänlaitamainoksista (monet muut seurat saavat ilmaiseksi)
- Penkkien ja stadionin yleisilme ja värit ei ole seuran brändin mukainen
- Kompromissit kaupungin muiden seurojen kanssa
- Työhyvinvointipalveluiden myynti stadionille ei ole lähtenyt vetämään

SJK:n mahdollisuudet Oma SP stadionilla

- Oma ja uusi jalkapallostadion, jossa ei juoksuratoja
- Katsomot ja kaikki yksityiskohdat seuran väreissä
- Erilaisten tapahtumien järjestäminen
- Oma otteluaikataulu, joka mahdollistaa paremman (oluen) myynnin
- Seuralla suhteellisen lyhyt historia (ketteryys)
- Vahva ja iso organisaatio

SJK:n uhat Oma SP stadionilla

- Iso pankkilaina
- Jalkapalloseuran taloudellinen ja urheilullinen kestävä menestys
- Riippuvuus yhden miehen (Raimo Sarajärven) rahoista
- Seuralla suhteellisen lyhyt historia (juurettomuus)
- Iso organisaatio ja isot kiinteät kulut

HJK:n mahdollisuudet Telia 5G Areenalla

- Jalkapallostadion, jossa ei juoksuratoja
- Keskeinen sijainti Töölössä (isot Pääkaupunkiseudun markkinat)
- Tärkeimmät sidosryhmät (Palloliitto, Veikkausliiga & HJK ry) työskentelevät kaikki stadionilla
- Vakiintunut iltpäiväkerhotoiminta
- Vahva asema työhyvinvointipalvelujen ja yritystapahtumien tarjoajana
- Mahdollisuus myydä HSM:n kautta HJK:n sponsorien kilpailijoille
- Suunnitelmat saneerauksesta ja stadionin kehittämisestä
- Iso perinteinen seura ja sitoutunut organisaatio
- Seuran pitkät perinteet Töölössä

HJK:n uhat Telia 5G Areenalla

- Helsingissä kova kilpailu muiden tapahtumien ja tapahtumapaikkojen kesken
- Tuulisuus ja kolkko tunnelma, koska päädyt ja sivut on jätetty auki
- Rakennusvaiheessa myydyistä aitioista ei kerry vuokraa
- Ei mahdollisuutta remontoida ja muokata stadionia omien toiveiden mukaan
- Ei mahdollisuutta vaihtaa koko stadionin väritystä vastaamaan seuran värejä
- Yleisömäärien putoaminen HIFK:n pudottua Ykköseen (ei enää Stadin Derbyjä)
- Vuokrasopimus 10 vuodeksi kerrallaan

7. Tutkimuksen yhteenvetoa, arviointia ja pohdintaa

Yhteenveto tutkimuksesta

Tutkimus avaa kysymystä siitä, miten huippu-urheilua tuetaan julkisin varoin. Suomalaisen stadionrakentamisen tukimahdollisuuksia on avattu tutustumalla OKM:n linjauksiin ja haastatteleamalla OKM:n ylitarkastajaa. Tukia on mahdollista hakea valtiolta, mutta usein julkisen puolen päärahoittaja on kunta tai kaupunki. Kunta vastaa myös usein kentän ylläpidosta. Sen lisäksi jalkapallon olosuhdehankkeisiin on mahdollista saada esimerkiksi UEFA:n Hat Trick -tukea, jota haetaan Palloliiton kautta. Stadionin julkisiin tukiin liittyen osana työtä tehtiin myös katsaus tutkimuksiin, joissa argumentoidaan lähinnä amerikkalaisten tapausten näkökulmasta, että stadioniin investoiminen ei ole taloudellisesti järkevä sijoitus julkisen vallan näkökulmasta. Toisaalta stadionit tuovat yhteiskunnalle paljon hyvää, jota on vaikea mitata rahassa. Stadion tarjoaa alustan esimerkiksi yhteisöllisyydelle ja niitä onkin kuvailtu jopa nykyaikaisiksi maallisiksi katedraaleiksi, jotka toimivat kaupungin tunnetuimpina monumentteina.

Miten stadioneita sitten rakennetaan? Stadioneita rakennetaan edelleen kokonaan julkisin varoin, kuten Vaasan esimerkki osoittaa. Samalla kuitenkin on todettava, että Euroopassa on yleistynyt yksityisen omistajuuden ja rahan osuus stadioneilla. Uudenlaiset tavat ajatella rakentamista kuten elinkaarimalli ja allianssimalli ovat lisänneet yksityisten toimijoiden kiinnostusta stadionprojekteja kohtaan. Jalkapalloseuran näkökulmasta stadion tarjoaa edellytyksiä ja mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseksi taloudellisesti. Sitä kautta se luo pohjaa myös urheilulliselle menestykselle - vaikkakin uudelle stadionille siirtyminen saattaa heikentää kotietua hetkellisestä. Puutteellisista olosuhteista kärsivät seurat yrittävät edistää uusien stadionien rakentamista tai vanhojen päivittämistä, mutta harvalla on resursseja ryhtyä projekteihin puhtaasti omin voimin.

Veikkausliigan stadionit ovat edelleen pääosin kaupunkien omistuksessa. Seurojen mahdollisuudet ja kyvyt kaupallistaa stadioneita ydintoimintansa tueksi ovat vaihtelevia. Tähän vaikuttaa myös vahvasti laajemmin toimintaympäristö ja esimerkiksi kaupungin koko. Esimerkiksi Maarianhaminan kokoisessa kaupungissa stadionille ei montaa suurkonserttia pysty myymään vuodessa. Kaupungin stadioneilla seurojen toiveet eivät usein toteudu esimerkiksi värimailmaan liittyen. Stadionin nimi on onnistuttu myymään kuudella paikkakunnalla yhdestätoista, mutta selkeää kuvaa siitä, miten paljon seurat ovat hyötäneet nimen myynnistä ei kuitenkaan onnistuttu saamaan. Trendi vaikuttaa olevan se, että tekonurmet yleistyvät ja juoksuradat vähenevät Veikkausliigan stadioneilla.

Helsingissä HJK ja Seinäjoella SJK ovat pisimmällä stadionin kaupallisen potentiaalin hyödyntämisessä. Nämä kaksi seuraa vastaavat täysin stadionilla operoinnista ja saavat tuloja paljon myös muista stadioneilla järjestettävistä tapahtumista kuin jalkapallo-otteluista. Vaasassa sen sijaan kaupunki on ottanut stadionin hoitaakseen ja uusi Elisa Stadion tarjoaa VPS:lle loistavat mahdollisuudet keskittyä omaan ydintoimintaan eli jalkapalloon. Helsingin, Vaasan ja Seinäjoen stadionien tarjoamat mahdollisuudet ja uhat jalkapalloseurojen näkökulmasta on koottu tiivistetyiksi listoiksi, jotka esitettiin edellä.

Työn arviointi ja jatkokysymyksiä

Mitä lisäarvoa tämä työ on luonut? Tutkimus toimii kokoavana katsauksena jalkapallostadionien maailmaan. Sen avulla voidaan ymmärtää paremmin jalkapallostadioneita ja erityisesti yksityisen ja julkisen rahan sekä toimijuuden suhdetta stadionprojektien eri vaiheissa. Tietoa ja lankoja on vedetty yhteen, niin että ilmiön iso kuvaa aukeaa selkeämmin. Kysymys urheilupaikkarakentamiseen tulevasta julkisesta rahasta voi tuoda myös mielenkiintoisia pointteja isoon kansalliseen keskusteluun huippu-urheilun yhteiskunnallisesta perustelusta. Jalkapalloseuran näkökulmasta työ voi auttaa ymmärtämään ja analysoimaan sitä, miten erilaiset stadionin omistajuusmallit ja stadionin operatiiviseen vaiheeseen liittyvät järjestelyt vaikuttavat kykyyn toimia ja kehittyä.

Parannettavaa on aina helppo löytää - niin myös tässäkin diplomityössä. Tutkimuksessa olisi voinut olla tarkempi fokus ja tutkimusongelman tavoitteiden määrittely olisi voinut olla selkeämpää. Yhteen tai kahteen tutkimuskysymykseen keskittyminen olisi tiukentanut tarkastelua. Nyt tutkimuskysymyksiä oli suhteellisen monta ja aiheen käsittely lähti paisumaan moneen eri suuntaan. Kun puhutaan stadionien saamasta julkisesta tuesta, suurin osa siitä tulee kunnilta. Niinpä asiantuntijahaastatteluissa ja aineistossa ylipäättään olisi voinut olla enemmän kaupunkien näkökulmaa edustavaa tietoa. Myös seuran näkökulmaa olisi ollut hyvä selvittää paremmin Vaasasta. Esimerkiksi Helsingin ja Seinäjoen kaupungin edustajien sekä VPS:n näkökulman selvittäminen haastattelujen avulla olisi tuonut lisäarvoa tutkimukselle. Palloliiton olosuhdepäällikkö Tero Auvinen toimi työssä hyvänä sparraajan, mutta olisi voinut olla hyödyllistä myös haastatella häntä virallisesti ja saada näin tutkimukseen vahvemmin mukaan hänen asiantuntemustaan.

Jatkossa olisi kiinnostavaa tutustua syvällisemmin stadionien sekä seurojen talouslukuihin ja tehdä analyysia koko konsernien liiketoiminnoista. Olisi myös mielenkiintoista tutkia, millaisia vaikutuksia Vaasassa ja Seinäjoella kesällä 2018 pelattavilla nuorten EM-kilpailuilla on alueen talouteen ja onko kaupunki saanut näin taloudellisia kerrannaisvaikutuksia stadionien rakentamisen ansiosta. Kiinnostavaa olisi myös nähdä ja seurata, miten uudet suunnitteilla olevat stadionprojektit etenevät esimerkiksi Tampereella ja Jyväskylässä ja tuleeko näiden uusien rakennusmallien (allianssimalli ja elinkaarimalli) soveltaminen muuttamaan tavan rahoittaa huippu-urheiluun suunnattujen suorituspaikkojen rakentamista pysyvästi.

Pohdintaa huippu-urheilun yhteiskunnallisesta perustelusta

“Voidaan sanoa, että suomalaisen huippu-urheilun yhteiskunnallinen asema on epäselvä ja että suomalainen huippu-urheilu tarvitsee yhteiskunnallisen perustelun: Mitkä ovat huippu-urheilutoiminnan periaatteelliset lähtökohdat? Mitä huippu-urheilu tuottaa suomalaiseen yhteiskuntaan? Millä reunaehdoilla suomalainen huippu-urheilu toimii?” (Lämsä 2016 s.59)

Tämä työ osuu ajallisesti ja temaattisesti isoon keskusteluun huippu-urheilun yhteiskunnallisesta perustelusta. Vuoden 2016 aikana tehdyistä huippu-urheilun sisäisen (Lämsä et 2016) ja ulkoisen arviointiraporttien (Lipponen 2017) johtopäätöksistä yksi

merkittävimmistä liittyi nimenomaan huippu-urheilun yhteiskunnalliseen perusteluun. Raporttien seurauksena Olympiakomitea on käynnistänyt prosessin, jonka tarkoituksena on ollut urheilun yhteiskunnallisen perustelun kirkastaminen. Tavoitteena on vastata kysymyksiin. Mikä on huippu-urheilun merkitys Suomelle? Mikä siinä on arvokasta, mikä arveluttavaa? Miksi huippu-urheilua pitää tukea?

Valmistelu on tapahtunut kevään 2018 aikana lukuisissa erilaisissa viiteryhmissä urheilijoista valmentajiin, yritysjohtajista kansanedustajiin, toimittajista nuoriin vaikuttajiin. Keskusteluja vetävät suunnistaja Minna Kauppi, miekkailija Niko Vuorinen sekä koripalloilija Juho Nenonen. Viiteryhmien keskusteluista syntyvä aineisto tuo sisältöä myös liikuntapoliittiseen selontekoon, joka linjaa seuraaviksi vuosiksi valtion budjetin käyttöä sekä lainsäädäntöä liikunnan ja urheilun edistämiseen. Lisäksi Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus Kihu tuottaa aiheesta tutkimuskatsauksen taustoittamaan viiteryhmien keskusteluja ja niistä johdettavaa lopputulemaa. Tavoitteena on tiivis ja vastaanpanematon kiteytys huippu-urheilun merkityksestä 2020-luvun Suomelle. (Olympiakomitea.fi 6.3.2018)

Kysymys yhteiskunnallisesta perustelusta koskee kaikkia urheilulajeja ja liittyy myös vahvasti siihen, miten julkista tukea urheilulle ja urheilupaikkarakentamiselle perustellaan. Yksi asia on saako esimerkiksi pikaluistelu Mika Poutala valtion verotonta valmennus- ja harjoitteluapuraha, joka on suuruudeltaan 5 000, 10 000 tai 20 000 euroa vuodessa. (minedu.fi 3.3.2017) Toinen isompi kysymys on, että onko valtio tai jokin kaupunki valmis satsaamaan pikaluisteluun niin, että Suomeen saataisiin täysimittainen harjoitteluhalli luisteluun. Nykyisellään Suomessa ei ole pikaluisteluhallia tai täysimittaista rataa ja olosuhteet estävät suomalaisia pikaluistelijoita kilpailemasta tasapuolisesti maailman huippujen kanssa - tai ainakaan harjoittelu ei onnistu kotimaassa. Millä argumenteilla pikaluisteluhallia pitäisi vaatia kaupungilta tai valtiolta?

Jalkapallossa urheilijoille suoraan ei juurikaan makseta apurahoja - lukuun ottamatta muutamia naisten maajoukkuepelaajia (minedu.fi 3.3.2017) ja julkinen tuki lajille on enemmän institutionaalista, joka suuntautuu Palloliittoon ja urheilupaikkarakentamiseen ja epäsuorasti Veikkauksen kautta esimerkiksi Veikkausliigaan. Millä argumentein jalkapalloväki vaatii lisää rahaa olosuhteisiinsa, jotta kilpailu muiden maiden kanssa olisi mahdollista edes jollain tasolla? Tulisiko rahaa yrittää saada enemmän julkiselta- vai yksityiseltä sektorilta? Ovatko argumentit samat, riippumatta siitä kenelle myydään? Millaista lisäarvoa yhteiskunnalle ja yrityksille jalkapallostadion voi tarjota? Näihin kysymyksiin ei ole helppoja yksiselitteisiä vastauksia, mutta tämä tutkimus pyrkii tarjoamaan taustatietoja ja lähtökohtia vastausten rakentamiseksi.

Lähdeluettelo

- Alkio, Jenni. 2016. Suomalainen liikuntatalous sukupuolinäkökulmasta ja resurssien jakautuminen.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/108971/Opinnaytetyo%20Aikio.pdf?sequence=1>
- Alaja, Erkki. 2009. *Monsieur Magic – Aulis Rytönen*. Helsinki: Teos. s.195-196.
- Baade, R. A. 1996. Professional sports as catalysts for metropolitan economic development. *Journal of Urban Affairs*, 18(1), 1–17.
- Baade, R. A. 2000. The impact of sports teams and facilities on neighborhood economies: What's the score? In W. S. Kern (Ed.), *The economics of sports* (pp. 21–47). Kalamazoo, MI: W.E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Baade, R. A., & Dye, R. 1990. The impact of stadiums and professional sports on metropolitan area development. *Growth and Change*, 21(2), 1–14.
- Baade, R. A., & Sanderson, A. R. 1997. The employment effect of teams and sports facilities. In R. Noll & A. Zimbalist (Eds.), *Sports, jobs, and taxes: The economic impact of sports teams and stadiums* (pp. 92–118). Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Baade, Robert A. & Matheson Victor A. 2011. Financing Professional Sports Facilities http://college.holycross.edu/RePEc/hcx/Matheson-Baade_FinancingSports.pdf
- Beech, J., Chadwick, S. 2007. "The marketing of sport." Harlow: Pearson.'
- Benett, James T. 2012. *They Play, You Pay - Why Taxpayers Build Ballparks, Stadiums and Arenas for Billionaire Owners and Millionaire Players*, Department of Economics, Georg Mason University, (2012).
- Bromley, D.W. 1991. *Environment and economy: property rights and public policy*. University of Wisconsin-Madison.
- Bryant, RWG. 1972. *Land private property public control*, HarvestHouse, Limited, Publishers.
- Cetin C., Tribou G. 2017. Has the Amount of Available Financial Resources Become the Predominant Factor in Sporting Clubs' Successes and That of a Country's National Team? The Case of Turkish Basketball Clubs. In: Peris-Ortiz M., Álvarez-García J., Del Río-Rama M. (eds) *Sports Management as an Emerging Economic Activity*. Springer, Cham

- Coates, D., & Humphreys, B. R. 1999. The growth effects of sport franchises, stadia, and arenas. *Journal of Policy Analysis and Management*, 18(4), 601–624
- Coates, Dennis & Humphreys Brad R. 2008. Do Economists Reach a Conclusion on Subsidies for Sports Franchises, Stadiums, and Mega-Events? <http://econjwatch.org/articles/do-economists-reach-a-conclusion-on-subsidies-for-sports-franchises-stadiums-and-mega-events>
- Coates, Dennis & Humphreys, Brad R. 2008. Do Economists Reach a Conclusion on Subsidies for Sports Franchises, Stadiums and Mega-Events?, *International Association of Sports Economists, Econ Journal Watch*, 2008.
- Crompton, John & Howard, Dennis. 2010. The American experience with facility naming rights: opportunities for English professional football teams, *Managing Leisure*, 8:4, 212-226, DOI: [10.1080/1360671032000148585](https://doi.org/10.1080/1360671032000148585)
- Deloitte. 2016. The stadium as a platform - A new model for integrating venue technology into sports business.
- Desbordes, M., & Chanavat, N. 2016. *Marketing du Football*. Paris: Economica.
- Diedrich, Christopher. 2007. Homefield Economics: The Public Financing of Stadiums, *PolicyMatters*, Vol.4, No. 2, pp. 22-27. <http://www.faegrebd.com/webfiles/Homefield%20Economics.pdf>
- Drut, B. 2014. *Economie du football professionnel*. Paris: La Découverte.
- Eisinger, Peter. 2000. The Politics of Bread and Circuses Building the City for the Visitor Class. *Urban Affairs Review*. Vol 35, Issue 3, p. 316 – 333.
- Ekroos, Kim (2015) Olosuhderakentaminen urheiluseuran toiminnan kehittämisen mahdollistajana: Kaarinan Pojat ry:n toimitilahanke. <https://www.theseus.fi/handle/10024/105383>
- Elkington, John. 1994. Towards the Sustainable Corporation: Win- Win-Win Business Strategies for Sustainable Development, *California Management Review* 36, no. 2 p. 90-100.
- Fried, Gil. 2015. *Managing Sport Facilities*, 3rd Edition, University of New Haven.
- Giulianotti R. & Robertson R. 2009. *Globalization and Football*.
- Hamil, S. & Chadwick, S. 2010. *Managing football – an international perspective*. Elsevier Ltd. Oxford.
- Hall, Stuart. 1999. *Identiteetti. Vastapaino*.

- Hart, C. 199. Doing a literature review. Sage Publications Ltd. Lontoo.
- Heller, Chris. 2015. The Impossible Fight Against America's Stadiums, Pacific Standard. <http://www.psmag.com/business-economics/the-shady-money-behind-americas-sports-stadiums>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Gummerus Kirjapaino Oy. 15. painos. Jyväskylä.
- Hyytinen, Toni & Kivistö-Rahnasto, Jouni. 2015. Liikuntapalveluiden ulkoistaminen ja palveluiden turvallisuus: Nykytilanne ja kuntien kokemukset – Loppuraportti, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2015:9, 2015. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75123>
- Kari, Jaana. 2018. Lifelong physical activity and long-term labor market outcomes. Jyväskylä Studies in Business and Economics numerona 184, Jyväskylä 2018, ISSN 1457-1986, ISBN 978-951-7326-1 (pdf), ISBN 978-951-7325-4 (print). Teos löytyy sähköisessä muodossa osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7326-1>.
- Klemola, Jari. 2016. Joukkuepelillä voittoihin - Jalkapalloilu ja muu tehdasurheilu Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiössä 1924-1975.
- KPMG. 2013. A Blueprint for Successful Stadium Business. KPMG Sports Advisory. <https://www.footballbenchmark.com/documents/files/public/blueprint-successful-stadium-development.pdf>
- Kuper, S., & Szymanski, S. 2012. Les attaquants les plus chers ne sont pas ceux qui marquent le plus, (Traduction: Drut, B.). Bruxelles: De Boeck.
- Kuypers, T., & Szymanski, S. 1999. Winners and losers: The business strategy of football. London: Penguin.
- Laine, Antti. 2017. FINLAND: The Importance of the Private Sport Sector Has Increased in the 2000s, The Private Sport Sector in Europe A Cross-National Comparative Perspective, Editors: Antti Laine & Hanna Vehmas. Sports Economics, Management and Policy.
- Leeds, Eva Marikova; Leeds, Michael A. & Pistolet, Irina. 2007. A Stadium by Any Other Name: The Value of Naming Rights, Journal of Sports Economics
- Liikuntalaki 390/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150390>
- [Lipas](#) - [Liikuntapaikat.fi](#) Valtakunnallinen paikkatietojärjestelmä liikuntapaikoista, virkistysalueista, ulkoilureiteistä ja liikuntatoimen taloudesta (Viitattu: 20.12.2017)

- Lipponen, Kimmo J. 2017. “Menestyksen polulla, huippu-urheilun ulkoinen arviointi”, Valtioneuvoston julkaisuja 2017:1.
http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/448/Huippu-urheilun_arviointi_2016_www1.pdf
- Longley, Neil. 2013. An Absence of Competition. Part of the [Sports Economics, Management and Policy](#) book series (SEMP, volume 5)
- Lämsä, Jari; Mäkinen, Jarmo; Nieminen, Maarit & Paavolainen, Leena, 2016. HUIPPU-URHEILUVERKOSTON JA -YKSIKÖN SISÄINEN ARVIOINTI. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus & Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö, 2016. https://urhea-fi-bin.directo.fi/@Bin/d65a381a65b2edc0351df15b7d885db2/1521706928/application/pdf/560729/Sis%c3%a4inen_arviointi_raportti.pdf
- Moylan, Andrew. 2007 Stadiums and Subsidies, Home Run for Wealthy Team Owners, Strike-Out for tax-payers, National Taxpayers Union Foundation, NTUF Policy Paper #163, October 30, p.3.
- Mönkkönen, Janne. 2011. Ammattijalkapalloseurojen johtamisen haasteet
- Neuvonen, Riku. 2016. Tupakkamainonta kiellettiin, teoksessa: Kai Ekholm, Päivikki Karhula & Tuomo Olkkonen. Tiellä sananvapauteen. Helsinki: Kansalliskirjasto. ISBN 978-951-51-2864-5 (HTML). Viitattu 22.03.2018.
<https://sananvapauteen.fi/artikkeli/908>
- Noll, R., & Zimbalist, A. 1997. The economic impact of sports teams and facilities. In R. Noll & A. Zimbalist (Eds.), Sports, jobs and taxes: The economic impact of sports teams and facilities (pp. 55–91). Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Nyberg, Sten & Priks, Mikael. 2017. Public order and private payments: Evidence from the Swedish soccer league. [Journal of Public Economics, Volume 153](#), September 2017, Pages 1-8
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), “Liikuntatoimi tilastojen valossa - perustilastot vuodelta 2016”, 2018:3.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM): Rahapelitoiminnan tuotot. (Viitattu 23.3.2018) <http://minedu.fi/rahapelitoiminnan-tuotonjakokausvoittovarot>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2017. “Liikuntatoimi tilastojen valossa - perustilastot vuodelta 2015”, 2017.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79158/OKM01_2017.pdf
- Osborne Stephen (edit). 2000. Public-Private Partnerships: Theory and Practice in International Perspective.

- Paramio, Juan Luis; Buraimo, Babatunde & Campos, Carlos. 2008. From modern to postmodern: the development of football stadia in Europe, *Sport in Society*, 11:5, 517-534, DOI: [10.1080/17430430802196520](https://doi.org/10.1080/17430430802196520)
- Pollard, R. & Pollard, G. 2005. Long-term trends in home advantage in professional team sports in North America and England (1876–2003), *Journal of Sports Sciences*, Volume 23.
- Pollard, Richard. 2002. Evidence of a reduced home advantage when a team moves to a new stadium. *Journal of Sports Sciences*, vol 20, 2002.
- Prusi, Tuija. 2013. Kuntien itsehallinnollinen asema kaavoituksessa. Tampere University Press. Kunnallisoikeus - Local Public Law, Johtamiskorkeakoulu.
- Rosentraub, M. S. 1997. Major league losers: The real cost of sports and who's paying for it. New York: Basic Books.
- Rosentraub, M. S., & Swindell, D. 1998. Who benefits from the presence of professional sports teams? *Public Administration Review*, 58(1), 10–21.
- Sanderson, Allen R. 2000. Sport Facilities and Development: In Defence of New Sports Stadiums, Ballparks and Arenas, *Marquette Sports Law Journal*, Vol. 10, No. 2. p. 174-175.
- Santo Charles A. 2007. Beyond the Economic Catalyst Debate: Can Public Consumption Benefits Justify a Municipal Stadium Investment? *The University of Memphis, JOURNAL OF URBAN AFFAIRS*, Volume 29, Number 5, pages 455–479.
- Santo, Charles A. 2016. The Economic Impact of Sports Stadiums: Recasting the Analysis in Context, *Journal of Urban Affairs*, 27:2, 177-192, DOI: [10.1111/j.0735-2166.2005.00231.x](https://doi.org/10.1111/j.0735-2166.2005.00231.x)
- Skousen, M. (2009). *The Making of Modern Economics*. New York: Routledge.
- Siegfried, John & Zimbalist, Andrew. 2000. The Economics of Sports Facilities and Their Communities." *Journal of Economic Perspectives*, 14 (3): 95-114.
- Theodorakis, N., Alexandris, K., Tsigilis, N., Karvounis, S. 2013. Predicting spectators' behavioural intentions in professional football: The role of satisfaction and service quality. *Sport Management Review*, 16 (1), 85–96. 2013.
- Trumbour, Robert C. 2007. *The New Cathedrals: Politics and Media in the History of Stadium Construction*. Syracuse University Press.

- Tuominen, Jaakko. 2016. Pallokentästä hybridistadioniksi – Kehysanalyttinen näkökulma Tammelan stadionin suunnitteluhankkeeseen. Tampereen yliopisto Johtamiskorkeakoulu Ympäristöpolitiikka ja aluetiede Pro Gradu –tutkielma.
- UEFA, Hat Trick Program Overview. Viitattu 22.3.2018
https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/uefaorg/HatTrick/02/52/69/41/2526941_DOWNLOAD.pdf
- Valkeinen, Heli; Mäki- Opas Tomi; Prättälä, Ritva & Borodulin, Katja. 2014. Liikuntapaikkojen läheisyyden yhteys liikuntalajien harrastamiseen
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114884/URN_ISBN_978-952-302-165-5.pdf?sequence=1
- Valtion Liikuntaneuvosto (VLN). 2014. Liikuntapaikkarakentamisen suunta, Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4
http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/378/www_liikuntapaikkarakentamisen_suunta_paivitetty.pdf
- Vasankari, Tommi & Kolu, Päivi (toim.). 2018. Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset, Valtioneuvoston (VNK) selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018.
- Vilanen, Marika. 2015. Hallirakentaminen LePyn salivuoro-ongelman ratkaisuna – benchmarking-kohteena Honkahalli.
- Virtanen, Erkki. 2017. Valtion rahoittaman rakentamisen ongelmat, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 10/2017. Saatavissa:
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79554/Valtion%20rahoittaman%20rakentamisen%20ongelmat_FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Wilkinson, Todd & Pollard, Richard. 2006. A Temporary Decline in Home Advantage When Moving to a New Stadium, *Journal of Sport Behavior*; Mobile Vol. 29, Iss. 2, (Jun 2006): 190-197.
- Zimbalist, A. 1998. The economics of stadiums, teams and cities. *Policy Studies Review*, 15(1), 17–29.
- Zimmerman, D. 1997. Subsidizing stadiums: Who benefits, who pays? In R. Noll & A. Zimbalist (Eds.), *Sports, jobs and taxes: The economic impact of sports teams and stadiums*. Washington, DC: Brookings Institution Press.

Uutisia ja sivustoja:

- Aamulehti. (30.4.2017). Katujen tukkimisesta tulossa tapa – Poliisi: Tapahtuman järjestäjä maksaa terroriuhkaan varautumisen <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/katujen-tukkimisesta-tulossa-tapa-poliisi-tapahtuman-jarjestaja-maksaa-terroriuhkaan-varautumisen-24448965/>
- Asiakastieto.fi. Yritysten talous- ja taustatiedot. (Viitattu 12.5.2018) <https://www.asiakastieto.fi>
- Ekokompassi. (Viitattu 17.5.2018). <https://ekokompassi.fi/>
- Etelä-Suomen Sanomat: (14.3.2018). “Yllätyskäänne: Launeelle suunnitellaan jalkapallostadionia - Hjällis Harkimo mukana” <https://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/art2444330>
- Ethan Trex: A Brief History of Stadium naming Rights (27.11.2008) <http://mentalfloss.com/article/20239/brief-history-stadium-naming-rights>
- European Football Statistics (7.5.2018) <http://www.european-football-statistics.co.uk/topscorer.htm>
- FutisForum2. Vs: Sonera Stadiumin (Finskin) olosuhteet, palvelut ja yleinen keskustelu. (viitattu 20.4.2018)
- FutisForum2: Yleisöennätykset Suomessa (Viitattu: 7.5.2018) <http://futisforum2.org/index.php?topic=129402.0>
- FutisForum2: YLE - jalkapallon syöpä (Viitattu 18.5.2018) <http://futisforum2.org/index.php?topic=50380.825>
- Helsingin Sanomat. (17.4.2014). “HS selvitti liigapelaajien tulot - jalkapalloilijan työtä ei tehdä rahan takia” <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000002724617.html>
- Helsingin Sanomat. (8.11.2017). Yli 120 000 suomalaisen elämä pyörii rahapelien ympärillä – nyt ongelmien ehkäisyyn vaaditaan roimasti lisää rahaa <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005441177.html>
- Helsingin sanomat. 26.4.2016. Kaupunkipyörien Alepa-mainokset kuumentavat tunteita – HKL:n mukaan mainosrahat mahdollistivat pyörien hankinnan. (Viitattu 20.5.2018) <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002898330.html>
- HJK.fi. 12.12.2014. Kausikatsaus: UEFA-Eurooppa-Liiga. (Viitattu: 16.5.2018) <https://www.hjk.fi/uutiset/Miehet-2372>
- HJK.fi. 15.3.2018. HJK onnistui taas myös kentän ulkopuolella <https://www.hjk.fi/uutiset/Miehet-4092>
- Ilkka. 2.5.2018. Lisää mustaa kultaa Seinäjoen Jouppilan: Raimo Sarajärvi suunnittelee SJK-kerrostaloa stadionin viereen.
- Ilkka. 24.6.2015. Seinäjoki saa koko stadionin, Vaasa tyytyy puolikkaaseen – ja maksaa enemmän <https://www.ilkka.fi/uutiset/maakunta/sein%C3%A4joki-saa-koko-stadionin-vaasa-tyytyy-puolikkaaseen-ja-maksaa-enemm%C3%A4n-1.1858545>

- Iltä-Sanomat (IS). 27.5.2016. Stadin derby oli poliisin resurssien tuhlaamista – leikkihuligaanit pönkittivät egoaan veronmaksajien rahoilla.
<https://www.is.fi/veikkausliiga/art-2000001188233.html>
- Iltä-Sanomat (IS). 27.5.2016. Stadin derby oli poliisin resurssien tuhlaamista – leikkihuligaanit pönkittivät egoaan veronmaksajien rahoilla.
<https://www.is.fi/veikkausliiga/art-2000001188233.html>
- Iltä-Sanomat “Jos Olympiastadionista tulee uusi Länsimetro` - Tampereella ollaan huolissaan jättihankkeesta” (17.8.2017). <http://www.is.fi/huuhkajat/art-2000005329577.html>
- Jyväskylän yliopisto. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Viitattu (26.4.2018). <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kolmas-sektori>
- Kauppalehti. 3.2.2018. HIFK etsii tonttia katettavalle jalkapallostadionille Suvilahdesta: "Suunnitteilla intiimi kaupunkistadion"
<https://www.kauppalehti.fi/uutiset/uutinen/5KqSQ3dg>
- Kauppalehti. 29.9.2017. Tuplamestari HJK aikoo sijoittaa jättisumman Telia 5G -Areenaan - Riihilahti: "Jokainen tässä voittaa".
<https://www.kauppalehti.fi/uutiset/tuplamestari-hjk-aikoo-sijoittaa-jattisumman-telia-5g--areenaan---riihilahti-jokainen-tassa-voittaa/fCHAFs8G>
- Keski-suomalainen. 10.5.2018. Jalkapallokin saa oman stadionin Hippokselle
- Keski-suomalainen. 14.05.2018. Hippos2020 meni läpi Jyväskylän kaupunginhallituksessa – kolme vastaesitystä raukesivat kannattamattomina.
- Kuntopuntari. Veikkausliigan yleisömäärät 2017. (Viitattu 11.4.2018).
<https://kuntopuntari.wordpress.com/2017/05/01/veikkausliigan-yleisomaarat-2017/>
- Liveto.fi. Tapahtuman järjestyksenvalvonta. (Viitattu.20.5.2018)
<https://liveto.fi/tapahtumanpelikirja/tapahtuman-jarjestyksenvalvonta/>
- minedu.fi 3.3.2017. Yli miljoonaa euroa apurahoina 140 kesälajien urheilijalle. (Viitattu 20.5.2018)
- http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/yli-miljoonaa-euroa-apurahoina-140-kesalajien-urheilijalle
- MTV3. (1.11.2012). HJK paras palkanmaksaja - Sadik tienaa eniten. (Viitattu 16.5.2018) <https://www.mtv.fi/sport/jalkapallo/veikkausliiga/artikkeli/hjk-paras-palkanmaksaja-sadik-tienaa-eniten/4015986#gs.PeMy0WY>
- Oliver John, Last Week Tonight: Stadiums (12.7.2015)
<https://youtu.be/xcwJt4bcnXs>
- Olympiakomitea.fi. 6.3.2018. Olympiakomitea on käynnistänyt huippu-urheilun yhteiskunnallisen perustelun valmistelun. (Viitattu 20.5.2018).
<https://www.olympiakomitea.fi/2018/03/06/olympiakomitea-kaynnistanyt-huippu-urheilun-yhteiskunnallisen-perustelun-valmistelun/>
- Oma Säästöpankki. 2017. Vuosikertomus. s. 22-24
https://www.omasp.fi/sites/default/files/Omasp_vuosikertomus_2017_suomeksi_nettiin_sivuttain.pdf
- Palloliitto. 2016. Suomalaisen jalkapallon ja futsalin strategia 2016-2020.
https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/Palloliitto/spl_strategia_2016-2020_lowres.pdf

- Prodeco. Allianssimalli. (Viitattu 16.5.2018) <http://www.prodeco.fi/index.php?p=Allianssimalli>
- Punainen kortti rasismille. (Viitattu 17.5.2018). <http://www.punainenkorttirasismille.fi/>
- Rakennuslehti.fi. 14.3.2018. Tapiolan jalkapallostadion vihdoinkin toteutumassa Espoossa - alueelle tulossa myös hotelleja ja asuntoja. <https://www.rakennuslehti.fi/2018/03/tapiolan-jalkapallostadion-vihdoinkin-toteutumassa-espoossa-alueelle-tulossa-myo-hotelli-ja-asuntoja/>
- Rakennusteollisuus.fi. Elinkaarimallit. (Viitattu: 17.5.2018)
- Repo Siina: Valtionyhtiöt ja kuntayhtiöt - nuo viestinnän viheliäiset (2.9.2016) <https://www.viesti.fi/valtionyhtiot-kuntayhtiot-viestinnan-viheliaiset/>
- Savon Sanomat. 8.3.2018. Kuopiossa pohditaan mahdollisuutta jopa 8000 katsojan stadionille <https://www.savonsanomat.fi/urheilu/jalkapallo/Keskuskentt%C3%A4-etenem%C3%A4ss%C3%A4-pohdinnassa-jopa-8-000-katsojan-stadionin-kustannusvaikutus/1119915>
- Stadion-Säätiö (9.5.2018) <http://www.stadion.fi/stadion-info/stadion-saatio>
- Stadium Business Summit (Viitattu: 15.5.2018) <http://www.stadiumbusinesssummit.com/>
- Suomen Tilastokeskus. Viitattu (25.4.2018). http://www.stat.fi/meta/kas/julkinen_sektor.html
- Suomifutis.com. 25.6.2013. Hongan europeli puolalaisjättiä vastaan evakossa! (Viitattu 16.5.2018) <https://www.suomifutis.com/2013/06/hongan-europeli-puolalaisjattia-vastaan-evakossa/>
- Suomifutis.com. 6.2.2018. Serie A:lle uusi rahakas TV-sopimus – syntyykö samalla uusi TV-kanava? <https://www.suomifutis.com/2018/02/serie-alle-uusi-rahakas-tv-sopimus-syntyyko-samalla-uusi-tv-kanava/>
- Tamperelainen. 27.6.2017. Tällainen on “Hattutemppu” - Tammelan stadion sai hankekonsultin. <https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/534504-tallinen-on-hattutemppu-tammelan-stadion-sai-hankekonsultin>
- SJKTV. 25.3.2018. SJK:n ottelutapahtumauudistukset - Yhteiskuntavastuu. (Viitattu 18.5.2018) <https://www.youtube.com/watch?v=iU5O8lwRzvY>
- Syrjinnästä vapaa.fi. (Viitattu: 17.5.2018). Syrjinnästä vapaa alue. <http://yhdenvertaisuus.fi/syrjinnastavapaa.fi>
- Team Danmark <https://www.teamdanmark.dk/>
- TURKU. 12.5.2017. Turun jalkapallo näkyy kaikkiin maailman kolkkiin. (Viitattu 11.5.2018) http://www.turku.fi/uutinen/2017-05-12_turun-jalkapallo-nakyy-kaikkiin-maailmankolkkiin
- Turkulainen. 31.3.2016. Stadionkiistassa häviävät kaikki <https://www.turkulainen.fi/artikkeli/379709-stadionkiistassa-haviavat-kaikki>
- UEFA, Hat Trick Program Overview. Viitattu 22.3.2018 https://www.uefa.com/MultimediaFiles/Download/uefaorg/HatTrick/02/52/69/41/2526941_DOWNLOAD.pdf

- (Urheilulehti 34/2017)
- Vaasan seudun areenat. 09/2017. Yhtymähallituksen kokouspöytäkirja. (Viitattu: 9.5.2018) <http://vaasanseudunareenat.fi/wp-content/uploads/P%C3%B6yt%C3%A4kirja-09-2017-09112017.pdf>
- Veikkausliiga. 6.7.2016. RoPSilla suunnitelmassa uusi eurocup-kelpoinen katsomo. (Viitattu 10.5.2018) <http://www.veikkausliiga.com/uutiset/2016/07/06/ropsilla-suunnitelmassa-uusi-eurocup-kelpoinen-katsomo>
- Veikkausliiga.com. 1.3.2018. Wiklöf Holding Arenasta jalkapallostadion – valmis vuonna 2020 <http://www.veikkausliiga.com/uutiset/2018/03/01/wiklof-holding-arenasta-jalkapallostadion-valmis-vuonna-2020>
- YLE. 13.6.2017. Olympiastadionin remonttiin ei ole herumassa lisää rahaa. (Viitattu. 10.5.2018) <https://yle.fi/urheilu/3-9667893>
- YLE. 19.1.2016. “Jalkapallostadionit Seinäjoella ja Vaasassa valmistuvat kilvan – pakkanen hidastanut rakentamistahtia vain vähän.” (Viitattu 12.5.2018) <https://yle.fi/uutiset/3-8606929>
- YLE. 19.10.2015. RoPSin kotikentälle uusi tekonurmi, vanha katsomo
- remonttiin 2017. (Viitattu 10.5.2018) <https://yle.fi/uutiset/3-8391854>
- YLE. 26.9.2017. Kemin Sauvosaareen havitellaan monipuolista urheilupuistoa – listoilla myös jalkapalloväen toivoma lämmitetty tekonurmi. (Viitattu 10.5.2018) <https://yle.fi/uutiset/3-9851725>
- YLE. 27.3.2017. Urheiluseuralla voi olla "nakkikioskin liikevaihto" mutta julkiset paineet kuin pörssiyhtiöllä. <https://yle.fi/uutiset/3-9531469>
- YLE. 20.6.2017. Veikkausliigan televisioinnista uusi sopimus. <https://yle.fi/urheilu/3-9680318>
- YLE. 18.10.2017. Veikkausliiga vaatii jatkossa hyväksymään ehdot – häiriköt joutuvat maksamaan aiheuttamansa sakot. <https://yle.fi/urheilu/3-9889189>

Liite 1.

Kaupunki	Helsinki	Seinäjoki	Vaasa	Turku	Kuopio	Maarianhamina	Jyväskylä	Tampere	Lahti	Rovaniemi	Kemi
Nimi	Telia 5G Areena	Omas SP	Elisa	Veritas	Savon Sanomat	Wiklöf Holding	Harju	Tammelan stadion	Lahden stadion (H)	Keskuskenttä	Sauvosaaren urheilupuisto
Aiemmat nimet	Sonera, Finnair	-	Hietalahden jalka	Kupittaa	Magnum	-	-	-	-	-	-
Avattu	2000	2016	1936	1952	1939	1932	1926	1931	1981	1953	1934
Laajennettu	-	-	2016	2003, 2009	2005	2005	1952	1993	-	2015	2016
Katsomokapasiteetti	10770	5817	6005	8072	4778	1635	4500	5050	7465	2900	1880
Kenttä (alustan uusimisvuosi)	Tekonurmi	Tekonurmi	Tekonurmi	Luonnon nurmi	Tekonurmi	Luonnon nurmi	Luonnon nurmi	Luonnon nurmi	Luonnon nurmi	Tekonurmi	Luonnon nurmi
Juoksuradat	ei	ei	ei	ei	ei	kyllä	kyllä	ei	kyllä	kyllä	ei
Valot	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	ei
Tulostaulu	video	video	vain kello+tulos	video	vain kello+tulos	vain kello+tulos	vain kello+tulos	vain kello+tulos	vain kello+tulos	vain kello+tulos	vain kello+tulos
Juoksurato	ei	ei	ei	ei	ei	kyllä	kyllä	ei	kyllä	kyllä (4)	ei
Omistaja	Helsingin kaupunki	Seinäjoki Stadior	Vaasan kaupunki	Turun kaupunki	Kiinteistö Oy Kuopion keskus	Kiinteistö Oy Kuopion keskus	Jyväskylän kaupunki	Tampereen kaupunki	Lahden kaupunki	Rovaniemen kaupunki	
Veikkausliiga-seurat	HJK, HIFK	SJK	VPS	Inter	KuPS	MIFK	JJK	Ilves	FC Lahti	RoPS	PS Kemi
Yleisökeskiarvo 2017	HJK 4779 / HIFK	2990	2248	2235	2742	1304	1559	3462	2493	1566	1125

